

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK

ALLMÄNNA VAL

RIKSDAGSMANNAVALEN

ÅREN

1959 - 1960

II

STATISTISKA CENTRALBYRÅN

STOCKHOLM 1961

INLEDNING TILL

VALSTATISTIKEN 1872-2001

Bidrag till Sveriges officiella statistik. R. Valstatistik. – Stockholm, 1873-1911.
- Täckningsår: 1872-1910.

Innehåll: Statistiska centralbyråns underdåniga berättelser rörande Riksdagsmannavalen, Riksdagens andra kammare, Landstingsvalen och Kommunala rösträtten.

Efterföljare:

Riksdagsmannavalen / Kungl. Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1912-1970. – (Sveriges officiella statistik). – Täckningsår: 1909/11-1965/1968.

Efterföljare: Allmänna valen. Del 1, Riksdagsvalet. – Stockholm, 1971-1995. – (Sveriges officiella statistik). – Täckningsår: 1970-1994

Efterföljare: Allmänna valen. Del 1, Riksdagen. – (Sveriges officiella statistik). – Stockholm, 1999-. – Täckningsår: 1998-

Kommunala valen / Kungl. Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1920-1967. – (Sveriges officiella statistik). – Täckningsår: 1919-1966.

Efterföljare: Allmänna valen. Del 2, Kommunala valen. – Stockholm, 1972-1995. – (Sveriges officiella statistik). – Täckningsår: 1970-1994

Efterföljare: Allmänna valen. Del 3, Kommunalfullmäktige. – Stockholm, 1999-. – (Sveriges officiella statistik). – Täckningsår: 1998-

Landstingsmannavalen / Kungl. Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1913-1919. – (Sveriges officiella statistik). – Täckningsår: 1912-1918.

Efterföljare: Kommunala valen. – Stockholm, 1920-1967. – (Sveriges officiella statistik). – Täckningsår: 1920-1966

Efterföljare: Allmänna valen. Del 2, Kommunala valen. – Stockholm, 1972-1995. – (Sveriges officiella statistik). – Täckningsår: 1972-1995

Efterföljare: Allmänna valen. Del 2, Landsfullmäktige. – Stockholm, 1999-. – (Sveriges officiella statistik). – Täckningsår: 1998-

Översiktspublikation:

Historisk statistik för Sverige. Statistiska översiktstabeller : utöver i del I och del II publicerade t.o.m. år 1950. – Stockholm : Statistiska centralbyrån, 1960. S. 267-272: Allmänna val (Tab. 274-280)

Riksdagsmannavalen åren 1959-1960. II = The elections to the Riksdag during the years 1959-1960. II

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2009.

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK

ALLMÄNNA VAL

RIKSDAGSMANNAVALEN

ÅREN

1959—1960

II

STATISTISKA CENTRALBYRÅN

STOCKHOLM 1961

OFFICIAL STATISTICS OF SWEDEN

ELECTIONS

THE ELECTIONS TO THE RIKSDAG

DURING THE YEARS 1959 and 1960

II

CENTRAL BUREAU OF STATISTICS

STATISTISKA CENTRALBYRÅNS
BOKTRYCKERI

STOCKHOLM 1961

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

Till KONUNGEN

Statistiska centralbyrån får härmed överlämna andra delen av sin redogörelse för riksdagsmannavalen åren 1959—1960. Avsnittet om intervjuundersökningen har utarbetats av statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.

Stockholm den 6 maj 1961.

Underdånigst

INGVAR OHLSSON

TURE WIDSTAM

Ake Holm

	Sid.		Sid.
		möter i andra kammarens valkretsar.....	14
Tab. H.		Valdistriktsindelning vid andra-kammarvalen 1960	15
Tab. I.		Röstberättigade och icke röstberättigade, relativt antal, valkretsvis år 1960	19
Tab. J.		Deltagandet i valet valkretsvis år 1960.....	22
Tab. K.		Valdistriktens fördelning efter röstfrekvens valkretsvis år 1960..	23
Tab. L.		Röstande inför röstmottagare (post-röstande) vid andrakammarvalen 1960.....	25
Tab. M.		De valda riksdagsmännen, partivis, med fördelning efter deras relativa rösttal	30
Tab. N.		De avgivna godkända valsedlarnas fördelning på partier i relativa tal valkretsvis åren 1958 och 1960 ...	34
Tab. O.		Inför röstmottagare vid 1960 års andrakammarval avgivna godkända valsedlar (poströster) inom olika valkretsar med relativ fördelning på partier	35
Tab. P.		De godkända valsedlarnas fördelning på partier vid valen till andra kammaren åren 1960 och 1958 i församlingsgrupper efter tätortskarakter	38
Tab. Q.		Partiernas representation samt förändringarna däri genom valen år 1960 i förhållande till 1958 års val valkretsvis	40
Tab. R.		Andra kammarens ledamöter fördelade efter antalet bevistade riksdagar	42
Tab. S.		Yrkesfördelningen bland andra kammarens ledamöter	43
Tab. T.		Åldersfördelningen bland andra kammarens ledamöter	43
Tab. U.		Intervjupersonerna inom olika köns- och civilståndsggrupper efter valdeltagande och partisympati	54
Tab. V.		Intervjupersonerna inom olika åldersgrupper efter valdeltagande och partisympati	54
Tab. X.		Röstande inom olika åldersgrupper efter partisympati	55
Tab. Y.		Röstande på högerpartiet, centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna samt icke röstande efter yrkesgrupper	56
Tab. Z.		Röstande fördelade på partier samt icke röstande inom olika yrkesgrupper	56
Tab. Å.		Röstande fördelade på partier samt icke röstande inom olika inkomstklasser	57
Tab. Ä.		Röstande fördelade på partier samt icke röstande efter inkomst och yrkesställning	57
Tab. Ö.		Röstande fördelade på partier samt icke röstande i städerna och på landsbygden samt bland jordbruksbefolkning och övrig landsbygdsbefolkning.....	58
Tab. AA.		Partiernas väljare samt icke röstande vid 1960 års andrakammarval fördelade med hänsyn till röstning vid 1958 års kommunalval.....	58
Tab. AB.		Partiernas väljare samt icke röstande vid 1958 års kommunalval fördelade med hänsyn till röstning vid 1960 års andrakammarval ...	59
Tab. AC.		Lyssnande på radions och televisionens program inför 1960 års andrakammarval	60
Tab. AD.		Antal hörda radio- och televisionsprogram av politisk karaktär inför valet 1960 bland män och kvinnor inom åldersklasser samt inom yrkesgrupper	61
Tab. AE.		Läsning av de politiska partiernas propagandabroschyrer inför valet bland män och kvinnor inom åldersklasser samt inom yrkesgrupper ..	62
Tab. AF.		Läsning av de politiska partiernas propagandabroschyrer inför valet bland partiernas väljare	62
Tab. AG.		Läsning av tidningar företrädande skilda partier bland partiernas väljare	63
Tab. AH.		De röstberättigades bedömning av skilda propagandamedel vid 1960 och 1956 års val	64
Tab. AI.		Politisk information bland män och kvinnor	65
Tab. AJ.		Partiernas medlemsantal den $\frac{1}{1}$ 1960	67
Tab. AK.		Partiernas förfarande vid förnominering, beredning av förslag till kandidater och fastställande av valsedlar inför val till andra kammaren år 1960 valkretsvis	68

	Sid.
Tab. AL. Antalet av partierna använda valsedelstyper och uppställda kandidater vid andrakammarvalen 1960	70
Tab. AM. Kandidaterna till riksdagens andra kammare vid 1960 års val efter yrke	72

Tabeller

Tab. 1. Valen till första kammaren åren 1959—1960. De valdas namn, yrke och rösttal m. m.	76
Tab. 2. Röstberättigade och i valet deltagande efter kön, ålder och yrkeställning vid valen till andra kammaren år 1960	77
Tab. 3. Röstberättigade och i valet deltagande efter kön och ålder inom större yrkesgrupper med fördelning på näringsgren vid valen till andra kammaren år 1960	78
Tab. 4. Röstberättigade och i valet deltagande inom olika yrkesgrupper och	

	Sid
näringsgrenar efter kön, civilstånd och familjeställning vid valen till andra kammaren år 1960	80
Tab. 5. Röstberättigade och i valet deltagande efter kön och ålder inom olika civilståndsgrupper vid valen till andra kammaren år 1960	82
Tab. 6. Röstberättigade och i valet deltagande efter inkomst (för samboende gifta familjeinkomst), kön, ålder och civilstånd vid valen till andra kammaren år 1960	84

Diagram

Partiernas procentuella andelar av väljarkåren vid valen åren 1950—1960	33
---	----

Bilaga

Uppgifter om nomineringsförfarandet vid 1960 års andrakammarval (partiernas valkretsorganisationer)	85
---	----

CONTENTS

Text	Page		Page
English summary	XII	The sample survey	44
Introduction	1	The sample	44
First Chamber	2	Voters, by occupation and by sex and age	45
Electoral procedure	2	Voters, by age	46
Division into constituencies	2	Voters, by income	47
Distribution of seats, by political party	2	Voters by post, by occupation and age	47
The elections to the First Chamber 1959—1960	3	The interview inquiry	48
Re-counting of votes for the First Chamber from the beginning of the 1959 session up to the beginning of the 1961 session....	5	The plan of inquiry	48
The composition of the First Chamber at the beginning of the 1961 spring session	5	The sample.....	49
Second Chamber	10	Non-response in the field work	50
Re-counting of votes for the Second Chamber from the beginning of the 1959 session up to the beginning of the 1961 session.	10	Participation in the election	51
The elections to the Second Chamber in 1960	10	Party distribution	52
Electoral procedure	10	Exactitude in recorded percentages	52
Division into constituencies, etc.....	10	The findings of the inquiry	53
Division into electoral districts	12	The nomination of candidates at the Second Chamber election in 1960.....	66
The preliminary distribution of votes.	13	The number of types of ballot papers and the number of candidates in the different parties	69
The right to vote	17	The occupational distribution of the candidates	70
The regulations in force relating to the right to vote	17		
Persons on the voting register	18	Tables in text	
Persons entitled to vote	18	Tab. A. Party affiliation within the electoral bodies and among the members elected both at the elections to the First Chamber 1959—1960, and at the immediately preceding elections in the same constituencies.....	4
Persons not entitled to vote	20	Tab. B. Re-counting of votes for the First Chamber from the beginning of the 1959 session up to the beginning of the 1961 session.....	6
Participation in the elections	21	Tab. C. Members of the First Chamber, by number of sessions attended	6
Participation in the elections, by constituency and by electoral district	21	Tab. D. Members of the First Chamber, by occupation.....	8
Postal voting procedure	22	Tab. E. Members of the First Chamber, by age	8
Rejected voting envelopes and papers, protest against elections	26	Tab. F. Re-counting of votes for the Second Chamber from the beginning of the 1959 session up to the beginning of the 1961 session.....	12
Rejected voting envelopes and papers	26	Tab. G. Second Chamber: population and number of seats, by constituency	14
Protests against elections	29	Tab. H. Division into electoral districts at the elections to the Second Chamber	15
Party affiliation and members elected..	29		
Co-operations between the parties.	29		
Party labels	29		
The unity within the parties	30		
Valid voting papers, by political party	31		
Participation and party affiliation at the elections in different groups of parishes	36		
Distribution of seats, by political party	39		
The composition of the Second Chamber at the beginning of the 1961 spring session	42		

	Page		Page
Tab. I.	19	Tab. Ö.	58
Tab. J.	22	Tab. AA.	58
Tab. K.	23	Tab. AB.	58
Tab. L.	25	Tab. AC.	59
Tab. M.	30	Tab. AD.	61
Tab. N.	34	Tab. AE.	62
Tab. O.	35	Tab. AF.	62
Tab. P.	38	Tab. AG.	63
Tab. Q.	40	Tab. AH.	64
Tab. R.	42	Tab. AI.	65
Tab. S.	43	Tab. AJ.	67
Tab. T.	43	Tab. AK.	68
Tab. U.	54	Tab. AL.	70
Tab. V.	54	Tab. AM.	72
Tab. X.	55		
Tab. Y.	56		
Tab. Z.	56		
Tab. Ä.	57		
Tab. Å.	57		

Tables

	Page
Tab. 1. Elections to the First Chamber	76
Tab. 2. Persons entitled to vote and voters by sex, age and occupational status at the elections to the Second Chamber	77
Tab. 3. Persons entitled to vote and voters by sex and age within major occupational groups at the elections to the Second Chamber	78
Tab. 4. Persons entitled to vote and voters in different occupational groups by sex, civil status and marital status at the elections to the Second Chamber	80
Tab. 5. Persons entitled to vote and voters by sex, age and marital status at the elections to the Second Chamber	82

	Page
Tab. 6. Persons entitled to vote and voters by income (for husband and wife living together family income), sex, age and marital status at the elections to the Second Chamber	84

Diagram

Party affiliation at the elections to the Second Chamber and at the local elections	33
---	----

Appendix

Data on nomination procedure in the 1960 Second Chamber election (the party organizations in the constituencies)	85
--	----

Translation of Swedish words frequently occurring in the tables

Andra kammaren	Second Chamber	Icke röstberättigade ...	Not entitled to vote
Antal	Number	I röstlängd upptagna ...	Persons on the voting register
Arbetare	Wage-earners	I valet deltagande	Voters
Avgivna godkända valsedlar	Valid voting papers	Jordbruk med binäringar	Agriculture, forestry, fishing
Bevistade riksdagar ...	Sessions attended	Kasserade valkuvert ...	Rejected voting envelopes
Båda könen	Both sexes	Kommunister	Communists
Centerpartiet	Centre Party	Kvinnor	Females
Därav	Of which	Kön	Sex
Familjemedlemmar	Dependants	Landsbygd	Rural areas
Folkmängd	Population	Ledamöter	Members of the Riksdag
Folkpartiet	Liberals	Län	County
Företagare	Employers etc.	Medeltal	Average
Församlingar	Parishes	Minskning	Decrease
Första kammaren	First Chamber	Män	Males
Förut gifta	Widowed or divorced	Namn	Name
Gifta	Married	Näringsgrenar	Industries
Hela riket	The whole country	Ogifta	Single
Hela valkretsen	The whole constituency		
Husmödrar	Housewives, not economically active		
Högerpartiet	Conservatives		

Parti	Party
Partibeteckningar	Party labels
Partifördelning	Party affiliation
Postanstalt	Post office
På beskickning eller konsulat	At legations and consulates
Riksdagsmän	Members of the Riksdag
Röstande	Voters
Röstberättigade	Entitled to vote
Samtliga	Total
Sjukhus	Hospital
Självständiga yrkeslösa ..	Retired or other independent persons
Socialdemokrater	Social Democrats
Städer	Urban areas (Towns)
Summa	Total

Tjänstemän	Salaried employees
Valda riksdagsmän	Members elected
Valdeltagare	Voters
Valdistrikt	Electoral district
Valkorporationer	Electoral bodies
Valkretsar	Constituencies
Valsedlar	Voting papers
Yrke	Occupation
Yrkesgrupper	Occupational groups
Yrkesutövare	Economically active persons
Ålder	Age
Åldersår.....	Age
År	Year
Ökning	Increase
Övriga	Others

Symboler använda i tabellerna

Upprepning	»
Intet finns att redovisa	—
Mindre än hälften av den använda enheten...	{ 0 } { 0,0 }
Uppgift ej tillgänglig eller alltför osäker för att angivas	..
Uppgift kan inte förekomma.....	.
Preliminär uppgift.....	*

Explanation of symbols

»	Repetition
—	Magnitude nil
{ 0 } { 0,0 }	Magnitude less than half of unit employed
..	Data not available
.	Category not applicable
*	Provisional or estimated figure

SUMMARY

This is the second part of a report on the elections to both Chambers of the Riksdag in 1959 and 1960. It contains an account of the elections to the First Chamber of the Riksdag in 1959 and 1960 and an analysis of the results given in the first part of the report from the elections to the Second Chamber on the 18th September 1960.

Elections to both Chambers are conducted by means of proportional representation. If a Member of the Riksdag vacates his seat, the votes cast in the last election are recounted in order to obtain his successor. Accordingly, no by-election needs take place.

The members of the First Chamber are elected by the county councillors and the town councillors in the large towns. There are at least 150 members, who are elected for a term of 8 years. Not all the members are elected at the same time, but the constituencies are divided into eight groups, elections taking place in one of these groups every year. Thus 17 members were elected in 1959 and 18 in 1960. In 1961 the Conservatives have 19 members in the First Chamber, the Centre Party 20, the Liberals 33, the Social Democrats 77 and the Communists 2.

On the 18th September 1960 all the members of the Second Chamber were elected. The country is divided into 28 constituencies. Every Swedish man and woman who has reached at least 21 years of age during the calendar year before the election, with the exception of those under guardianship, has the right to vote.

The voting registers give the names of all persons of voting age. The following table shows the number of persons on the voting registers in 1960.

68.6 of the total population were on voting registers; 66.5 % were entitled to vote (66.0 % in rural areas, 67.1 % in urban areas).

On the 18th September 1960 4 271 610 (85.9 %) voters took part in the elections to the Second Chamber. In rural areas 85.5 % of the electorate voted and in urban areas 86.3 %; 87.1 % of the male electorate voted, but only 84.8 % of the female.

Since 1942 measures have been taken to

	Persons on voting registers	Of which persons entitled to vote	persons not entitled to vote
Rural areas..	2 468 673	2 407 194	61 479
Urban . . .	2 654 466	2 564 983	89 483
The whole country . . .	5 123 139	4 972 177	150 962

facilitate voting in elections. Thus an elector who is not in his own electoral district on polling day may vote by post after obtaining a special permit from his Registrar.

At the elections to the Second Chamber, about 193 000 persons used the postal voting procedure.

The Centre Party, the Liberals, the Social Democrats and the Communists obtained more votes than in the election of 1958, while the number of votes cast for the Conservatives decreased.

A sample survey has been made of those on the voting registers. The right to vote and participation in elections have been studied, inter alia, in different groups classed according to age, civil status, occupation and income.

At the request of the Royal Commission on the Constitution the statistics on the 1960 Second Chamber elections have been supplemented by an interview inquiry. This inquiry has made it possible to acquire information on the distribution of the political opinions of different categories of voters. Among other matters examined were the way in which the voters followed the election (the Press, television, public meetings etc.) and their knowledge of political matters and institutions.

Furthermore, the Government, acting on a recommendation of the Royal Commission on the Constitution, has commissioned the Central Bureau of Statistics to collect information from the political parties on the procedure used by them in the nominations for the election of the Second Chamber in 1960. An account of this procedure is given in a special section of this report together with an analysis of the data on the occupations of the candidates.

Inledning

Av redogörelsen för riksdagsmannavalen åren 1959—1960 har förut offentliggjorts en första del, innehållande tabeller med resultaten från valen till andra kammaren den 18 september 1960.

Föreliggande del av redogörelsen innehåller utförligare kommentarer i en textavdelning och ytterligare tabellmaterial. Här redogöres även för 1959 och 1960 års val till första kammaren samt för nya röstsammanräkningar till båda kamrarna.

I likhet med vad som skett vid tidigare andrakammarval har verkställts en urvalsundersökning, vars viktigaste resultat publiceras i ett särskilt avsnitt av texten och i tab. 2—6. Redovisning av uppgifter om rösträtt och valdeltagande har skett med fördelning efter ålder, yrke, inkomst m. m.

Statistiken över 1960 års andrakammarval har på initiativ av författningsutredningen utvidgats med en intervjuundersökning, vilken ingår som ett särskilt kapitel i berättelsen. Genom intervjuundersökningar kan man få kunskap

om den politiska åsiktsfördelningen inom skilda väljarkategorier, om väljarnas intresse för valdebatten i olika media samt om deras information rörande politiska förhållanden och institutioner etc. En motsvarande undersökning har bl. a. utförts beträffande opinionsbildningen vid 1957 års folkomröstning i tjänstepensionsfrågan (SOU 1959:10). Den nu genomförda undersökningen har ett begränsat syfte och gäller mindre en analys av opinionsbildningen än en deskription av valmanskåren med avseende på ovan anförda förhållanden.

Kungl. Maj:t har vidare på därom av författningsutredningen gjord framställning uppdragit åt statistiska centralbyrån att införskaffa upplysningar från de politiska partierna angående deras vid 1960 års andrakammarval tillämpade kandidatnomineringsförfarande. En redogörelse härför lämnas i ett särskilt avsnitt av berättelsen, där även en bearbetning av uppgifterna om kandidaternas yrkesfördelning redovisas.

FÖRSTA KAMMAREN

Valtekniska förhållanden

Valkretsindelning. För valen till första kammaren indelas enligt vallagen riket i nitton valkretsar, nämligen: 1. Stockholms stad; 2. Stockholms län och Uppsala län; 3. Södermanlands län och Västmanlands län; 4. Östergötlands län med Norrköpings stad; 5. Jönköpings län; 6. Kronobergs län och Hallands län; 7. Kalmar läns norra och södra landstingsområden samt Gotlands län; 8. Blekinge län och Kristianstads län; 9. Malmöhus län med Malmö stad och Hälsingborgs stad; 10. Göteborgs stad; 11. Göteborgs och Bohus län; 12. Älvsborgs län; 13. Skaraborgs län; 14. Värmlands län; 15. Örebro län; 16. Kopparbergs län; 17. Gävleborgs län med Gävle stad; 18. Väster-norrlands län och Jämtlands län; 19. Västerbottens län och Norrbottens län.

Valkretsarna indelas i åtta nedan angivna grupper. Varje år i oktober förrättas val i en av grupperna, vilka avlöser varandra i tur och ordning, till dess efter åtta år kammaren i sin helhet förnyats.

Grupp	Valkretsar	Valår
I	1:a, 12:e	1961
II	2:a, 19:e	1962
III	3:e, 8:e	1963
IV	4:e, 18:e	1964
V	5:e, 11:e, 14:e	1965
VI	6:e, 10:e, 15:e	1966
VII	7:e, 13:e, 16:e	1959
VIII	9:e, 17:e	1960

Mandatens fördelning. Antalet ledamöter i första kammaren skall vara 150 eller det högre tal, som föranledes av stadgandet i RO 6 § 4 mom. 2 stycket, enligt vilket antalet ledamöter i en val-

krets skall utgöra minst fem. Antalet ledamöter i kammaren utgör för närvarande 151.

Valmän för utseende av riksdagsmän i första kammaren är landstingens ledamöter samt stadsfullmäktige i städer, som ej deltagar i landsting. I enlighet med bestämmelserna i RO 6 § 7 mom. utser dock Gotlands läns landsting endast en del av sina landstingsledamöter (f. n. 17) till att deltaga i det med Kalmar läns båda landsting gemensamt förrättade förstakammarvalet; bestämmelsen är tillkommen för att tillförsäkra de respektive landstingen det inflytande på valet i valkretsen, som står i förhållande till landstingsområdenas folkmängd. Av samma skäl utser de städer, som ej deltagar i landsting och som ej utgöra egna valkretsar, endast en del av sina stadsfullmäktige till att deltaga i val till första kammaren. I fråga om valen av landstingsmän och stadsfullmäktige hänvisas till statistiken över de kommunala valen.

Valen är proportionella. Mandatfördelningen mellan partierna sker enligt d'Hondts regel. Partibeteckning skall ut sättas på valsedel, men däremot må icke kartell- eller fraktionsbeteckning förekomma. Valsedel må upptaga särskilda efterträdarenamn (högst två) för var och en av kandidaterna till själva riksdagsmannavalet. Valbara är kommunalt röstberättigade män och kvinnor över 23 år, oavsett om de bor inom valkretsen eller icke.

Enär den valperiod, som gäller för förstakammarvalet, är jämnt dubbelt så

lång (åtta år) som den för landstingsmanna- och elektorsval gällande (fyra år), måste valkretsarna alltid komma att välja riksdagsmän i samma tur efter senast förrättat val till de nämnda korporationerna. Första året därefter väljer

sålunda varannan gång tredje och varannan gång sjunde valkretsgruppen o. s. v., och sista året, eller omedelbart före nyval av landstingsmän och elektorer, väljer var sin gång andra och sjätte grupperna av valkretsar.

Valen till första kammaren åren 1959—1960

Uppgifter om förrättade val till första kammaren under åren 1959—1960 meddelas i tab. 1 i tabellavdelningen. Under år 1959 förrättades val i tre valkretsar, nämligen i Kalmar läns norra och södra landstingsområdens samt Gotlands läns valkrets, i Skaraborgs län och i Kopparbergs län, och under 1960 i två valkretsar, nämligen i Malmöhus län med Malmö och Hälsingborgs städer samt i Gävleborgs län med Gävle stad.

Tab. 1 innehåller uppgifter om antalet avgivna valsedlar under varje särskild partibeteckning samt om de valdas namn, yrke, partiställning och rösttal m. m. Tabellen lämnar även upplysning om den samverkan, som ägt rum mellan partierna. Då väljarnas partiställning vid förstakammarvalen är känd på förhand, tar denna samverkan ibland särskilda former och kan tillgå så, att ett parti avstår någon eller några överskottsroster till ett annat.

Under de båda redogörelseåren förekom samverkan mellan partierna vid fyra av de fem valen. Den vanligaste formen för samverkan brukar vara, att gemensam partibeteckning användes.

Så skedde vid valen 1959 i Kalmar läns norra och södra landstingsområdens samt Gotlands läns valkrets, där center- och folkpartierna samverkade, och i Kopparbergs läns valkrets, där högerpartiet, centerpartiet och folkpartiet samverkade.

Vid valen 1960 samverkade i Malmöhus län högerpartiet, centerpartiet och folkpartiet, varigenom ett mandat, som eljest hade gått till socialdemokraterna, i stället tillföll högerpartiet. I Gävleborgs län samverkade likaledes högerpartiet, centerpartiet och folkpartiet, medan kommunisterna röstade med socialdemokraterna; härigenom säkrades centerpartiets och folkpartiets mandat.

Tab. A ger en överblick av partiernas styrkeförhållanden inom valkorporationerna vid valen 1959—1960 och vid nästföregående val i samma valkretsar. Mellan de nämnda valperioderna ökade i första hand högerpartiets och därefter socialdemokraternas representation. Även kommunisterna kunde notera en mindre ökning, medan centerpartiet och folkpartiet fick sina väljargrupper minskade.

I tab. A lämnas vidare uppgifter om de valda riksdagsmännens fördelning på partier vid senaste valet. Högerpartiets mandat ökade med fyra, varav ett i Kopparbergs län vid valet 1959 och tre i Malmöhus län vid valet 1960. Centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna förlorade ett mandat i Malmöhus län, varjämte sistnämnda parti förlorade ytterligare ett mandat i Kopparbergs län.

Antalet i sin valkrets omvalda ledamöter var 25, vilket utgör drygt 70 % av de 35 riksdagsmandat, som var före-

Tab. A. Partifördelningen inom valkorporationerna och bland de valda dels vid valen till första kammaren åren 1959—1960, dels vid nästföregående val i samma valkretsar

Party affiliation within the electoral bodies and among the members elected both at the elections to the First Chamber 1959—1960, and at the immediately preceding elections in the same constituencies

Valkretsgrupp n:r	Valkretsar	Valår	Valkorporationernas sammansättning						Valda riksdagsmän					
			Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Summa	Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Summa
VII	Kalmar läns norra och södra landstingsområden samt Gotlands län	1959	18	19	4	34	—	75	1	2	—	3	—	6
		1951	11	20	6	29	—	66	1	2	—	3	—	6
VII	Skaraborgs län	1959	13	14	12	21	—	60	1	1	1	2	—	5
		1951	9	13	14	20	—	56	1	1	1	2	—	5
VII	Kopparbergs län	1959	11	10	10	39	—	70	1	1	1	3	—	6
		1951	1	9	12	35	—	57	—	1	1	4	—	6
VIII	Malmöhus län med Malmö stad och Hälsingborgs stad	1960	39	15	13	75	—	142	4	1	1	6	—	12
		1952	16	19	18	76	—	129	1	2	2	7	—	12
VIII	Gävleborgs län med Gävle stad	1960	8	9	9	41	4	71	—	1	1	4	—	6
		1952	1	9	13	36	3	62	—	1	1	4	—	6
	Samtliga valkretsar	1959—1960	89	67	48	210	4	418	7	6	4	18	—	35
		1951—1952	38	70	63	196	3	370	3	7	5	20	—	35
	Vinster (+) och förluster (-) ..		+ 51	- 3	- 15	+ 14	+ 1	+ 48	+ 4	- 1	- 1	- 2	—	—

mål för val. Åren 1957—1958 var motsvarande andel 57 %. Från andra kammaren invaldes två riksdagsledamöter.

Antalet i riksdagsarbetet nytillträdande utgjorde således åtta eller drygt en femtedel av de ifrågavarande mandat.

Nya röstsammanräkningar under tiden från början av 1959 års riksdag till riksdagens början år 1961

Enligt vallagens bestämmelser skall vid uppkommen ledighet efter riksdagsman, som avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, ny röstsammanräkning för utseende av efterträdare förrättas. Nytt val anställs endast för det fall, att på de valsedlar, som upptar den avgångnes namn, icke någon finnes upptagen, som kan inträda i den avgångnes ställe.

Under tiden från början av 1959 års riksdag intill början av 1961 års riksdag förrättades 13 nya röstsammanräkningar mot 19 under föregående fyraårsperiod. I *tab. B* meddelas uppgifter om namn, yrke och parti för såväl de avgångna ledamöterna som efterträdarna samt om föregående riksdagsmannaskap för de sistnämnda ävensom om mandattiden, avgångsorsaken och tidpunkten för röstsammanräkningen. I de fall, där avsägel-

se före eller vid själva sammanräkningen inkommit från den, som skulle ha utsetts till efterträdare, och till följd härav annan efterträdare blivit utsedd, räknas hela förrättningen som en röstsammanräkning. Under den tid det här gäller inträffade fem fall av detta slag (se noter till *tab. B*).

Dödsfall var i fyra fall orsaken till den nya röstsammanräkningen. Den berodde i nio fall på avsägelse av skilda anledningar, varibland tre gällde inval i andra kammaren.

I samtliga fall utom ett tillhörde efterträdaren samma parti som företrädaren. I detta fall efterträdde på grund av överenskommelse mellan partierna under mandatperioden en folkpartirepresentant en ledamot tillhörande centerpartiet efter dennes avsägelse.

Första kammarens sammansättning vid början av 1961 års riksdags vårsession

Uppgifterna om kammarens sammansättning vid 1961 års riksdag grundar sig i huvudsak på den av kammarens kansli vid riksdagens början uppgjorda ledamotsförteckningen.

Partiställningen var följande: högerpartiet 19, centerpartiet 20, folkpartiet 33, socialdemokraterna 77 och kommunisterna 2.

Med hänsyn till antalet förut bevisade riksdagar fördelar sig ledamöterna på sätt som framgår av *tab. C*. Medeltalet

för centerpartiets, socialdemokraternas och kommunisternas representanter har ökats, medan för högerpartiets och folkpartiets medlemmar medeltalet uppvisar minskning. Medeltalet bevisade riksdagar år 1961 är — om man bortser från de två kommunisterna — högst för de ledamöter, som representerar socialdemokraterna med i genomsnitt 12,6 bevisade riksdagar.

Antalet ledamöter, bosatta inom den valkrets, för vilken de valts, har vid de

Tab. B. Nya röstsammanräkningar till första kammaren, förrättade under tiden från riksdagens början år 1959 intill början av 1961 års riksdag

Re-counting of votes for the First Chamber from the beginning of the 1959 session up to the beginning of the 1961 session

Valkretsar	Mandattid	Avgångna ledamöter	
		Namn, yrke och parti	
1 Stockholms län och Uppsala län	1955—1962	Andersson, G. S., föreståndare	S
2 Blekinge län och Kristianstads län	1956—1963	Wolgast, Tor H., folkhögskollärare ..	C
3 Stockholms stad	1954—1961	Bergvall, John H., f. d. borgarråd ..	F
4 Älvsborgs län	1954—1961	Boo, Fritiof I., förste assistent.....	S
5 Stockholms stad	1954—1961	Aastrup, Nils, direktör	F
6 Kopparbergs län	1960—1967	Snygg, J. Gustaf E., förste upp- syningsman	S
7 Kronobergs län och Hallands län.....	1959—1966	Johansson, Rune B., statsråd	S
8 Västernorrlands län och Jämtlands län	1957—1964	Pålsson, P. Olof, häradsdomare	C
9 Södermanlands län och Västmanlands län	1956—1963	Persson, Johan G., hemmansägare ..	F
10 Älvsborgs län	1954—1961	Johansson, G. Robert, lantbrukare ..	C
11 Stockholms stad	1954—1961	Gärde-Widemar, Ingrid, advokat, fru	F
12 Östergötlands län med Norrköpings stad	1957—1964	Sunne, Johan A., folkskollärare	F
13 Östergötlands län med Norrköpings stad	1957—1964	Strandler, Nils G., folkskollärare	S

Tab. C. Första kammarens ledamöter fördelade efter antalet bevistade riksdagar

Members of the First Chamber, by number of sessions attended

Bevistade riks- dagar	Antal ledamöter						Bevistade riks- dagar	Antal ledamöter					
	Höger- partiet	Center- partiet	Folkpartiet	Socialde- mokraterna	Kommu- nisterna	Samtliga		Höger- partiet	Center- partiet	Folkpartiet	Socialde- mokraterna	Kommu- nisterna	Samtliga
51	—	—	—	1	—	1	13	1	—	2	1	1	5
32	—	—	—	1	—	1	12	—	1	2	—	—	3
31	1	—	—	1	—	2	11	3	—	1	4	—	8
30	—	—	—	1	—	1	10	—	1	2	—	—	6
27	1	—	—	3	—	4	9	—	2	—	5	—	7
26	1	—	—	1	—	2	8	—	—	4	6	—	10
25	—	1	—	1	—	2	7	—	—	4	2	—	6
24	—	1	—	2	—	3	6	1	—	1	7	—	9
23	2	—	—	1	—	3	5	—	3	1	7	—	11
22	—	—	—	1	—	1	4	3	1	2	3	—	9
21	—	—	1	4	—	5	3	1	1	1	1	—	4
20	—	—	—	2	—	2	2	—	4	3	6	—	13
19	1	—	1	1	—	3	1	2	2	2	1	—	7
18	—	—	—	3	—	3	0	2	1	5	1	—	9
17	—	1	—	1	—	2							
16	—	1	—	3	—	4							
15	—	—	—	2	1	3							
14	—	—	1	1	—	2							
							Summa	19	20	33	77	2	151
							I medeltal år 1961	11,5	7,7	6,8	12,6	14,0	10,6
							” ” ” 1959	13,8	7,0	8,1	10,9	12,0	10,0

Anm. H: högerpartiet; C: centerpartiet; F: folkpartiet; S: socialdemokraterna; K: kommunisterna. — Yrke och partiställning avser tidpunkten för röstsammanräkningen. — I och II betecknar föregående ledamötskap av första resp. andra kammaren (angives endast för efterträdarna).

Orsak till avgång				Efterträdare resp. på grund av mandatökning utsedda ledamöter			
Dödsfall	Vald till ledamot		Annan orsak	Utsedd vid röstsammanräkningen	Namn, yrke och parti		
	för annan valkrets	av 2:a kam.					
1	—	—	—	20/2 1959	Palm, N. Sture, redaktör	S	1
1	—	—	—	23/4 1959	Olsson, Ernst W., landstingsman, lantbrukare	C	2
1	—	—	—	21/9 1959	¹ Hedblom, Staffan B. A., arkivarie	F	3
—	—	—	1	2/1 1960	Fagerström, Lars, redaktör	S	4
—	—	—	1	5/1 1960	² Nordström, Margareta, hemhjälpkonsulent	F	5
1	—	—	—	4/8 1960	Nilsson, H. Maria (Maja), fru ^I	S	6
—	—	1	—	12/12 1960	Persson, Fritz J. H., ombudsman ^{II}	S	7
—	—	—	1	28/12 1960	³ Widén, A. Martin, folkskollärare	F	8
—	—	—	1	29/12 1960	Nyman, Sven A., personalkonsulent	F	9
—	—	1	—	2/1 1961	Larsson, Anton V., lantbrukare	C	10
—	—	1	—	3/1 1961	⁴ Sjönell, P. Bengt G., direktör	F	11
—	—	—	1	3/1 1961	Peterson, Eric G. H., skolvaktmästare	F	12
—	—	—	1	3/1 1961	⁵ Augustsson, J. A. Gillis, järnbruksarbetare	S	13

¹ Efter avsägelse av Lundgren, Valborg, advokat, Dahlgren, G., direktörsassistent och Huss, E., direktör. — ² Efter avsägelse av Segerstedt, T., professor och Löfberg, S., ekonomichef. — ³ Efter

avsägelse av Wikberg, A., hemmansägare. — ⁴ Efter avsägelse av Stefanson, S., optikermästare och Larsson, Berta, föreståndarinna. — ⁵ Efter avsägelse av Bergqvist, A., skolkamrer.

senare valen något minskats, såsom framgår av tablån här nedan. Av första kammarens ledamöter vid riksdagen år 1961 var i stort sett 9 av 10 bosatta inom de valkretsar, för vilka de valts.

Centerpartiet framträder som ett utpräglat landsbygdsparti, medan folk-

partiet, kommunistiska partiet och socialdemokratiska partiet är mer eller mindre stadsbetonade. Minskning av antalet landsbygdrepresentanter konstateras inom de tre borgerliga partierna, under det att bland socialdemokraterna antalet landsbygdrepresentanter ökats.

Partier	Bosatta inom valkretsen		utom valkretsen i Stockholm	annorstädes	Bosatta på landsbygden		i städerna	
	Antal	%			Antal	%	Antal	%
Högerpartiet	17	89,5	—	2	9	47,4	10	52,6
Centerpartiet	20	100,0	—	—	18	90,0	2	10,0
Folkpartiet	30	90,9	—	3	8	24,2	25	75,8
Socialdemokraterna	66	85,7	7	4	30	39,0	47	61,0
Kommunisterna	1	50,0	1	—	—	—	2	100,0
Samtliga år 1961	134	88,7	8	9	65	43,0	86	57,0
» » 1959	137	90,7	8	6	66	43,7	85	56,3
» » 1957	137	91,3	7	6	70	46,7	80	53,3
» » 1953	132	88,0	9	9	62	41,3	88	58,7

Tab. D. Yrkesfördelningen bland första kammarens ledamöter

Members of the First Chamber, by occupation

Yrkesgrupper	År 1961						År 1959
	Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Samtliga	
<i>Jordbruk med binäringar</i>							
Godsägare och godsarrendatorer	1	—	—	—	—	1	2
Hemmansägare, trädgårdsmästare m. fl.	5	16	8	6	—	35	35
Jordbruks- och skogsarbetare	—	—	—	1	—	1	2
<i>Industri, samfärdsel och handel m. m.</i>							
Fabriksidkare, grosshandlare, direktörer m. fl.	5	1	2	3	—	11	11
Hantverkare	—	—	1	2	—	3	1
Handlande	—	—	—	1	—	1	—
Kontors- och förvaltningspersonal	1	—	1	6	—	8	8
Arbetarpersonal	—	—	—	10	—	10	7
<i>Offentliga tjänster m. m.</i>							
Tjänstemän av högre grad	4	—	7	13	—	24	23
Tjänstemän av lägre grad	—	—	2	2	—	4	10
Professorer och andra lärare än vid folkskola	—	—	2	—	—	2	8
Folkskollärare	—	—	2	5	—	7	4
Präster	—	—	—	1	—	1	1
Läkare	1	—	1	—	—	2	2
Advokater	1	—	—	1	—	2	2
Tidningsmän och skriftställare	—	2	7	10	1	20	16
Förtroendemen inom fackliga och politiska organisationer	1	1	—	13	1	16	16
<i>Ospecificerad verksamhet</i>							
Gifta kvinnor utan särskilt yrke	—	—	—	3	—	3	3
Summa	19	20	33	77	2	151	151

Tab. E. Åldersfördelningen bland första kammarens ledamöter

Members of the First Chamber, by age

Partier	Åldersår					Summa
	30—39	40—49	50—59	60—69	70—79	
Högerpartiet	—	3	9	6	1	19
Centerpartiet	1	9	3	7	—	20
Folkpartiet	2	3	8	19	1	33
Socialdemokraterna	4	13	38	17	5	77
Kommunisterna	—	—	2	—	—	2
Helä första kammaren år 1961	7	28	60	49	7	151
» » » år 1959	6	37	53	51	4	151
» » » år 1957	4	29	59	55	3	150

Av samtliga förstakammarledamöter är 23 bosatta i Stockholm och i angränsande orter 8.

Första kammarens ledamöter inom olika partier har i *tab. D* fördelats efter yrke. En motsvarande fördelning avseende 1959 års riksdag återfinnes i berättelsen om riksdagsmannavalen 1958—1959. Antalet ledamöter är sedan år 1959 nästan oförändrat inom de tre stora huvudgrupperna av yrken, nämligen i offentliga tjänster m. m. 78, industri, samfärdsel och handel m. m. 33 och jordbruk med binäringar 37 ledamöter. Av fungerande eller f. d. statsråd hade vid början av 1961 års riksdag 8 plats i första kammaren. Första kammaren har numera 11 kvinnliga ledamöter.

Åldersfördelningen av första kammarens ledamöter vid början av år 1961 lämnas i *tab. E* med vissa jämförande uppgifter för åren 1957 och 1959.

Medelåldern har bibehållit sig så gott som oförändrad sedan år 1959 och uppgick vid 1961 års riksdag till 55,8 år. Följande sammanställning¹ visar medelålderns förändringar sedan år 1953 för de särskilda partierna inom första kammaren, ävensom för vardera kammaren i dess helhet.

Partier	1953	1957	1959	1961
Högerpartiet	58,6	57,2	58,0	58,1
Centerpartiet	56,4	55,1	53,3	51,9
Folkpartiet	60,7	60,5	60,4	58,5
Socialdemokraterna	56,2	54,7	53,9	55,1
Kommunisterna	55,0	57,0	54,0	56,0
Första kammaren				
i sin helhet	57,2	56,2	55,6	55,8
Andra kammaren				
i sin helhet	52,4	52,5	52,9	52,4

¹ Här upptages åldern som det tal, vilket anger skillnaden mellan år 1960 och vederbörande födelseår. Såsom mått på medelåldern vid slutet av året torde en sålunda beräknad siffra vara något för låg.

ANDRA KAMMAREN

Nya röstsammanräkningar under tiden från början av 1959 års riksdag till riksdagens början år 1961

För utseende av efterträdare till riksdagsman, som av sagt sig uppdraget eller eljest avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, gäller liknande bestämmelser för andra kammaren som för den första. Jämlikt vallagens bestämmelser skall sålunda i regel nytt val icke förrättas, utan efterträdaren till den avgångne utses genom ny röstsammanräkning, som ofördröjligen verkställles. Samtliga de platser i andra kammaren, som under den i rubriken angivna tiden blivit lediga, har fyllts på nämnda sätt. Under redogörelseperioden företogs röstsammanräkningar för besättande av 12 platser, som blivit lediga. Motsvarande antal under de båda

närmast föregående åren var 14.

I tab. F meddelas namn, yrke och parti för såväl avgångna ledamöter som efterträdare samt för de förra avgångsorsaken och för de senare datum för röstsammanräkningen. Fyra sammanräkningar ägde rum år 1959 och åtta år 1960. Två av sammanräkningarna gällde valperioden 1961—1964.

Dödsfall var i sex fall orsaken till den nya sammanräkningen, varav i ett fall dubbla röstsammanräkningar till följd av ett och samma dödsfall. Avsägelse på grund av inval i första kammaren förekom i tre fall och avgång av annan orsak i två fall.

Valen till andra kammaren år 1960

Valtekniska förhållanden

Valkretsindelning m. m. För valen till andra kammaren indelas riket i tjugo-åtta valkretsar, nämligen:

Stockholms stad;

Göteborgs stad;

Göteborgs och Bohus läns landstingsområde;

Malmö, Hälsingborgs, Landskrona och Lunds städer;

Malmöhus läns valkrets, innefattande länets landsbygd samt städerna Ystad, Trelleborg, Skanör med Falsterbo, Eslöv och Höganäs;

Älvsborgs läns norra valkrets, innefattande av länets landsbygd Tössbo och

Vedbo domsaga, Nordals, Sundals och Valbo domsaga, Flundre, Väne och Bjärke domsaga, Vättle, Ale och Kullings domsaga samt Gäsene kommun i Borås domsaga och av städerna Vänersborg, Trollhättan, Alingsås och Åmål;

Älvsborgs läns södra valkrets, innefattande av länets landsbygd Borås domsaga med undantag av Gäsene kommun, Marks domsaga samt Kinds och Redvägs domsaga och av städerna Borås och Ulricehamn;

vart och ett av rikets övriga län.

Valen är proportionella. Mandatfördelningen mellan partierna skall vid andrakammarval för perioden 1961—1964 enligt lagen den 8 april 1960 (SFS

nr 68/1960) ske efter den s. k. jämka-
de uddatalsmetoden. Metoden innebär,
att så länge ett parti ännu icke fått sig
någon plats tilldelad, ett jämförelsetal
beräknas genom att partiets rösttal de-
las med 1,4. För varje mandat, som ett
parti erhåller, delas sedan dess verkliga
rösttal med ett uddatal (3, 5, 7 o. s. v.).
Detta innebär, att då ett mandat erhål-
lits, rösttalet delas med 3, då två mandat
erhållits med 5 o. s. v. Mandaten förde-
las successivt mellan partierna, varvid
varje plats tilldelas det parti, som vid
platstillsetningen uppvisar det största
jämförelsetalet.

Partibeteckning skall utsättas på val-
sedel. Den år 1924 införda möjligheten
att på valsedel ange särskilda kartell-
och fraktionsbeteckningar har slopats
vid andrakammarval för perioden 1961
—1964 genom den ovan nämnda lagen.

Valbara är endast inom valkretsen
röstberättigade män och kvinnor, som
fyllt 23 år.

Antalet ledamöter i andra kammaren
skall vara 230 eller det högre tal, som
föranledes av stadgandet i 15 § 3 mom.
av riksdagsordningen. De väljes för en
tid av fyra år och antalet mandat inom
varje valkrets bestämmes med hänsyn
till folkmängden vid början av året näst
före den fyraårsperiod, för vilken valen
gäller.

Den grundläggande regeln för beräk-
ning av antalet mandat är liksom förut
att inom varje valkrets en riksdagsman
skall väljas för varje fullt tal, motsva-
rande en tvåhundra-trettiondedel av ri-
kets folkmängd (jfr RO 15 § 1 mom.).
Därest det antal riksdagsmän, som med
tillämpning av denna regel bör utses,
icke uppgår till 230, tilldelas de överta-
liga mandaten i tur och ordning de val-
kretsar, som efter den första fördelning-
en uppvisar de största befolkningsöver-

skotten (jfr RO 15 § 2 mom.). Uppgår
icke det antal riksdagsmän, som enligt
RO 15 § 1 och 2 mom. bör utses i en
valkrets, till antingen tre eller ock till
minst tre men ej fem, skall antalet ökas,
i förra fallet till tre och i senare fallet
till fem (RO 15 § 3 mom.). Varje val-
krets skall vara tillförsäkrad minst fem
mandat eller — om valkretsen på grund
av sitt befolkningstal är berättigad till
mindre än tre mandat — minst tre man-
dat, detta för att det icke på grund av
ojämnheter i befolkningsutvecklingen
skall uppkomma valkretsar med alltför
få mandat. Den överrepresentation, som
till följd härav kan uppkomma för nå-
gon eller några valkretsar, skall icke
medföra någon minskning av antalet
mandat i andra valkretsar.

Beräkningen av antalet ledamöter
samt de folkmängdsuppgifter, som le-
gat till grund för fördelningen på de
olika valkretsarna för fyraårsperioden
1961—1964, meddelas i *tab. G*.

Den s. k. riksvalkvoten för andra
kammaren eller en tvåhundra-trettionde-
del av rikets folkmängd utgjorde 32 484.
Såsom framgår av tabellen, fördelades 14
platser enligt regeln om största över-
skottet (RO 15 § 2 mom.), medan Got-
lands läns valkrets och Jämtlands läns
valkrets vardera erhöll ett mandat en-
ligt RO 15 § 3 mom.

Det antal riksdagsmän, som varje val-
krets ägde utse, fastställdes genom kun-
görelsen den 13 maj 1960 (SFS nr 128/
1960). Stockholms läns valkrets erhöll
därvid ytterligare ett mandat. Jämtlands
läns valkrets, som enligt tidigare gällan-
de bestämmelser skulle avstått ett man-
dat, fick dock jämlikt bestämmelserna i
RO 15 § 3 mom. behålla detta. Hela an-
talet ledamöter i andra kammaren öka-
des därigenom från 231 till 232.

Tab. F. Nya röstsammanräkningar till andra kammaren, förrättade under tiden från riksdagens början år 1959 intill början av 1961 års riksdag

Re-counting of votes for the Second Chamber from the beginning of the 1959 session up to the beginning of the 1961 session

Valkretsar	Mandattid	Avgångna ledamöter	
		Namn, yrke och parti	
1 Stockholms stad	1957—1960	Håstad, Elis W., landshövding.....	H
2 Gotlands län	1957—1960	de Jounge, Arendt I. A., direktör	H
3 Kronobergs län	1957—1960	Gustafsson, Hjalmar, lantbrukare.....	S
4 Kopparbergs län	1957—1960	Gezelius, L. E. Birger, advokat.....	H
5 Älvsborgs län.....	1957—1960	Ericsson, John A., förutvarande statsråd, direktör	S
6 Västernorrlands län	1957—1960	Norén, Erik W., jordbrukare	S
7 Stockholms län	1957—1960	Åhman, F. Hjalmar, hemmansägare....	F
8 Norrbottens län.....	1957—1960	Berglund, J. Valdemar, kommunal- nämndsordförande	S
9 Älvsborgs län.....	1957—1960	Svensson, S. Patrik, boktryckare	S
10 Jönköpings län	1961—1964	Bengtson, Torsten S., redaktör.....	C
11 Västerbottens län	1957—1960	Sandström, Ragnhild M. A., folkskol- lärare	F
12 Västerbottens län	1961—1964		

Valdistriktsindelningen. Enligt vallagens bestämmelser förrättas val till andra kammaren valdistriktsvis. Antalet valdistrikt utgjorde vid 1960 års val 6 176, varav på landsbygden 4 644 och i städerna 1 532. I vilken utsträckning uppdelningen av kommuner i valdistrikt fortskridit under de senare åren, belyses av följande sammanställning:

Valår	Landsbygden		Städerna	
	Antal kom-muner	val-distrikt	Antal kom-muner	val-distrikt
1952	904	4 585	133	1 290
1956	904	4 637	133	1 403
1958	903	4 627	133	1 419
1960	898	4 644	133	1 532

De flesta kommunerna var vid det senaste valet uppdelade på flera valdistrikt, såsom framgår av följande tablå.

Medeltalet valdistrikt per kommun utgjorde 5,2 på landsbygden och 11,5 i städerna. Av städerna hade Stockholms

Kommuner bestående av	Landsbygden	Städerna
1 valdistrikt	52	9
2 »	122	13
3 »	160	16
4 »	162	22
5 »	114	8
6 »	95	11
7 »	56	5
8 »	37	5
9 »	22	6
10 »	19	9
11—15 »	32	11
mer än 15 valdistrikt	27	18
Summa	898	133

stad det största antalet valdistrikt (300), av landskommunerna Vilhelmina i Västerbottens län (41).

I fråga om valdistriktsindelningen i de olika valkretsarna lämnas uppgifter i tab. H. Bland valkretsarna intar Västerbottens län fortfarande en särställning på grund av de många valdistrikten. Landsbygdskommunerna är som regel i fråga om antalet röstberättigade betydligt mindre än stadsdistrikten. Medeltalet

Anm. H: högerpartiet; C: centerpartiet; F: folkpartiet; S: socialdemokraterna; K: kommunisterna.
— Yrke och partiställning avser tidpunkten för röstsammanräkningen.

Orsak till avgång			Efterträdare resp. på grund av mandatökning utsedda ledamöter			
Dödsfall	Inval i 1:a kam.	Annan orsak	Utsedd vid röstsammanräkn. den	Namn, yrke och parti		
1	—	—	11/5 1959	Källenius, Sten I. R., direktör	H	1
—	—	1	22/8 1959	Henningson, Fred A. H., kamrer	H	2
—	—	1	31/12 1959	Fagerlund, Bengt, expeditor	S	3
—	1	—	31/12 1959	Turesson, Bo, distriktslantmätare	H	4
—	1	—	2/1 1960	Carlstein, Rune A., stadskassör	S	5
1	—	—	13/4 1960	Holmberg, H. Elvira, fru	S	6
1	—	—	2/6 1960	Lidskog, C. Ingvar G., lantmätare	F	7
1	—	—	29/7 1960	Hammarsten, Erik, bageriarbetare	S	8
1	—	—	11/8 1960	Andersson, Ruth M. H., fröken, kassörska	S	9
—	1	—	5/12 1960	Magnusson, S. Arne E., ombudsman	C	10
1	—	—	1/16/12 1960	Sandström, Axel, hemmansägare	F	11
—	—	—	1/16/12 1960	Larsson, K. S. Sigvard, direktör	F	12

let röstberättigade var i det förra fallet 518 och i det senare 1 674. Mindre än 1 000 röstberättigade hade 4 014 landsbygdsdistrikt (86,4 %) men endast 204 stadsdistrikt (13,3 %). Under 500 röstberättigade hade 2 901 landsbygdsdistrikt men endast 96 distrikt i städerna. 1 181 distrikt på landsbygden hade mindre än 200 och 350 under 100 röstberättigade. Närmare två tredjedelar av de minsta valdistrikten ligger i de fyra nordligaste länen.

Enligt vallagens bestämmelser får endast i undantagsfall antalet invånare i ett valdistrikt på landsbygden överstiga 3 000. Vid 1960 års val hade två landsbygdsdistrikt mer än 3 000 röstberättigade; samtidigt fanns 51 landsbygdsdistrikt med mellan 2 000 och 3 000 röstberättigade. I Göteborgs stadsvalkrets, där valdistrikten av gammalt är stora, hade 48 av samtliga 91 distrikt mellan 3 000 och 4 000 röstberättigade, och för sju valdistrikt var antalet

röstberättigade 4 000 eller flera. Medelantalet röstberättigade i varje distrikt därstädes, som år 1958 uppgick till 2 686, utgjorde vid senaste valet 2 995. Det största stadsdistriktet i riket var Göteborgs 29:e med 4 290 röstberättigade. Det största distriktet på landsbygden var Huddinge 6:e i Stockholms län med 4 124 röstberättigade.

Den preliminära röstfördelningen. Enligt 68 § vallagen skall inom varje valdistrikt röstfördelning efter väljarbe-teckningar verkställas redan av valförrättarna.

För sammanräkning av partiernas röstsiffror anordnades inom varje valkrets i huvudsak på samma sätt som vid tidigare val ett uppsamlingsställe, dit röstsiffrorna från valdistrikten intelefonerades och där hopsummering skedde genom telegrafverkets personal. De hopsummerade röstsiffrorna för varje valkrets inrapporterades per telefon till

Tab. G. Folkmängd och antal riksdagsledamöter i andra kammarens valkretsar*Second Chamber: population and number of seats, by constituency**Anm. Notsiffrorna anger ordningen mellan de fjorton valkretsar, som erhållit tilläggsmandat enligt RO 15 § 2 mom.*

Valkretsar	Folkmängden den 1 januari 1960	Antal riksdagsledamöter enl. RO 15 § 1 mom.	Överskott av folk-mängd	Antal riksdagsledamöter enl. RO 15 §		Summa ledamöter	Folkmängd per representant
				2 mom.	3 mom.		
Stockholms stad	807 909	24	² 28 293	1	—	25	32 316
Stockholms län	446 101	13	¹ 23 809	1	—	14	31 864
Uppsala län	166 834	5	4 414	—	—	5	33 367
Södermanlands län	225 935	6	² 31 031	1	—	7	32 276
Östergötlands län	358 458	11	1 134	—	—	11	32 587
Jönköpings län	283 980	8	² 24 108	1	—	9	31 553
Kronobergs län	159 311	4	⁴ 29 375	1	—	5	31 862
Kalmar län	236 606	7	9 218	—	—	7	33 801
Gotlands län	55 051	1	¹ 22 567	1	1	3	18 350
Blekinge län	144 568	4	¹ 14 632	1	—	5	28 914
Kristianstads län	257 265	7	² 29 877	1	—	8	32 158
Malmö m. fl. städers valkrets	370 394	11	13 070	—	—	11	33 672
Malmöhus läns valkrets	251 687	7	² 24 299	1	—	8	31 461
Hallands län	169 368	5	6 948	—	—	5	33 874
Göteborgs stad	400 814	12	11 006	—	—	12	33 401
Göteborgs o. Bohus läns landstingsområde	218 883	6	¹ 23 979	1	—	7	31 269
Älvsborgs läns norra valkrets	200 143	6	5 239	—	—	6	33 357
Älvsborgs läns södra valkrets	173 601	5	11 181	—	—	5	34 720
Skaraborgs län	249 738	7	¹ 22 350	1	—	8	31 217
Värmlands län	291 155	8	¹ 31 283	1	—	9	32 351
Örebro län	261 446	8	1 574	—	—	8	32 681
Västmanlands län	229 960	7	2 572	—	—	7	32 851
Kopparbergs län	286 215	8	² 26 343	1	—	9	31 802
Gävleborgs län	294 038	9	1 682	—	—	9	32 671
Västernorrlands län	288 231	8	² 28 359	1	—	9	32 026
Jämtlands län	141 416	4	11 480	—	1	5	28 283
Västerbottens län	240 354	7	12 966	—	—	7	34 336
Norrbottnens län	261 884	8	2 012	—	—	8	32 736
Hela riket	7 471 345	216	454 801	14	2	232	32 204

Tab. H. Valdistriktindelning vid andrakammarvalen 1960

Division into electoral districts at the elections to the Second Chamber

Valkretsar	Landsbygd										Städer													
	Antal landskommuner	Antal valdistrikt	Därav med										Antal städer	Antal valdistrikt	Därav med									
			högst 99	100-199	200-299	300-499	500-999	1 000-1 999	2 000-2 999	3 000 o. flera	högst 99	100-199			200-299	300-499	500-999	1 000-1 999	2 000-2 999	3 000-3 999	4 000 o. flera			
röstberättigade										röstberättigade														
Stockholms stad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	300	1	—	3	196	100	—	—					
Stockholms län	41	187	6	21	23	—	—	—	—	—	12	79	5	3	9	41	19	2	—					
Uppsala län	23	93	2	13	10	30	26	11	1	—	2	35	—	1	1	25	7	1	—					
Södermanlands län	30	114	4	13	18	29	40	9	—	1	9	51	1	1	3	28	17	—	1					
Östergötlands län	40	179	6	26	24	53	44	21	5	—	7	90	3	2	8	60	16	1	—					
Jönköpings län	45	158	3	14	25	44	47	22	3	—	9	53	3	3	5	20	19	3	—					
Kronobergs län	41	128	1	12	12	28	53	20	2	—	2	12	—	—	—	7	5	—	—					
Kalmar län	44	200	6	30	31	56	50	26	1	—	6	33	—	—	2	27	3	1	—					
Gotlands län	13	91	5	32	23	23	7	1	—	—	1	6	—	—	—	5	1	—	—					
Blekinge län	21	85	—	9	11	20	26	18	1	—	4	23	1	2	1	9	10	—	—					
Kristianstads län	54	187	—	12	19	37	74	42	3	—	4	27	—	6	2	12	7	—	—					
Malmö m. fl. städernas valkrets.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	188	1	1	16	165	5	—	—					
Malmöhus läns valkrets	62	234	4	31	37	53	70	39	—	—	5	24	—	1	2	19	2	—	—					
Hallands län	34	105	1	9	10	34	30	21	—	—	5	30	—	—	1	26	3	—	—					
Göteborgs stad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	91	—	—	1	19	16	48	7					
Göteb.o. Bohus läns landstingsomr.	37	169	6	15	33	45	48	19	3	—	6	28	2	—	3	12	9	1	1					
Älvsborgs läns norra valkrets.....	32	183	11	39	41	34	38	20	—	—	4	36	6	2	3	17	8	—	—					
Älvsborgs läns södra valkrets.....	29	116	4	15	15	26	41	13	2	—	2	38	—	—	6	31	1	—	—					
Skaraborgs län	49	271	17	63	56	67	50	16	2	—	7	30	1	2	1	11	14	1	—					
Värmlands län	46	285	24	50	58	68	57	28	—	—	6	45	1	3	3	27	11	—	—					
Örebro län	27	131	2	16	14	25	52	20	2	—	6	61	6	3	6	36	9	1	—					
Västmanlands län	23	83	1	6	6	18	32	18	2	—	5	49	1	—	6	32	9	1	—					
Kopparbergs län	43	225	20	29	31	36	66	40	3	—	6	30	—	—	2	20	8	—	—					
Gävleborgs län	36	192	16	30	24	25	58	38	1	—	5	53	6	3	4	28	11	1	—					
Västernorrlands län	39	274	27	58	36	52	60	39	2	—	5	40	1	5	4	26	4	—	—					
Jämtlands län	34	208	28	55	42	35	34	13	1	—	1	8	—	—	1	3	3	1	—					
Västerbottens län	30	473	132	161	89	47	23	17	4	—	3	21	—	1	4	11	3	2	—					
Norrbottnens län	25	273	24	72	61	51	45	17	3	—	5	51	17	1	11	16	6	—	—					
Hela riket	898	4 644	350	831	749	971	1 113	577	51	2	133	1 532	56	40	108	929	326	64	9					

	Antal valseddlar
Antal godkända valseddlar vid den preliminära sammanräkningen	4 062 003
Vid den definitiva sammanräkningen reducerades detta antal:	
på grund av oriktigt förfarande av valnämnd (masskassering m. m.) ¹	1 038
på grund av fel av väljaren, vilket ej upptäckts vid den preliminära sammanräkningen	812
Vid den definitiva sammanräkningen tillkom:	
godkända valseddlar, som avgetts till röstmottagare före och på valdagen	187 303
valkuvert innehållande dubbla likalydande valseddlar ²	4 644
valseddlar, som ogillats vid den preliminära men godkändes vid den definitiva sammanräkningen	388
Kvarstående skillnad mellan det definitiva antalet godkända valseddlar och det preliminära resultatet	1 626
Antal godkända valseddlar vid den definitiva sammanräkningen	4 254 114

¹ Valseddlar, vilka godkänkts vid den preliminära sammanräkningen men ogillades vid den definitiva på grund av oriktigt förfarande av valnämnd.

— ² Dessa valseddlar läggs å sido vid den preliminära sammanräkningen, men vid den definitiva räknas den ena valseddeln.

ett centraluppsamlingsställe i Stockholm, vilket stod i förbindelse med Tidningarnas telegrambyrå, som beräknade mandatfördelningen samt kungjorde denna och röstsiffrorna dels i tidningspressen och dels i radio och television. Kl. 0.56 på natten efter valet var resultatet klart inom den sist färdiga valkretsen.

Vid den preliminära röstsammanräkningen kunde av naturliga skäl icke medräknas röster, avgivna före eller på valdagen inför röstmottagare, de s. k. poströsterna. Antalet personer, som begagnade sig av detta sätt att delta i valet, uppgick till nära 193 000. Det preliminära resultatet av mandatfördelningen skilde sig från det definitiva i fråga om fem mandat.

I samband med fördelningen av valseddlarna åligger det valförrättarna att

även granska valseddlarnas giltighet. Hur de lyckats genomföra denna uppgift, visar tablån här ovan. Denna innehåller uppgifter över de faktorer, som vid den definitiva sammanräkningen varit ägnade att åstadkomma någon mera betydande förskjutning i det preliminära antalet avgivna godkända valseddlar.

På grund av några valnämnders oriktiga förfarande blev i ett antal fall valseddlar, vilka godkänkts vid den preliminära sammanräkningen, ogillade vid den definitiva. I Malmö m. fl. städers valkrets var detta fallet i fråga om 556 valseddlar, i Jönköpings län i fråga om 252 och i Jämtlands län i fråga om 167. Den kvarstående skillnaden mellan det definitiva antalet godkända valseddlar och det preliminära resultatet beror delvis på bristande överensstämmelse mel-

Partier	Antal valseddlar vid den preliminära och den definitiva sammanräkningen år 1960						
	Antal valseddlar		Differens mellan		Faktorer som orsakat differensen:		
	Preliminär uppgift	Definitiv uppgift	sammanräkningsresultaten	Antal	Poströster (+)	Masskassering m. m. ¹ (—)	I övrigt (+)
Högerpartiet.....	638 636	704 365	65 729	10,3	65 262	56	523
Centerpartiet.....	567 447	579 007	11 560	2,0	11 246	249	563
Folkpartiet.....	699 584	744 142	44 558	6,4	43 813	—	745
Socialdemokraterna...	1 968 423	2 033 016	64 593	3,3	63 235	723	2 081
Kommunisterna.....	186 771	190 560	3 789	2,0	3 432	—	357
Övriga.....	² 1 142	3 024	..	..	315	10	1 577
Samtliga	4 062 003	4 254 114	192 111	4,7	187 303	1 038	5 846

¹ Se not 1 närmast föregående tablå. — ² Endast framstegsunionen, företagspartiet och vänster-socialisterna redovisades under valnatten.

lan antalet valsedlar enligt valprotokollet eller omslagen och det faktiska antalet vid den definitiva sammanräkningen. Huvudsakligen torde dock skillnaden bero på fel, som begåtts i samband med sammanförandet och förmedlingen av de preliminära resultaten.

Partifördelningen enligt den preliminära och den definitiva sammanräkningen samt de faktorer, som orsakat differensen mellan sammanräkningsresultaten, redovisas i tablån nederst på föregående sida.

Såsom framgår av tablån, var differensen mellan sammanräkningsresultaten störst för högern (10,3 %), beroende på det relativt stora antalet poströster, som avgivits för detta parti. Den minsta ökningen (2,0 %) vid den definitiva sammanräkningen i jämförelse med den preliminära hade centerpartiet och kommunisterna.

Rösträtten

Vid valet gällande rösträttsbestämmelser m. m. Enligt 16 § riksdagsordningen tillkommer rösträtt till riksdagens andra kammare varje svensk man och kvinna från och med kalenderåret näst efter det, varunder han eller hon uppnått 21 års ålder, med undantag av den som står under förmynderskap.

Röstlängd skall enligt gällande bestämmelser upprättas av de lokala skattemyndigheterna före den 30 juni varje år på grundval av stommar, som översänts från vederbörande länsbyrå för folkbokföringen. Den skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla invånare inom valdistriktet, som uppnått eller under kalenderåret uppnår en ålder av 21 år. I fråga om dem, som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av 21 år, anmärkes i längden att rösträt-

ten ej inträder förrän efter utgången av löpande kalenderår. Hinder för rösträtt skall antecknas i längden på grundval av uppgifter, avseende förhållandena fram till den 10 juni. Sedan röstlängden varit framlagd till granskning och därefter justerats, vinner den, såvida missnöjesanmälan enligt 46 § vallagen ej dessförinnan gjorts, laga kraft.

Rösträtten kan utövas antingen genom personlig inställelse eller i fråga om äkta makar, som båda är röstberättigade, medelst en för den ena av makarna genom den andra maken avgiven s. k. valsedelsförsändelse.

Beträffande röstning inför röstmottagare stadgades genom beslut av 1944 års riksdag rätt för väljare att vid val till riksdagens andra kammare i vissa fall avlämna sin röst på fast postanstalt i riket eller på svensk beskickning eller svenskt konsulat i utlandet (jfr 70 § lagen om val till riksdagen i dess nu gällande lydelse, se SFS nr 299/1956).

Genom beslut av 1960 års riksdag (SFS 59/1960) har åtgärder vidtagits för att underlätta valdeltagandet. Valnämnder och magistrater har ålagts att senast å tjugofemte dagen före valdagen till samtliga röstberättigade utsända röstkort utvisande den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, dagen för valet samt den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets den röstberättigade tillhör.

Väljare, som röstar inför röstmottagare, skall inneha röstkort. De nya bestämmelserna angående röstning inför röstmottagare innebär, att röstlängdsutdrag ej längre skall utfärdas.

Poströstningsförfarandet, som första gången tillämpades vid 1942 års kommunala val, har sedermera kommit till

användning vid såväl kommunala val som andrakammarval.

I röstlängd upptagna personer. De år 1960 upprättade röstlängderna för val till riksdagens andra kammare upptar alla mantalsskrivna män och kvinnor, som under detta år uppnådde en ålder av minst 21 år (födda 1939 eller tidigare). I dessa röstlängder, som har giltighet till dess 1961 års röstlängder upprättas, är särskilt angivet för de personer som under 1960 fyllde 21 år, att de ägde rösträtt först påföljande år.

Uppgifter om antalet i röstlängd upptagna personer med fördelning efter kön meddelas valkretsvis för landsbygd och städer i tab. 1 i den första delen av redogörelsen för riksdagsmannavalen åren 1959—1960. Hela antalet i röstlängd upptagna personer uppgick till 2 523 742 män och 2 599 397 kvinnor, d. v. s. sammanlagt 5 123 139¹ personer eller 68,6 % av rikets folkmängd den 1 januari 1960.

På landsbygden representerar de i röstlängd upptagna personerna 67,6 % och i städerna 69,5 % av folkmängden. Relativtalen för de olika valkretsarna är på grund av olikheten i befolkningens åldersammansättning ganska växlande. I Stockholms stad var sålunda 72,4 % av befolkningen upptagna i röstlängd mot endast 61,2 % i Norrbottens län.

Av de i röstlängd upptagna var vid 1960 års val 4 972 177 röstberättigade och 150 962 i avsaknad av rösträtt, motsva-

¹ Personer födda år 1939 och röstberättigade först 1961 ej inräknade.

rande 97,1 resp. 2,9 % av hela antalet röstberättigade.

Röstberättigade. Antalet röstberättigade för varje valdistrikt meddelas i del I, tab. 5.

Hela antalet röstberättigade utgjorde 4 972 177, varav på landsbygden 2 407 194 och i städerna 2 564 983.

En översikt av de röstberättigades fördelning på landsbygden och i städerna jämfört med år 1958 lämnas i nedanstående tablå.

Av samtliga röstberättigade utgjorde männen 2 445 507 och kvinnorna 2 526 670, motsvarande på varje tusental män 1 033 kvinnor för riket i dess helhet. Könspportionen för varje valkrets har uträknats i tab. I, vilken utvisar att överskott av män numera finns i femton valkretsar.

Liksom vid de närmast föregående valen var kvinnorna genomgående undertaliga bland de röstberättigade på landsbygden i samtliga valkretsar, medan motsatsen var fallet i städerna.

Det relativt minsta kvinnunderskottet på landsbygden återfinns i Stockholms län, Älvsborgs läns södra valkrets samt Kristianstads län och Malmöhus läns valkrets. Det största kvinnunderskottet redovisar Västerbottens, Norrbottens och Jämtlands län. I städerna är kvinnoöverskottet störst, förutom i Stockholms stad, i Gotlands och Uppsala län, medan städerna i Norrbottens och Västmanlands län uppvisar de lägsta överskottstalen. Såsom framgår av

	Röstberättigade		Kvinnor		Båda könen		Kvinnor på 1 000 män	
	Män %	1958	1960	1958	1960	1958	1960	1958
Landsbygden	51,8	50,7	47,3	46,2	49,5	48,4	940	943
Städerna	48,2	49,3	52,7	53,8	50,5	51,6	1 129	1 126
Hela riket	100	100	100	100	100	100	1 031	1 033

Tab. I. Röstberättigade och icke röstberättigade, relativt antal, valkretsvis år 1960

Entitled to vote and not entitled to vote, by constituency

Valkretsar	Röstberättigade				Icke röstberättigade					
	I % av folk-mängden	Kvinnor på 1 000 män			Per 1 000 i röst-längd upptagna		Kvinnor på 1 000 män	Hindrets art i %		
		Lands-bygd	Städer	Hela riket	Lands-bygd	Städer		Utländsk undersäte	Omynd.	Summa
Stockholms stad	69,3	—	1 212	1 212	—	42	1 129	91,8	8,2	100
Stockholms län	62,6	987	1 071	1 024	53	56	1 051	92,0	8,0	100
Uppsala län	66,6	942	1 177	1 061	23	25	998	71,1	28,9	100
Södermanlands län	65,9	954	1 070	1 021	29	36	832	83,6	16,4	100
Östergötlands län	67,0	948	1 099	1 032	20	20	870	69,2	30,8	100
Jönköpings län	66,7	938	1 098	1 013	18	19	923	67,3	32,7	100
Kronobergs län	67,8	909	1 170	956	21	15	855	51,9	48,1	100
Kalmar län	67,7	934	1 107	988	13	14	811	47,8	52,2	100
Gotlands län	64,5	943	1 179	1 003	14	11	1 087	35,4	64,6	100
Blekinge län	67,2	906	1 145	998	19	12	785	47,4	52,6	100
Kristianstads län	67,4	970	1 163	1 011	17	14	850	57,4	42,6	100
Malmö m. fl. städers valkrets	68,0	—	1 158	1 158	—	32	902	83,6	16,4	100
Malmöhus läns valkrets	67,6	969	1 090	993	25	28	753	69,6	30,4	100
Hallands län	67,4	905	1 131	995	18	22	919	66,9	33,1	100
Göteborgs stad	68,0	—	1 101	1 101	—	36	878	88,6	11,4	100
Göteborgs och Bohus läns landstingsområde	66,2	962	1 048	991	25	56	895	80,3	19,7	100
Älvsborgs läns norra valkrets	67,5	955	1 074	998	23	23	918	69,4	30,6	100
Älvsborgs läns södra valkrets	66,6	984	1 163	1 055	22	61	1 660	85,2	14,8	100
Skaraborgs län	67,5	936	1 107	991	15	18	990	57,8	42,2	100
Värmlands län	67,9	926	1 079	979	30	23	794	77,3	22,7	100
Örebro län	67,1	946	1 100	1 023	38	25	758	82,4	17,6	100
Västmanlands län	62,8	938	1 027	987	59	64	778	91,2	8,8	100
Kopparbergs län	65,8	961	1 085	993	34	43	818	79,9	20,1	100
Gävleborgs län	67,4	950	1 081	1 001	19	21	766	70,1	29,9	100
Västernorrlands län	66,1	952	1 115	993	19	18	779	57,0	43,0	100
Jämtlands län	65,5	902	1 168	943	18	13	856	51,7	48,3	100
Västerbottens län	63,3	898	1 101	937	14	14	945	47,6	52,4	100
Norrbottnens län	59,7	901	1 007	933	23	28	996	73,7	26,3	100
Hela riket	66,5	943	1 126	1 033	25	34	930	79,5	20,5	100

	Antal röstberättigade år 1960		
	Män	Kvinnor	Kvinnor per 1 000 män
Stockholm	253 325	306 951	1 212
Göteborg	129 686	142 817	1 101
Malmö	71 591	81 330	1 136
Övriga städer med över 50 000 invånare	199 622	225 709	1 131
Städer med 10 000—50 000 invånare	450 246	490 524	1 089
Städer med mindre än 10 000 invånare	101 965	111 217	1 091

sammanställningen här ovan var kvinnoöverskottet särskilt betydande i Stockholms stad och i övriga städer med mer än 50 000 invånare.

Den andel av befolkningen, som äger rösträtt vid riksdagsmannaval, utgjorde 66,5 % år 1960. Procenttalet varierar, såsom tab. I utvisar, mellan 69,3 % i Stockholms stad och 59,7 % i Norrbottens län.

Ikke röstberättigade. Rösträttshinder är dels främmande nationalitet och dels omyndigförklaring.

Uppgifter om antalet ikke röstberättigade enligt 1960 års röstlängder lämnas valkretsvis i tab. 1 i berättelsens första del med uppdelning på landsbygd och städer samt med fördelning efter kön och de olika rösträttshindren. Relativa tal meddelas i tab. I. Hela antalet ikke röstberättigade uppgick vid 1960 års val till 150 962 personer, vilket innebär en ökning med 5,7 % sedan 1958.

I förhållande till samtliga i röstlängd upptagna personer var 2,9 % utan rösträtt (2,5 % på landsbygden och 3,4 % i städerna).

Av de ikke röstberättigade var 40,7 % bosatta på landsbygden och 59,3 % i

städerna. Proportionen mellan könen vid 1960 års val var 930 kvinnor på 1 000 män (1958: 938 kvinnor på 1 000 män). Såsom framgår av tab. I, fanns vid 1960 års val kvinnoöverskott endast i fyra valkretsar (Älvsborgs läns södra, Stockholms stads och läns samt Gotlands läns valkretsar), medan kvinnounderskott förelåg i övriga valkretsar med särskilt stor undertalighet i Malmöhus och Örebro län. De ikke röstberättigades fördelning efter diskvalifikationsgrunder på landsbygden och i städerna samt för vardera könet framgår av nedanstående tablå. När båda hindren gällt för en person, har denne hänförs till det först upptagna hindret.

Antalet fall av främmande nationalitet, som motsvarar närmare fyra femtedelar av samtliga ikke röstberättigade, har stigit med 6,0 % sedan 1958. Landsbygden företer en ökning med 4,4 % och städerna med 6,9 %. Antalet omyndigförklarade har ökat med 4,6 % jämfört med närmast föregående val.

Av dem, som på grund av utländskt medborgarskap saknade rösträtt, var 35,2 % bosatta på landsbygden och 64,8 % i städerna. För de omyndigförklarade var motsvarande relativt 62,0 och 38,0 %.

Diskvalifikationsgrunder	Landsbygden		Kvinnor		Städerna		Kvinnor		Hela riket	
	Män		Män		Män		Män		Båda könen	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Utländska undersåtar ...	22 295	67,7	19 961	69,9	39 673	87,5	38 037	86,1	119 966	79,5
Omyndigförklarade.....	10 625	32,3	8 598	30,1	5 642	12,5	6 131	13,9	30 996	20,5
Summa	32 920	100	28 559	100	45 315	100	44 168	100	150 962	100

I fråga om den procentuella fördelningen efter rösträttshinder valkretsvis hänvisas till tab. I.

Valdeltagandet

Uppgifter i fråga om i valet deltagande personer meddelas i såväl absoluta som relativa tal valdistrikts- och valkretsvis i tab. 5 i del I. Den bristande överensstämmelsen för en del valkretsar mellan dessa uppgifter och summan av antalet godkända valsedlar samt antalet valkuvert utan godkänt innehåll enligt tab. 2 i del I har främst sin orsak i att de vid valet företagna avprickningarna i röstlängderna i en del fall blivit ofullständigt eller felaktigt verkställda.

I fråga om valdeltagandet inom olika yrkes-, ålders- och civilståndsgupper m. m. hänvisas till kapitlet om urvalsundersökningen (jfr sid. 44 ff.). Personer, som röstat på postanstalt i riket, på svenskt konsulat eller svensk beskickning i utlandet, redovisas i sammanställningen på sid. 24.

Vid 1960 års andrakammarval uppgick antalet i valet deltagande till 4 271 610 personer. Av dessa var 2 058 182 bosatta på landsbygden och 2 213 428 i städerna. Antalet valdeltagare har sedan år 1958 ökat med 406 647 personer eller 10,5 %.

Valdeltagandet vid 1960 års andrakammarval var större än vid något tidigare val, vilket framgår av följande tablå. Enbart i Stockholms stad var partiernas sammanlagda röstökning 44 018, vilket är anmärkningsvärt med tanke på att staden endast obetydligt ökade sin folkmängd mellan 1958 och 1960. Största röstökningen i valkrets, som ej enbart utgjordes av stadsbebyggelse, hade Stockholms län med c:a 37 600 röster.

Liksom förut var valdeltagandet stör-

Valår	Antal röstande	Röstande i % av röstberättigade		
		Landsbygden	Städerna	Hela riket
Andrakammarval				
1948	3 895 161	81,6	84,1	82,7
1952	3 801 284	77,6	80,6	79,1
1956	3 902 114	78,6	81,1	79,8
1958	3 864 963	77,1	77,7	77,4
1958 ¹		78,7	78,3	78,5
1960	4 271 610	85,5	86,3	85,9
Kommunala val				
1958	3 899 040	79,0	79,4	79,2

¹ För relativtalen här har utnyttjats siffrorna för de röstberättigade vid kommunala valen 1958.

re bland män än bland kvinnor, 87,1 resp. 84,8 %.

Valdeltagandet i olika valkretsar och valdistrikt. En översikt över röstfrekvensen inom de olika valkretsarna meddelas i tab. J. I fråga om valdeltagandet kommer liksom vid tidigare val fyrstadsvalkretsen i Malmöhus län i främsta rummet med en röstfrekvens av 89,4 %. Lägsta röstfrekvensen 82,5 % återfinns i Kopparbergs län.

Den konstaterade ökningen i valdeltagande var i samtliga valkretsar större för kvinnorna än för männen.

I nedanstående sammanställning av valkretsarna i grupper efter deltagarfrekvensens storlek redogöres dels för den olika livaktigheten vid de senare andrakammarvalen, dels ock för skillnaden i detta hänseende mellan män och kvinnor.

Röstande i % av röstberättigade	År 1956		År 1958		År 1960	
	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.
65,1—70,0 %	—	1	—	1	—	—
70,1—75,0	1	3	1	14	—	—
75,1—80,0	4	17	19	11	—	—
80,1—85,0	18	6	8	2	4	17
85,1—90,0	5	1	—	—	23	11
90,1—100	—	—	—	—	1	—
Summa valkretsar	28	28	28	28	28	28

Göres en motsvarande fördelning av de särskilda valdistrikten, såsom skett i tab. K, blir växlingarna naturligtvis åt-

Tab. J. Deltagandet i valet valkretsvis år 1960

Participation in the election to the Second Chamber, by constituency

Valkretsar	Röstande i % av röstberättigade					
	Män	Kvin- nor	Båda könen	Ökning sedan år 1958		
				Män	Kvin- nor	Båda könen
Stockholms stad	85,2	84,8	85,0	7,7	8,9	8,4
Stockholms län	87,7	86,5	87,1	8,5	9,7	9,1
Uppsala län	87,9	84,9	86,3	9,5	11,5	10,4
Södermanlands län	89,3	86,8	88,0	6,7	8,5	7,6
Östergötlands län	88,7	86,0	87,3	7,4	9,1	8,2
Jönköpings län	90,0	86,5	88,2	7,9	9,7	8,7
Kronobergs län	86,8	83,1	85,0	8,0	9,5	8,7
Kalmar län	86,7	83,6	85,2	9,0	10,7	9,9
Gotlands län	87,6	86,1	86,9	7,6	10,1	8,9
Blekinge län	84,7	82,6	83,7	9,3	11,5	10,5
Kristianstads län	87,6	84,2	85,9	8,4	9,3	8,8
Malmö m. fl. städers valkrets	89,7	89,1	89,4	5,5	6,3	6,0
Malmöhus läns valkrets	89,6	88,2	88,9	6,6	7,9	7,2
Hallands län	87,7	85,0	86,4	8,5	10,5	9,5
Göteborgs stad	85,3	85,5	85,4	9,0	10,5	9,8
Göteborgs och Bohus läns landstingsområde	84,0	82,7	83,3	8,4	10,0	9,1
Älvsborgs läns norra valkrets	86,9	82,9	84,9	7,8	8,5	8,1
Älvsborgs läns södra valkrets	90,3	87,6	88,9	6,8	8,3	7,6
Skaraborgs län	87,3	83,7	85,5	8,0	9,9	8,9
Värmlands län	86,8	83,4	85,1	7,2	9,0	8,0
Örebro län	88,0	85,2	86,6	9,1	11,0	10,1
Västmanlands län	87,0	84,5	85,8	7,2	8,9	8,1
Kopparbergs län	84,4	80,5	82,5	9,9	12,1	11,1
Gävleborgs län	85,3	81,8	83,5	8,6	10,4	9,4
Västernorrlands län	88,9	85,6	87,3	6,7	7,7	7,2
Jämtlands län	85,4	82,2	83,8	6,0	7,6	6,7
Västerbottens län	86,9	83,7	85,3	5,4	6,8	6,0
Norrbottnens län	84,9	81,6	83,3	5,9	6,4	6,1
Hela riket	87,1	84,8	85,9	7,8	9,2	8,5

skilligt större. Över fyra femtedelar av valdistrikten visar en deltagarfrekvens av mer än 80 %, vilket innebär en påtaglig ökning jämfört med föregående val. Det högsta valdeltagandet i landet, 100 %, hade Norra Ny västra valdistrikt i Värmlands län samt Storskogs och Holmträskis valdistrikt i Västerbottens län. Det lägsta valdeltagandet, 30,8 %, förekom i Stora Lulevatten i Norrbottens län.

Röstning inför röstmottagare. Enligt gällande bestämmelser i 70 § vallagen kan röstning äga rum på postanstalt så-

väl på som före valdagen. Rätt till sådan röstning på valdagen tillkommer röstberättigad, som på grund av vistelse på annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförättningen i det valdistrikt i vars röstlängd han är upptagen. Rätt till röstning före valdagen medges för röstberättigad, som på valdagen vistas utom riket eller fullgör militärtjänst eller tillhör vissa yrkesgrupper (besättning och annan personal på fartyg, personal vid järnväg samt vid post-, tull- och lotsverken), om han till följd av tjänsteutövning icke kan rösta på valdagen; i dessa fall får valsedel av-

Tab. K. Valdistriktens fördelning efter röstfrekvens valkretsvis år 1960

Electoral districts, by vote frequency and by constituency

Valkretsar	Antal valdistrikt med nedanstående procenttal röstande i förhållande till antalet röstberättigade								Hela antalet val-distrikt
	0— 30,0	30,1— 40,0	40,1— 50,0	50,1— 60,0	60,1— 70,0	70,1— 80,0	80,1— 90,0	90,1— 100	
Stockholms stad	—	—	—	2	3	33	234	28	300
Stockholms län	—	—	—	3	4	34	184	41	266
Uppsala län	—	—	—	—	2	8	100	18	128
Södermanlands län	—	—	—	—	—	5	113	47	165
Östergötlands län	—	—	—	—	—	10	201	58	269
Jönköpings län	—	—	—	—	—	5	145	61	211
Kronobergs län	—	—	—	—	—	22	107	11	140
Kalmar län	1	—	—	—	4	20	175	33	233
Gotlands län	—	—	—	—	—	9	66	22	97
Blekinge län	—	—	1	1	5	15	81	5	108
Kristianstads län	—	—	—	—	—	26	160	28	214
Malmö m. fl. städers valkrets	—	—	—	—	1	5	77	105	183
Malmöhus läns valkrets	—	—	—	—	—	5	150	103	258
Hallands län	—	—	—	—	—	7	113	15	135
Göteborgs stad	—	—	—	—	3	10	65	13	91
Göteb. o. Bohus läns landstingsomr.	—	—	—	4	10	59	105	19	197
Älvsborgs läns norra valkrets	—	—	—	2	6	34	150	27	219
Älvsborgs läns södra valkrets	—	—	—	—	—	5	85	64	154
Skaraborgs län	—	—	—	—	—	44	224	33	301
Värmlands län	—	—	1	3	10	63	211	42	330
Örebro län	—	—	—	—	—	25	139	28	192
Västmanlands län	—	—	—	—	1	17	103	11	132
Kopparbergs län	—	—	2	1	24	68	147	13	255
Gävleborgs län	—	—	—	2	9	70	137	27	245
Västernorrlands län	—	—	—	—	2	29	205	78	314
Jämtlands län	—	—	—	2	5	44	133	32	216
Västerbottens län	—	1	1	3	14	88	266	121	494
Norrbottnens län	—	4	3	7	12	56	194	48	324
Hela riket	1	5	8	30	115	816	4 070	1 131	6 176

¹ Vråka valdistrikt, där valseklar och röstlängder förstördes av brand.

ges inom riket på postanstalt och utom riket på svensk beskickning eller svenskt konsulat. År 1948 tillkom ytterligare en bestämmelse om rätt för person, som vårdas på sådan sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finns inrättad, att på valdagen där avlämna valsedel, även om sjukvårdsanstalten är belägen på ort, där vederbörande är uppförd i röstlängden (SFS nr 198/1948). Då permanenta postanstalter finns endast vid ett fåtal sjukvårdsanstalter (17 sjukhus), inrättar generalpoststyrelsen såväl vid andrakammarval som vid kommunala val enligt Kungl. Maj:ts beslut tillfälli-

ga postanstalter på valdagen vid vissa sjukvårdsanstalter. Vid 398 dylika inrättades tillfällig postanstalt vid 1960 års val.

Vid röstning inför röstmottagare skall väljare uppvisa röstkort, som visar i vilket valdistrikt han är upptagen såsom röstberättigad. Väljaren skall personligen infinna sig hos röstmottagaren och avlämna ytterkuvert vederbörligen ifyllt samt valkuvert eller valsefelsförändelse sedan han inför röstmottagaren på ytterkuvertet tecknat sitt namn. Röstmottagaren inlägger valkuvertet i ytterkuvertet och tillsluter detta samt anger på

	1958	1960
Inkomna ytterkuvert (poströster)	136 085	192 977
Därav från röstmottagare utom riket	2 734	4 047
» » » på sjukhus	7 251	14 345
» » » övriga röstmottagare inom riket	126 100	174 585
Ogillade ytterkuvert	1 534	2 275
Därav kuvert, som obrutna förklarats ogilla	500	421
» » » kasserats på grund av innehållet	1 034	1 854
Giltiga ytterkuvert	134 551	190 702
Därav med ogillade valkuvert och valsedlar	3 611	3 399
» » giltiga » » »	130 940	187 303

¹ Med ledning av röstsammanräkningsprotokollens text korrigerad uppgift. De på protokollsbilagorna grundade tab. 4 och 5 i del I upptar ett antal felaktigt redovisade valsedlar.

dess baksida (med postens stämpel) ort och dag för röstningen. Den som röstar före valdagen skall på ytterkuvertets baksida avge försäkran om att han på valdagen är förhindrad rösta i eget valdistrikt och ange orsaken härtill. Ytterkuverten översändes av posten till den Konungens befallningshavande, som är röstsammanräknande myndighet. Röstmottagare vid beskickning eller konsulat i utlandet insänder ytterkuverten till överståthållarämbetet, som vidarebefordrar dem till vederbörande länsstyrelse.

Vid den definitiva röstsammanräkningen blir ytterkuverten föremål för särskild granskning. För härvid företagna kassationer lämnas ingående redogörelse i röstsammanräkningsprotokollet, varför möjlighet föreligger att statistiskt fastställa, i vilken utsträckning underlåtenhet förelegat att vid röstmottagning tillse, att gällande bestämmelser blivit iakttagna. En utförligare redogörelse för anledningarna till kassation av såväl brutna som obrutna valkuvert lämnas i ett följande kapitel.

En sammanfattande översikt av poströstningsförfarandet vid det senaste valet lämnas i ovanstående tablå, som även innehåller jämförelsetal för nyvalen 1958.

En närmare redogörelse för poströst-

ningen vid 1960 års val lämnas i tab. L. Där meddelas valkretsvis antalet röstande inför röstmottagare med uppdelning på röstande vid beskickning eller konsulat, röstande på sjukvårdsanstalt samt övriga poströstande. Uppgifter angående antalet röstande på beskickning eller konsulat har erhållits från den förteckning, som överståthållarämbetet fört över ytterkuvert inkomna från utrikes ort. På beskickning eller konsulat avlämnades inalles 4 047 röster eller 2,1 % av samtliga inför röstmottagare avgivna valsedlar. Motsvarande antal år 1958 var 2 734 eller 2,0 % av samtliga poströstande.

Uppgift om antalet röstande på sjukvårdsanstalter har erhållits dels från enkätuppgifter, som inhämtats av medicinalstyrelsen och av denna ingivits till inrikesdepartementet, dels från de förteckningar, som varje postanstalt fört över väljarna och sedermera insänt till generalpoststyrelsen. De röstande vid sjukvårdsanstalter uppgick vid 1960 års val till 14 345 personer eller 7,4 % av samtliga poströster jämfört med 7 251 och 5,3 % år 1958. Av dessa röster hade 12 230 avgivits på tillfälliga postanstalter vid sjukhusen.

På postanstalterna i övrigt avgavs 174 585 röster, eller 90,5 % av samtliga poströster. Av dessa avgavs 26 262 av i

Tab. L. Röstande inför röstmottagare (poströstande) vid andrakammarvalen 1960

Number of voters by post and at legations and consulates, by constituency

Valkretsar	Inför röstmottagare avgivna valsedlar				På sjukvårdsanstalt under valdagen inneliggande patienter		
	Vid beskickning eller konsulat	Vid postanstalt		Summa	I % av antalet röstberättigade	Antal	Röstande i %
		På sjukhus	I övrigt				
Stockholms stad	1 884	2 191	26 262	30 337	5,4	6 541	33,1
Stockholms län	466	1 152	11 274	12 892	4,6	2 770	32,5
Uppsala län	89	381	4 293	4 763	4,3	1 376	24,9
Södermanlands län	65	486	4 697	5 248	3,5	1 317	28,0
Östergötlands län	87	548	8 021	8 656	3,6	2 005	26,5
Jönköpings län	79	699	6 647	7 425	3,9	1 852	31,9
Kronobergs län	15	234	3 336	3 585	3,3	710	27,7
Kalmar län	47	387	5 088	5 522	3,4	1 172	31,8
Gotlands län	8	139	995	1 142	3,2	399	31,6
Blekinge län	28	188	2 936	3 152	3,2	934	16,8
Kristianstads län	61	378	4 928	5 367	3,1	1 384	25,3
Malmö m. fl. st. valkrets ..	216	1 104	9 816	11 136	4,4	3 388	31,6
Malmöhus läns valkrets ..	90	203	4 307	4 600	2,7	532	33,7
Hallands län	37	408	2 843	3 288	2,9	1 309	27,9
Göteborgs stad	247	874	10 518	11 639	4,3	2 603	30,0
Göteborgs o. Bohus länslands- tingsområde	67	270	4 372	4 709	3,2	946	25,6
Älvsborgs läns norra v:s ..	48	286	4 069	4 403	3,3	983	28,8
Älvsborgs läns södra v:s ..	37	433	3 187	3 657	3,2	1 166	36,3
Skaraborgs län	72	373	4 778	5 223	3,1	1 159	30,7
Värmlands län	70	503	6 665	7 238	3,7	1 601	29,9
Örebro län	44	400	5 844	6 288	3,6	1 429	25,6
Västmanlands län	54	263	4 886	5 203	3,6	1 226	20,6
Kopparbergs län	57	341	5 736	6 134	3,3	1 188	24,8
Gävleborgs län	35	452	5 640	6 127	3,1	1 756	21,8
Västernorrlands län	53	561	7 187	7 801	4,1	1 688	30,1
Jämtlands län	28	244	3 924	4 196	4,5	733	31,9
Västerbottens län	30	352	5 859	6 241	4,1	1 299	25,3
Norrbottnens län	33	495	6 477	7 005	4,5	1 653	26,7
Hela riket	4 047	14 345	174 585	192 977	3,9	45 119	29,1

Stockholms stad röstberättigade personer.

I hela riket begagnades poströstningsförfarandet vid 1960 års val av 3,9 % av de röstberättigade jämfört med 2,7 % år 1958. Relativtalet var högst i Stockholms stad, 5,4 %, samt lägst i Malmöhus län, 2,7 %.

Medicinalstyrelsen tog i sin ovan nämnda enkät även in uppgifter angående hur stor del av de på sjukhusen inneliggande sjuka, som begagnade sig av möjligheten att rösta vid sjukvårdsanstalt. Antalet i valet deltagande pati-

enter vid dessa var för hela landet 13 109 eller 29,1 %. Valdeltagandet var livligast i Älvsborgs läns södra valkrets, där 36,3 % av inneliggande patienter röstade, i Malmöhus län (33,7 %) och i Stockholms stad (33,1 %) samt minst i Blekinge län (16,8 %). Bland de olika sjukvårdsanstalterna uppvisade Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg det högsta antalet röstande eller 389. Därefter kom S:t Görans sjukhus—Garnisonssjukhuset och Södersjukhuset i Stockholm med resp. 304 och 287 väljare.

Hur många av de avgivna rösterna,

som härrörde från personer bosatta på den ort, där sjukvårdsanstalten är belägen, har ej framgått av det undersökta materialet utom i fråga om Stockholms och Göteborgs städer, som ju bildar egna valkretsar. Av de från sjukvårdsanstalter till Stockholms stad inkomna 2 191 ytterkuverten härrörde 2 068 (94,4 %) från inom staden bosatta väljare. För Göteborgs stad var motsvarande siffror resp. 874 och 735 (84,1 %).

I fråga om röstning före valdagen har uppgifter kunnat erhållas från ytterkuverten genom de av röstmottagarna åsatta datumstämplarna. Samtliga till centralbyrån inkomna före valdagen avgivna ytterkuvert har i sammanställningen här nedan fördelats efter hinder för röstning på valdagen.

Hinder m. m.	1958		1960	
	Antal	%	Antal	%
Vistelse utom riket ...	9 671	84,8	17 407	82,1
Militärtjänst	366	3,2	1 349	6,4
Besättning etc. på fartyg	365	3,2	662	3,1
Personal vid järnväg..	351	3,1	668	3,1
Personal vid post-, tull- eller lotsverket	328	2,9	586	2,8
Äkta makar ¹	232	2,0	459	2,2
Ej angivet hinder.....	93	0,8	74	0,3
Summa	11 406	100	21 205	100

¹ Äkta make till röstande med någon av ovanstående anledningar till röstning före valdagen och där röstningen utförts med äkta-makekuvert.

Röstningen före valdagen har sedan nyvalen 1958 ökat med 85,9 %. Ökning föreligger i fråga om alla i sammanställningen ovan specificerade hinder. Vistelse utom riket var den dominerande anledningen till röstning före valdagen.

Hur de röstande inför röstmottagare fördelar sig efter yrke och ålder belyses i urvalsundersökningen.

Valkuvert utan godkänt innehåll och överklagade val

Kasserade valkuvert och valsedlar. Att en valsedel kasseras, beror antingen på

valnämndens oriktiga förfarande eller på valmannens eget åtgörande. Anledning till kasseringen i förra fallet är, att valförrättaren icke iakttagit bestämmelserna i 61 § vallagen, enligt vilka denne har att tillse, att det framlämnade valkuvertet är tillslutet och försett med föreskriven ändamålsbeteckning men för övrigt omärkt, eller ock att han icke förfarit i enlighet med föreskrifterna i 68 § vid den förberedande röstfördelningen och valsedlarnas insändande till Konungens befallningshavande, vanligen i så måtto att valsedelsomslagen icke vederbörligen förseglats med två närvarandes sigill (s. k. masskassering).

De felaktigheter, som orsakar kassering av ett valkuverts innehåll och således beror på valmannens eget fel, finns angivna i vallagens 79 §. Ogill är enligt denna paragraf valsedel,

1. till vilken använts annat än vitt papper,
2. å vilken finnes något kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt,
3. vilken saknar partibeteckning eller upptager sådan å annat ställe än ovanför namnen,
4. vilken upptager mer än en beteckning ovanför namnen,
5. vilken upptager valkrets-beteckning å annat ställe än nedanför namnen,
6. vilken icke upptager något giltigt namn; dock att då samtliga skall av anledning, som i 80 § andra stycket vallagen sägs, anses som obefintliga, valsedeln likväl skall tillgodoräknas det parti, vars partibeteckning den bär.

Innehåller ett valkuvert två olika lydande eller flera än två valsedlar eller finnes jämte valsedel annat än sådan sedel, ogillas samtliga dessa valsedlar. Finnes i ett kuvert två likalydande val-

sedlar, räknas däremot den ena såsom giltig.

Utöver här uppräknade kasseringsorsaker tillkommer de fall, då ett valkuvert är tomt eller innehåller något annat än valsedel.

Beträffande röstning på postanstalt i riket eller på svensk beskickning eller svenskt konsulat i utlandet, tillkommer såsom ytterligare krav, att föreskrivna formaliteter med röstkort och ytterkuvert skall vara iakttagna. Där vid röstsammanräkningen brister konstateras i detta avseende, lägges valkuverten obrutna å sido, och väljarna avprickas icke i röstlängderna såsom valdeltagare.

Uppgifter rörande antalet kasserade valkuvert och valsedlar vid 1960 års andrakammarval meddelas valkretsvis i del I, tab. 2. Frånsett ovan nämnda obrutna valkuvert från personer, som röstat inför röstmottagare, uppgick antalet kasserade valkuvert och valsedlar för valet i dess helhet till 17 666¹.

Kassationens storlek vid de senare årens andrakammarval har utgjort:

Valår	Kasserade valkuvert och valsedlar	I ‰ av samtliga
1952	18 353	4,8
1956	23 427	6,0
1958	19 674	5,1
1960	¹ 17 666	4,1

¹ Detta tal överensstämmer ej med det i del I, tab. 2 uppgivna antalet ogiltigförklarade (17 198), vilket huvudsakligen har sin grund i att tre länsstyrelser ej medtagit ifrågavarande valsedlar i sina protokollsbilagor.

Hur kassationen fördelar sig på olika orsaker vid 1960 års val i jämförelse med det närmast föregående valet, framgår av sammanställningen på nästa sida.

I jämförelse med 1958 års andrakammarval har kassationerna minskat från 5,1 ‰ till 4,1 ‰ av samtliga avgivna valsedlar.

Av de kassationsfall, som beror på valnämndens oriktiga förfarande, hade valförrättares försummelse i fråga om försegling vid insändandet till länsstyrelsen vållat kassation i något större omfattning än år 1958. I dylika fall sker vanligen masskassering, i det att alla godkända valsedlar tillhörande ett eller flera partier kasseras. Detta inträffade i Gränna stads andra valdistrikt, Jönköpings län, med 249 valsedlar för centerpartiet, i Högsby södra valdistrikt, Kalmar län, med 56 valsedlar för högerpartiet, i valdistriktet Slotsstaden 2 B, Malmö stad, med 556 valsedlar för socialdemokraterna och slutligen i Linsells valdistrikt, Jämtlands län, med 167 valsedlar för socialdemokraterna.

Bland kassationerna har ej upptagits i Vråka valdistrikt i Kalmar län avgivna valsedlar. Såväl röstlängder som de avgivna valsedlarna i detta valdistrikt förstördes genom brand.

Av olika kassationsorsaker på grund av väljarens egna åtgärder var vid det senaste valet den vanligaste att valkuverten saknade innehåll, nämligen 29,1 % av samtliga kassationer; år 1958 var detta relativt 41,5 %. Valkuvert innehållande två olika eller fler än två valsedlar uppgick 1960 till 20,8 % av samtliga kassationer och antalet valsedlar utan giltigt namn till 15,1 %. Av valsedlarna inom sistnämnda kassationsgrupp hade över två tredjedelar avgivits inför röstmottagare.

Gällande bestämmelser innebär, att alla en valsedels namn kan förklaras obefintliga men valsedeln likväl tillgodoräknas det parti, vars partibeteckning den bär. Detta inträffar, när partibeteckning är registrerad och kandidatlista anmälts samt valsedel avges, som upptar nämnda beteckning men vars namn icke återfinnes bland de på kandidatlistan

	Samtliga		Därav röstande inför röstmot- tagare	
	1958	1960	1958	1960
<i>Masskassering m. m.</i>				
Ingen eller felaktig försegling vid insändandet till K. B.	299	1 038	.	.
I ‰ av hela antalet valdeltagare	0,1	0,2	.	.
<i>Ogillade valkuvert och valsedlar på grund av fel av väljaren:</i>				
Valkuvert utan innehåll	8 162	5 147	335	333
» innehållande två olika eller flera än två valsedlar	2 644	3 668	48	119
» » utom valsedel även annat	175	216	16	18
» med annat innehåll än valsedel	2 094	1 711	115	199
Valsedel av annat än vitt papper	17	58	9	51
» försedd med kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt anbragt	1 827	2 577	177	433
» utan partibeteckning eller med partibeteckning på annat ställe än ovanför namnen	247	233	212	202
» vilken upptager mer än en beteckning ovanför namnen..	53	87	50	82
» » » valkrets-beteckning på annat ställe än ne- danför namnen	132	96	129	79
» utan giltigt namn	3 279	2 667	2 310	1 846
» blank	324	122	12	22
Övriga fel av väljaren	421	46	198	15
	Summa 19 375	16 628	3 611	3 399
I ‰ av hela antalet valdeltagare	5,0	3,9	126,8	117,8

¹ I promille av antalet röstande inför röstmottagare.

upptagna namnen (80 § 2 st. vallagen). Om förekomsten av dylika valsedlar lämnar sammanräkningsprotokollen fullständiga upplysningar i endast ett fåtal fall.

Den valkrets, som absolut taget hade det största antalet kasserade valkuvert och valsedlar, var Stockholms stad med 2 098 kassationer (2 297 år 1958). Närmast följde Malmö m. fl. städers valkrets med 1 989.

Då det gäller kassering av valsedlar, intas en särställning av de valkuvert, som avgetts inför röstmottagare och som kasserats utan att ha blivit brutna. Här sker nämligen ingen anteckning i röstlängden om utövad rösträtt, och vederbörande blir sålunda, som förut nämnts, icke inräknade bland valdeltagarna. Om hithörande fall lämnas nedan närmare upplysningar.

Av samtliga ogillade ytterkuvert kas-

serades sålunda vid det senaste valet 18,5 % före och 81,5 % efter kuvertens öppnande; år 1958 var dessa relativt 32,6 % och 67,4 %. Valkuvert av ej föreskriven beskaffenhet var liksom vid närmast föregående val den vanligaste kasseringsorsaken.

Kassationsprocenten var ojämförligt mycket högre i fråga om valsedlar, som avgetts inför röstmottagare än beträffande röster, avgivna vid valförrättningar. Av poströsterna ogillades sålunda 5 674 (2 275 före och 3 399 efter valkuvertets öppnande) eller 2,9 % av samtliga avgivna mot endast 0,4 % kasserade av i vallokaler avgivna röster. För år 1958 var motsvarande relativt 3,8 % och 0,6 %. Kassationen var, absolut sett, mest omfattande i Stockholms stad och därefter i Malmö m. fl. städers valkrets.

Uppgifter om antalet kasserade valku-

Ogillade ytterkuvert med fördelning på kassationsorsaker

Ytterkuvert, som obrutna förklarats ogilla:

	År 1958	År 1960
Väljaren röstat i det egna valdistriktet enligt inprickning i röstlängden	125	110
» ej behörig rösta enligt 70 § 2 mom. vallagen	49	40
» ej berättigad att på valdagen rösta på postanstalt i hemkommunen	58	59
» ej upptagen i röstlängden för uppgivet valdistrikt	2	46
Ytterkuvert ej av föreskriven beskaffenhet	—	1
» ej undertecknat av väljaren	91	77
» ej tillslutet	7	5
» saknade poststämpel eller röstmottagares underskrift eller signatur ..	31	52
» ej avlämnat till röstmottagare i föreskriven ordning	55	4
Övriga anledningar	82	27
Summa	500	421

Ytterkuvert, som kasserats på grund av innehållet:

Ytterkuvert till valsedelsförsändelse av ej föreskriven beskaffenhet	156	18
» saknade valkuvert	43	22
» innehöll mer än ett valkuvert	33	41
» innehöll valsedelsförsändelse för äkta make men saknade ytterkuvert för dylik försändelse	256	315
» innehöll valsedelsförsändelse för äkta make men saknade förklaring eller bevitning	20	16
Valkuvert ej av föreskriven beskaffenhet	415	1 327
» märkt	—	3
» ej tillslutet	21	49
Valsedelsförsändelse för äkta make saknade innerkuvert	24	32
» » » » innehöll innerkuvert av ej föreskriven beskaffenhet	5	18
Övriga anledningar	61	18
Summa	1 034	1 854
Samtliga ogillade ytterkuvert	1 534	2 275

vert och valsedlar inom varje valdistrikt finnes tillgängliga hos statistiska centralbyrån i bilagorna till de av länsstyrelserna insända avskrifterna av röstsammanräkningsprotokollen. Emedan länsstyrelserna ej alltid förfarit likformigt vid bedömandet av vad som i bilagorna bör redovisas under rubriken »Ogilla valsedlar» (jfr not på sid. 24), är dessa uppgifter i föreliggande del av centralbyråns berättelse i stället sammanställda med ledning av protokollstexterna och omfattar samtliga kassationer med undantag av åsidolagda obrutna ytter- och valkuvert från personer,

som före valdagen och i främmande valdistrikt röstat inför röstmottagare.

Överklagade val. Över 1960 års andra-kammarval anfördes besvär över valet endast i en valkrets (Stockholms stad). Besvären lämnades dock utan bifall.

Partifördelningen och valresultatet

Samverkan mellan partierna. Partibeteckningar. Vid andrakammarval för perioden 1961—1964 gäller bl. a. enligt lagen den 8 april 1960 (SFS nr 68/1960) och lagen den 30 maj 1952 (SFS nr 267/

Tab. M. De valda riksdagsmännen, partivis, med fördelning efter deras relativa rösttal*Elected members, by political party, according to their relative number of votes*

De valdas rösttal i % av partiets	Högerpartiet						Centerpartiet		Folkpartiet						Socialdemokraterna											Kommunisterna	
	1	2	3	4	5	6	1	2	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2
	representanten i ordningen																										
99—100	12	4	3	2	1	1	11	1	3	1	1	1	—	—	27	27	21	13	8	5	2	1	1	1	1	3	1
95—99	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
90—95	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
80—90	3	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
70—80	3	—	—	—	—	—	3	—	5	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
60—70	3	—	—	—	—	—	2	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
50—60	2	—	—	—	—	—	2	1	4	2	—	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
40—50	1	—	—	—	—	—	3	3	5	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30—40	—	—	—	—	—	—	1	3	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20—30	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

1952), att partibeteckning alltid skall finnas på valsedel. För att skydda en partibeteckning, som begagnas av ett visst parti, infördes år 1935 i vallagen bestämmelser om registrering av partibeteckningar. Enligt i lagen angivna regler kan parti hos inrikesdepartementet erhålla registrering av partibeteckning, varvid dock fordras, att partiet har minst 1 000 röstberättigade medlemmar. Sålunda registrerat parti äger anmäla kandidatlista av 5—15 valbara personer hos Konungens befallningshavande. Det är dessa anmälda namn, som utgör partibeteckningsskyddet, ty något av dessa namn måste stå främst på alla valsedlar, som upptager den av partiet inregistrerade beteckningen.

Den år 1924 införda möjligheten att på valsedel angiva särskilda kartell- och fraktionsbeteckningar har genom lagen av den 30 maj 1952 avskaffats vid andrakammarval, och bestämmelserna gäller även andrakammarval för perioden 1961—1964 enligt lagen den 8 april 1960 (SFS nr 68/1960). Härigenom har valsamverkan mellan partierna försvärats. Behovet av dylik samverkan har emel-

lertid reducerats genom den sedan 1952 års val ändrade mandatfördelningsmetoden, den s. k. jämkade uddatalsmetoden. På grund härav har vid 1960 års val liksom år 1958 intet fall av valsamverkan förekommit.

Sammanhållningen inom partierna.

Den större eller mindre splittringen inom partierna kommer till synes vid en uträkning av de valda representanternas rösttal i procent av partiets. Uppgifterna rörande representanternas fördelning i detta hänseende är sammanförda i tab. M.

Icke mindre än 4 av kommunisternas 5 och 107 av socialdemokraternas 114 riksdagsledamöter har valts med ett rösttal överstigande 99 % av partiets rösttal. Motsvarande tal i fråga om de övriga partierna är för högerpartiet 23 av 39, för centerpartiet 12 av 34 och för folkpartiet 6 av 40. Mindre än 50 % av de avgivna rösterna erhöill 1 av högerpartiets, 11 av centerpartiets, 10 av folkpartiets och 3 av socialdemokraternas riksdagsledamöter.

Uträknas för de fyra senaste valen de

koefficienter, som för landet i dess helhet anger, med vilket rösttal i förhållande till partiets rösttal representanterna inom de olika partierna i genomsnitt blivit valda, lämnar dessa tal en antydning om de förskjutningar, som under senare år inträtt i fråga om partisammanhållningen vid valen.

Partier	De valdas rösttal i % av partiets rösttal			
	År 1952	År 1956	År 1958	År 1960
Högerpartiet.....	65,2	85,0	93,1	89,2
Centerpartiet.....	73,8	70,8	64,1	71,5
Folkpartiet.....	60,9	66,6	86,9	65,2
Socialdemokraterna..	97,1	97,1	96,9	96,6
Kommunisterna.....	99,9	99,9	99,9	99,4

¹ Vid beräkning av koefficienten har ej Malmöhus läns valkrets medtagits, då rösttalet för den i valkretsen valde representanten icke är känt.

Socialdemokraterna och kommunisterna visar en mycket stark sammanhållning kring de officiella listorna. För de övriga partierna förekommer däremot uppdelning på sinsemellan tävlande väljargrupper.

De godkända valsedlarnas fördelning på partier. Uppgifter rörande valsedlarnas fördelning på de politiska partierna meddelas i del I, tab. 5 för varje valdi-

strikt och valkrets. Tab. 2 i del I anger motsvarande fördelning valkretsvis både för det senaste och det näst föregående valet, varjämte tabellen innehåller relativa tal över partifördelningen.

I nedanstående översikt är rikssiffrorna för 1960 års val sammanförda med motsvarande för de båda närmast föregående valen och 1958 års val till de korporationer, som utser ledamöter av första kammaren.

Inalles avgavs 4 254 114 godkända valsedlar. Skillnaden mellan denna siffra och antalet valdeltagare, 4 271 610, beror huvudsakligen på kassation av röster, vid vilkas avlämnande anteckning om valdeltagande skett i röstlängd, men också i någon mån på felaktiga eller ofullständiga instreckningar i röstlängderna.

Totalantalet godkända valsedlar har sedan 1958 års val ökat med 409 862 eller 10,7 %. Ökning i rösttal sedan det närmast föregående andrakammarvalet uppvisar kommunisterna med 47,4 %, centerpartiet med 19,0 %, socialdemokraterna med 14,4 % och folkpartiet med 6,3 %. Nedgång i rösttalen har däremot ägt rum för högerpartiet med 6,1 %. Ökningen i rösttal för kommunisterna beror uteslutande på den omständigh-

Partier	Avgivna godkända valsedlar							
	Absoluta tal				Ökning eller minskning i %			
	1956	1958 _r	1958 _k	1960	1956-58 _r	1956-60	1958 _r -60	1958 _k -60
Högerpartiet.....	663 693	750 332	791 022	704 365	+ 13,1	+ 6,1	- 6,1	- 11,0
Centerpartiet.....	366 612	486 760	510 409	579 007	+ 32,8	+ 57,9	+ 19,0	+ 13,4
Folkpartiet.....	923 564	700 019	603 923	744 142	- 24,2	- 19,4	+ 6,3	+ 23,2
Socialdemokraterna..	1 729 463	1 776 667	1 818 634	2 033 016	+ 2,7	+ 17,6	+ 14,4	+ 11,8
Kommunisterna.....	194 016	129 319	155 181	190 567	- 33,3	- 1,8	+ 47,4	+ 22,8
Vänstersocialisterna ² ..	1 252	1 008	—	176	- 19,5	- 85,9	- 82,5	..
Övriga.....	4 730	147	2 808	* 2 848	..	..	..	..
Samtliga	3 879 330	3 844 252	3 881 977	4 254 114	- 0,9	+ 9,7	+ 10,7	+ 9,6

¹ 1958_r = valet till andra kammaren år 1958. — ² 1958_k = kommunala valen år 1958. — ³ Avser vänstersocialisterna i Göteborgs stad. — ⁴ Därav 635 röster för samlingspartiet i Malmöhus läns

valkrets. — ⁵ Därav 1 375 röster för framstegspartiet i Stockholms stad och 614 för företagspartiet i Göteborgs stad.

Valår	Partifördelning i procent						Summa
	Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Övriga	
1952	14,4	10,7	24,4	46,1	4,3	0,1	100
1954	15,7	10,3	21,7	47,4	4,8	0,1	100
1956	17,1	9,4	23,8	44,6	5,0	0,1	100
1958 _r ¹	19,5	12,7	18,2	46,2	3,4	0,0	100
1958 _k ²	20,4	13,1	15,6	46,8	4,0	0,1	100
1960	16,5	13,6	17,5	47,8	4,5	0,1	100

¹ 1958_r = valet till andra kammaren år 1958. — ² 1958_k = kommunala valen år 1958.

ten att partiet vid andrakammarvalet 1958 ej ställde upp i 11 valkretsar. Jämfört med 1956 års val gick partiet tillbaka. Rösttalet för vänstersocialisterna i Göteborgs stad utvisar en minskning med 82,5 % i förhållande till år 1958. Jämfört med 1958 års kommunala val till de korporationer, som utser ledamöter av första kammaren, har folkpartiet ökat med 23,2 %, kommunisterna med 22,8 %, centerpartiet med 13,4 % och socialdemokraterna med 11,8 %, medan en nedgång kan registreras för högerpartiet med 11,0 %.

Det torde vara av intresse att även jämföra avgivna godkända rösters relativa fördelning på partier enligt 1960 års val med motsvarande siffror för de närmast föregående valen. Sammanställningen här ovan visar partifördelningen i procent vid de senaste kommunala valen och andrakammarvalen.

Partiernas andelar av väljarkåren sedan 1950 års val åskådliggöres av diagrammet på nästa sida. Högerpartiet ökade vid varje val under 1950-talet men gick tillbaka vid 1960 års val. Diagrammet visar centerpartiets tillbakagång t. o. m. 1956 års val och den därefter följande återhämtningen. Folkpartiet fick sin största andel röster vid 1952 års val men har sedan bortsett från 1956 års val fått vidkännas förluster. Socialdemokraterna är det största partiet och har i huvudsak bibehållit en oförändrad andel av väljarkåren, vilket senare även känne-

tecknar det minsta riksdagspartiet, kommunisterna.

En metod som brukat användas för att belysa vilka partier, som varit de vinnande resp. förlorande vid de senaste valen, är att sätta det faktiska rösttalet i förhållande till det tal, som partiet skulle erhållit vid lika ökning för alla partier sedan föregående val. Över- eller underskottet uttrycker då storleken av förändringen. Därigenom att rösträttsbestämmelserna var desamma vid 1958 års kommunala val, kan jämförelse även göras med dessa val. Härvid har röstsiffrorna för landstingsmannavalen sammanlagts med röstsiffrorna för stadsfullmäktigvalen i de städer, som ej deltar i landsting. Följande över- och underskottstal erhålles (%):

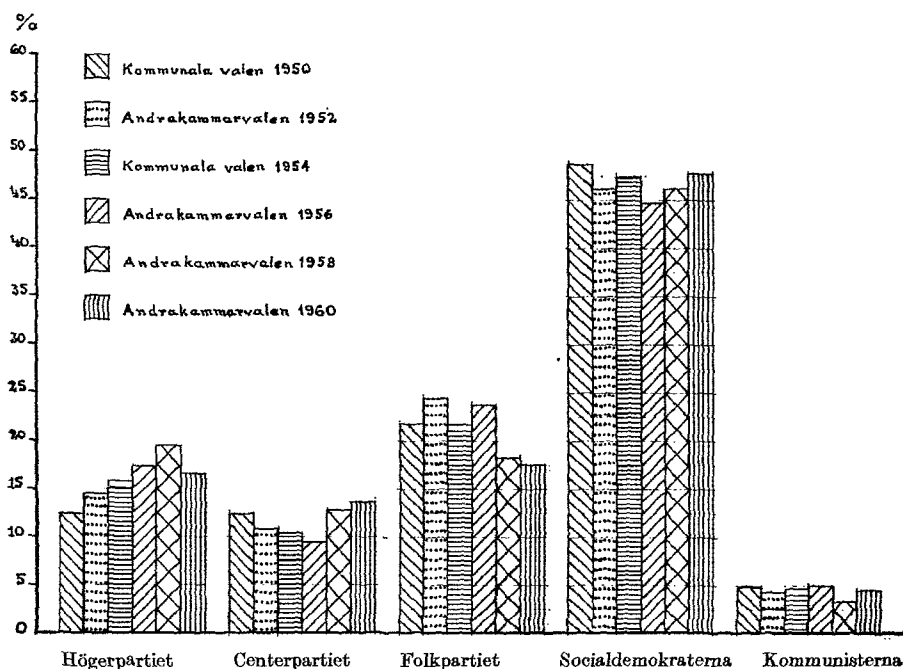
År	H	C	F	S	K
1956-1958	+14,1	+ 34,0	- 23,5	+ 3,7	- 32,7
1958-1960	-15,2	+ 7,4	- 4,0	+ 3,4	+ 33,1
1958 _k -1960	-18,8	+ 3,5	+ 12,4	+ 2,0	+ 12,0

De erhållna siffrorna bekräftar vad som tidigare sagts om partiernas utveckling vid de senaste valen.

Om man vill jämföra röstfördelningen på landsbygden och i städerna vid de båda senaste andrakammarvalen, måste de på postanstalt eller på beskickning eller konsulat i utlandet avgivna rösterna (de s. k. poströsterna) uteslutas från röstsiffrorna, när deras partifördelning ej är känd för landsbygd och städer åt-

Partiernas procentuella andelar av väljarkåren vid valen åren 1950—1960

Party affiliation at the elections to the Second Chamber and at the local elections

skilda. Röstfördelningen vid de båda valen, såväl absolut som relativt taget, framgår av nedanstående sammanställning. Röstfördelningen mellan landsbygden och städerna vid 1960 års val har jämkats med hänsyn till att Bollnäs landskommun införlivats med Bollnäs stad och S:t Ibs kommun med Landskrona stad. På landsbygden har

antalet röster ökat med 142 371 eller 7,7 %. I städerna var ökningen 211 128 eller 11,3 %. Socialdemokraterna hade den största absoluta ökningen både på landsbygden och i städerna. Kommunisterna ökade även starkt i förhållande till tidigare rösttal. Som även i annat sammanhang framhållits ställde emellertid detta parti ej upp med egna valsedlar inom

Partier	Antal röster		Relativa tal					
	Absoluta tal		Städerna		Landsbygden		Städerna	
	1958	1960	1958	1960	1958	1960	1958	1960
Högerpartiet	286 725	258 096	407 033	381 007	15,6	13,0	21,7	18,3
Centerpartiet	426 558	470 182	54 401	97 579	23,2	23,7	2,9	4,7
Folkpartiet	266 010	270 780	404 205	429 549	14,4	13,7	21,6	20,6
Socialdemokraterna	812 046	907 510	927 448	1 062 271	44,1	45,8	49,5	51,0
Kommunisterna	49 203	76 165	78 646	110 963	2,7	3,8	4,2	5,3
Övriga	26	206	1 011	2 503	0,0	0,0	0,1	0,1
Summa	1 840 568	1 982 939	1 872 744	2 083 872	100	100	100	100

Tab. N. De avgivna godkända valsedlarnas fördelning på partier i relativa tal valkretsvis åren 1958 och 1960

Party affiliation at the elections to the Second Chamber, by constituency

Anm. H = högerpartiet, C = centerpartiet, F = folkpartiet, S = socialdemokraterna och K = kommunisterna.

Valkretsar	Partifördelning av godkända valsedlar i promille									
	1958					1960				
	H	C	F	S	K	H	C	F	S	K
Stockholms stad	265	18	236	421	60	233	28	241	429	66
Stockholms län	233	72	196	455	44	212	84	198	456	49
Uppsala län	182	152	169	497	—	150	156	181	489	24
Södermanlands län	148	117	184	551	—	125	125	177	551	22
Östergötlands län	203	127	136	508	26	166	141	134	527	32
Jönköpings län	203	186	211	400	—	164	198	195	423	20
Kronobergs län	228	256	117	399	—	202	257	101	406	34
Kalmar län	237	213	98	434	18	194	221	96	465	24
Gotlands län	173	341	145	341	—	165	342	121	365	7
Blekinge län	180	98	220	502	—	149	133	181	506	31
Kristianstads län	244	192	178	386	0	193	208	166	417	11
Malmö m. fl. städers valkrets...	315	15	148	507	15	292	38	114	537	19
Malmöhus läns valkrets.....	185	256	136	443	—	167	244	111	474	4
Hallands län	191	314	131	349	15	162	295	127	397	19
Göteborgs stad	173	0	335	399	88	151	18	313	422	93
Göteb. o. Boh. läns landstingsomr.	174	124	266	410	26	152	131	257	427	33
Älvsborgs läns norra valkrets...	156	172	235	437	—	128	183	215	450	24
Älvsborgs läns södra valkrets...	295	152	141	392	20	239	170	133	423	30
Skaraborgs län	218	235	198	334	15	167	242	194	377	20
Värmlands län	176	117	144	509	54	140	127	139	535	59
Örebro län	134	134	183	549	—	99	127	188	544	42
Västmanlands län	123	125	160	560	32	103	129	158	567	42
Kopparbergs län	132	143	165	523	37	100	172	152	527	49
Gävleborgs län	106	131	152	535	76	84	144	145	535	91
Västernorrlands län	109	148	146	536	61	86	162	138	545	69
Jämtlands län	160	172	139	529	—	135	179	136	524	26
Västerbottens län	145	160	216	464	15	118	154	219	489	20
Norrbottnens län	130	97	81	531	161	121	90	89	545	155
Hela riket	195	127	182	462	34	165	136	175	478	45

samtliga valkretsar vid valet till andra kammaren 1958. Största ökningen relativt sett hade centerpartiet i städerna. Folkpartiets ökning i absoluta tal låg huvudsakligen inom städerna. Högerpartiet gick tillbaka framför allt på landsbygden.

I fråga om partifördelningen på landsbygden och i städerna lämnas uppgifter i del I, tab. 5. Denna tabell bildar jämte tab. 2 i del I och översiktstabellen på sid. 10 i samma del samt tab. N härövan un-

derlaget till den redogörelse om partier-
nas utveckling, som återges i det följande.

Högerpartiet, som efter 1958 års andrakammarval var det näst största partiet i landet, förlorade genom 1960 års val denna ställning, som i stället intogs av folkpartiet. Relativ tillbakagång vid valet konstaterades inom samtliga valkretsar. Valet medförde en minskning av partiets andel i valmanskåren från 19,5 % till 16,5 %. Partiet ökade dock

Tab. O. Inför röstmottagare vid 1960 års andrakammarval avgivna godkända valsedlar (poströster) inom olika valkretsar med relativ fördelning på partier

Party affiliation among persons using the postal voting procedure, by constituency

Valkretsar	Antal godkända valsedlar enl. § 70 vallagen	I % därav tillföll					
		Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Övriga
Stockholms stad	29 270	46,3	1,8	24,1	25,3	2,2	0,3
Stockholms län	12 614	40,5	3,6	24,2	29,8	1,7	0,2
Uppsala län	4 632	35,9	6,4	27,7	29,2	0,6	0,2
Södermanlands län	5 146	31,1	6,0	24,6	36,9	1,2	0,2
Östergötlands län	8 385	34,9	8,4	21,4	34,2	1,0	0,1
Jönköpings län	7 208	30,7	9,9	26,5	32,0	0,8	0,1
Kronobergs län	3 478	35,1	12,9	17,7	32,9	1,2	0,2
Kalmar län	5 296	35,5	11,2	17,3	34,8	1,0	0,2
Gotlands län	1 129	33,0	16,1	18,1	32,8	—	—
Blekinge län	3 111	33,5	6,4	22,9	36,4	0,8	0,0
Kristianstads län	5 255	40,5	9,1	20,7	29,0	0,6	0,1
Malmö m. fl. städernas valkrets...	10 790	54,8	1,9	14,8	27,8	0,6	0,1
Malmöhus läns valkrets	4 486	40,7	11,7	15,6	31,3	0,5	0,2
Hallands län	3 243	38,7	12,3	19,4	28,7	0,8	0,1
Göteborgs stad	11 073	37,1	1,3	35,5	24,0	2,0	0,1
Göteborgs o. Bohus läns lands- tingsområde	4 443	29,8	6,0	29,3	33,4	1,4	0,1
Älvsborgs läns norra valkrets...	4 288	25,6	7,9	33,2	32,4	0,9	—
Älvsborgs läns södra valkrets...	3 578	40,2	7,5	21,5	29,5	1,2	0,1
Skaraborgs län	5 150	32,6	9,6	28,2	28,7	0,8	0,1
Värmlands län	7 117	27,8	5,8	21,6	42,0	2,7	0,1
Örebro län	6 199	25,6	6,4	27,6	38,1	2,2	0,1
Västmanlands län	4 997	25,3	4,7	25,1	42,6	2,0	0,3
Kopparbergs län	5 976	25,1	8,3	22,5	42,0	2,0	0,1
Gävleborgs län	6 007	21,2	6,8	24,6	44,1	3,1	0,2
Västernorrlands län	7 524	22,3	8,8	19,8	46,2	2,8	0,1
Jämtlands län	4 037	23,7	9,4	17,8	47,6	1,3	0,2
Västerbottens län	6 121	20,8	6,7	24,3	46,8	1,2	0,2
Norrbottnens län	6 750	21,1	4,3	16,2	49,4	8,8	0,2
Hela riket	187 303	34,8	6,0	23,4	33,8	1,8	0,2

rösttalet med 7,6 % i Stockholms län, med 1,8 % i vardera av Gotlands län och fyrstadskretsen samt med 1,6 % i Norrbottens län.

Den största relativa röststyrkan hade högerpartiet såväl vid 1958 års val som vid 1960 års val i fyrstadskretsen och i Älvsborgs läns södra valkrets.

Centerpartiet ökade vid 1960 års val rösttalen i samtliga valkretsar, varvid andelen av valmanskåren steg från 12,7 % till 13,6 %. Sin största relativa röststyrka har centerpartiet liksom år 1958 i Gotlands län och i Hallands län.

Folkpartiet ökade rösttalet i 23 valkretsar men fick det oaktat sin andel av valmanskåren minskad från 18,2 % 1958 till 17,5 % 1960. Särskilt stor var den relativa röstminskningen i Blekinge län. Folkpartiet har liksom 1958 den största relativa röststyrkan i Göteborgs stad, i Göteborgs och Bohus läns valkrets samt i Stockholms stad.

Socialdemokraterna ökade 1960 röstunderlaget i samtliga valkretsar. Relativt sett förbättrade partiet sin ställning från 46,2 % av valmanskåren till 47,8 %. Största relativa ökningen hade partiet i

Hallands län och i Skaraborgs län, medan den största absoluta ökningen ägde rum i Stockholms stad och län. Sin största relativa röststyrka har socialdemokraterna liksom 1958 i Västmanlands län och i Södermanlands län.

Kommunisterna ökade likaledes rösttalen i samtliga valkretsar. Vid bedömningen av denna valframgång måste, som ovan framhållits, hänsyn tagas till att partiet vid 1958 års val ej ställde upp med egna valsedlar i 11 valkretsar.

Vänstersocialistiska partiet, som framträtt endast i Göteborg, gick vid 1960 års val ytterligare tillbaka till 176 röster.

Vid 1960 års val framträdde för första gången *framstegspartiet* som inregistrerat parti. Endast i Stockholms stad, där 1 375 personer röstade på partiet, erhöll detta något nämnvärt antal röster.

I Göteborgs stad samlade ett annat nyinregistrerat parti, *företagspartiet*, 614 röster. Partiet har ej redovisats särskilt i protokollen för övriga valkretsar.

Liksom vid 1958 års andrakammarval förekom i tolv valkretsar att ett parti, nämligen socialdemokraterna, hade absolut majoritet.

De till röstmottagare före eller på valdagen avlämnade godkända valsedlarna redovisas i *tab. O* valkretsvis med fördelning på partier. Som förut nämnts har detta förfarande funnit ökad användning och alla partier har erhållit ett större antal poströster än vid föregående val. Särskilt gäller detta socialdemokraterna. Vid 1960 års val erhöll detta parti i det närmaste en lika stor andel av poströsterna som högerpartiet, som förut dominerat i fråga om antalet av dessa röster. Liksom vid de närmast föregående valen hade högerpartiet och folkpartiet, relativt taget, flera anhängare bland dem som röstade

inför röstmottagare än bland dem som avlämnade sina röster i vanlig ordning, medan motsatsen var förhållandet inom de övriga partierna. Så erhöll t. ex. högerpartiet 55 % av poströsterna i Malmö m. fl. städernas valkrets.

Valdeltagande och partifördelning inom församlingsgrupper. Det är välbekant att områden med inbördes olikartad näringsgrenskaraktär kan uppvisa utpräglade olikheter i fråga om valdeltagande och de avgivna rösternas fördelning på partier. Liksom vid tidigare val har ett försök gjorts att skapa underlag för en statistisk belysning av dessa förhållanden. De uppgifter som därvid användes för att ange näringsgrenskaraktär hämtades från 1950 års folkräkning del III, tab. 1. De anger för varje församling hur stor andel av den förvärvsarbetande befolkningen som vid folkräkningstidpunkten fanns dels inom jordbruk med binärningar dels inom industri och hantverk. Med ledning av anförda data sammanfördes församlingarna till nio näringsgrensgrupper enligt följande grupperingsschema:

Församlingsgrupper	Förvärvsarbetande befolkningens relativa andel inom jordbruk med binärningar	inom industri och hantverk
1	mindre än 40 %	60 % och däröver
2	» » »	50—60 %
3	» » »	40—50 %
4	» » »	mindre än 40 %
5	40—70 %	40—50 %
6	»	30—40 %
7	»	20—30 %
8	»	mindre än 20 %
9	70 % och däröver	» » »

Tab. 4 i del I ger valkretsvis inom varje församlingsgrupp siffror för rösträtt, valdeltagande och avgivna rösternas fördelning på partier.

Valdeltagandet i församlingsgrupper framgår av nedanstående tablä:

Församlingsgrupper	1958		1960	
	M	Kv	M	Kv
1	83,4	80,1	90,0	88,0
2	80,3	76,8	88,0	86,1
3	78,4	75,3	86,7	85,0
4	78,5	75,3	86,5	84,6
5	79,5	73,5	87,8	83,6
6	78,8	73,7	87,2	83,4
7	77,6	72,0	85,4	81,5
8	78,4	73,0	85,5	81,6
9	77,8	71,5	84,7	80,3

Det är genomgående högre procent-siffror 1960 för valdeltagandet än 1958. Valdeltagarfrekvensen ökar med tilltagande industrialisering. Som redan påpekats ingår ej poströsterna i det här behandlade materialet. Det bör också understrykas, att den här använda indelningen i näringsgrensgrupper som nämnts hänför sig till läget vid slutet av år 1950 och därför ej längre kan betraktas som aktuell.

Den relativa fördelningen av avgivna röster på partier belyses i nedanstående tablä, i vilken jämförelse göres med mot-

svarande bearbetning i 1958 års valstatistik. Det bör observeras att poströsterna icke ingår i det här bearbetade materialet, eftersom de är tillgängliga endast som totalsummor för varje valkrets utan uppdelning på valdistrikt.

Den minskning av andelen röster som högerpartiet men även folkpartiet fick vidkännas var genomgående i samtliga församlingsgrupper. Centerpartiet hade en relativt betydande ökning i de industribetonade grupperna 1—4 och socialdemokraterna i de jordbruksbetonade grupperna 5—9. Kommunisternas ökning i den mest industribetonade gruppen får bedömas mot bakgrunden av att de vid 1958 års val ej ställde upp med egna valsedlar i alla valkretsar.

Som ett led i sin redovisning av tätortsbebyggelsen i riket har 1950 års folkräkning i sin redogörelse del III, tab. 1 för varje församling angivit den andel av församlingens folkmängd som bodde i tätorter inom församlingen. Dessa uppgifter har utnyttjats i valstatistiken för en fördelning av församlingarna

Församlingsgrupper efter näringsgrenskarakteristik		Antalet röster i procent av samtliga röster tillhörande					Övriga	Summa
		Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokrat.	Kommunisterna		
1	1960	10,6	6,3	14,6	62,7	5,8	0,0	100
	1958	12,7	4,8	15,5	63,5	3,5	0,0	100
2	1960	13,8	7,6	16,4	56,9	5,3	0,0	100
	1958	16,7	5,8	17,4	56,2	3,9	0,0	100
3	1960	15,3	9,3	20,1	49,9	5,3	0,1	100
	1958	18,2	7,8	21,0	48,8	4,1	0,1	100
4	1960	22,2	8,5	20,8	43,8	4,6	0,1	100
	1958	25,9	6,9	21,6	41,7	3,9	0,0	100
5	1960	17,0	34,5	9,7	36,3	2,5	—	100
	1958	21,1	34,2	10,2	33,0	1,5	—	100
6	1960	13,3	31,2	11,7	42,0	1,8	0,0	100
	1958	16,6	30,4	12,6	39,5	0,9	0,0	100
7	1960	14,0	33,2	12,8	37,2	2,8	0,0	100
	1958	16,8	32,9	13,7	34,5	2,1	0,0	100
8	1960	13,1	31,8	14,8	36,9	3,4	0,0	100
	1958	15,4	31,7	15,4	34,7	2,8	0,0	100
9	1960	17,4	45,2	11,7	23,9	1,8	0,0	100
	1958	20,5	44,9	12,5	20,8	1,3	0,0	100
Samtliga ...	1960	15,7	14,0	17,2	48,4	4,6	0,1	100
	1958	18,7	13,0	18,1	46,8	3,4	0,0	100

Tab. P. De godkända valsedlarnas fördelning på partier vid valen till andra kammaren åren 1960 och 1958 i församlingsgrupper efter tätortskaraktär

Party affiliation at the elections to the Second Chamber in different groups of parishes

Församlingsgrupper efter tätortskaraktär	Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Summa ¹	
<i>Absoluta tal</i>							
1	1960	68 180	176 576	53 656	143 442	7 775	449 645
	1958	78 344	168 296	55 037	125 066	4 731	431 488
2	1960	41 183	98 831	44 325	142 026	12 617	338 991
	1958	47 156	94 408	45 529	130 235	9 331	326 661
3	1960	56 574	103 290	61 176	213 659	19 156	453 901
	1958	63 274	93 279	59 366	189 201	13 127	418 251
4	1960	42 075	59 557	43 495	178 614	15 632	339 403
	1958	45 889	50 009	42 923	162 342	10 074	311 243
5	1960	47 705	39 720	63 820	231 422	20 588	403 342
	1958	52 248	29 310	59 571	206 970	11 291	359 399
6	1960	383 386	89 787	433 857	1 060 618	111 360	2 081 529
	1958	406 847	45 657	407 789	925 680	79 295	1 866 270
Samtliga grupper	1960	639 103	567 761	700 329	1 969 781	187 128	4 066 811
	1958	693 758	480 959	670 215	1 739 494	127 849	3 713 312
<i>Relativ fördelning</i>							
1	1960	15,2	39,3	11,9	31,9	1,7	100
	1958	18,2	39,0	12,7	29,0	1,1	100
2	1960	12,1	29,2	13,1	41,9	3,7	100
	1958	14,4	28,9	13,9	39,9	2,9	100
3	1960	12,5	22,7	13,5	47,1	4,2	100
	1958	15,1	22,3	14,2	45,2	3,2	100
4	1960	12,4	17,6	12,8	52,6	4,6	100
	1958	14,7	16,1	13,8	52,2	3,2	100
5	1960	11,8	9,9	15,8	57,4	5,1	100
	1958	14,5	8,2	16,6	57,6	3,1	100
6	1960	18,4	4,3	20,8	51,0	5,4	100
	1958	21,8	2,4	21,9	49,6	4,2	100
Samtliga grupper	1960	15,7	14,0	17,2	48,4	4,6	100
	1958	18,7	13,0	18,1	46,8	3,4	100

¹ Valsedlar avlämnade till röstmottagare (poströster) ej inräknade. Däremot ingår som »övriga» redovisade valsedlar.

i riket på grupper efter tätortskaraktär enligt följande schema.

Församlingsgrupper	Tätortsbefolkningens andel
1	0—10 %
2	10—30 %
3	30—50 %
4	50—70 %
5	70—90 %
6	90— %

Liksom vid fördelningen efter näringsgrenskaraktär har syftet varit att undersöka, om de församlingsgrupper

som skiljes åt genom olika tätortskaraktär också uppvisar typiska olikheter i fråga om partifördelning och valdeltagande. Det kan redan här sägas, att erhållna resultat tyder på att så är fallet. Ett resultat i denna riktning kunde för övrigt förutses med hänsyn till det samband som otvivelaktigt råder mellan tätortsbebyggelsens relativa omfattning å ena sidan och graden av industrialisering (näringsgrenskaraktären) å den andra. En sammanfattande redovisning av resultaten i detta hänseende ges dels i tab. P, dels i tablan överst på nästa sida.

Församlings- grupper efter tätorts- karaktär	Röstberättigade		I valet deltagande		Kvinnor	
	Män	Kvinnor	Män Antal	%	Antal	%
1	1960 289 116	259 818	248 535	86,0	213 432	82,1
	1958 308 095	276 708	240 706	78,1	201 470	72,8
2	1960 218 729	200 436	187 367	85,7	163 581	81,6
	1958 233 045	213 216	181 654	77,9	154 357	72,4
3	1960 285 438	269 489	246 914	86,5	224 584	83,3
	1958 290 140	272 344	228 713	78,8	202 210	74,2
4	1960 207 993	200 741	182 385	87,7	170 784	85,1
	1958 211 317	203 547	169 085	80,0	154 392	75,9
5	1960 242 345	241 532	214 327	88,4	208 810	86,5
	1958 236 143	235 947	191 397	81,1	182 669	77,4
6	1960 1 201 836	1 354 654	1 049 734	87,3	1 161 157	85,8
	1958 1 179 467	1 332 452	938 670	79,6	1 019 640	76,5
Samtliga	1960 2 445 507	2 526 670	2 129 262	87,1	2 142 348	84,8

Ett studium av den relativa partifördelningen i olika tätortsgrupper enligt tab. P ger i stort samma bild som motsvarande fördelning i olika näringsgrensgrupper, framlagt nederst på sid. 37. Som exempel kan anföras tätortsgrupp 1, där glesbebyggelsen är mest utpräglad. Där dominerar centerpartiets andel av rösterna, och detsamma gäller som tidigare visats i näringsgrensgrupp 9, där jordbruk med binäringar är förhärskande. Jämförelsen kan lätt föras vidare till övriga grupper, men det är knappast motiverat i detta sammanhang.

Uppgifter om rösträtt och valdeltagande inom olika tätortsgrupper framlägges i ovanstående tablå under jämförelse med motsvarande tal för 1958 års val.

De valda riksdagsledamöternas partiställning. Uppgifter rörande de valda riksdagsledamöterna meddelas i del I dels i tab. 2, dels i tab. 3. I den senare tabellen lämnas en detaljerad redogörelse rörande namn, yrke, parti och rösttal m. m.

Ur partifördelningssynpunkt utföll 1960 års val så, att högerpartiet erhöll 39, centerpartiet 34, folkpartiet 40, socialdemokraterna 114 och kommunisterna 5 mandat. Motsvarande resultat

vid de närmast föregående andrakammarvalen lämnas i tablå här nedan. Den här uppgivna partiställningen hänför sig till valtillfället utan hänsyn till sedermera inträdda ändringar.

Partier	Valda riksdagsledamöter				Förändring 1958- 1960
	1952	1956	1958	1960	
Högerpartiet...	31	42	45	39	- 6
Centerpartiet ..	26	19	32	34	+ 2
Folkpartiet....	58	58	38	40	+ 2
Soc.-dem.	110	106	111	114	+ 3
Kommunisterna	5	6	5	5	± 0
Summa	230	231	231	232	+ 1

Tablåns sista kolumn återger de förskjutningar i partiernas representation, som 1960 års andrakammarval medförde i jämförelse med partiställningen efter 1958 års val.

Partiställningen inom valkretsarna framgår av tab. Q, där även förändringarna sedan 1958 års val anges.

Högerpartiet förlorade i fyra valkretsar ett mandat till socialdemokraterna och i tre valkretsar ett mandat till folkpartiet men vann i en valkrets ett mandat från sistnämnda parti. Centerpartiet vann i två valkretsar ett mandat från folkpartiet. Detta parti erövrade i tre valkretsar ett mandat från högerpartiet och i två valkretsar ett mandat från socialdemokraterna men förlorade i en

Tab. Q. Partiernas representation samt förändringarna däri genom valen år 1960 i förhållande till 1958 års val valkretsvis

Party affiliation of the members elected and changes after the 1960 Second Chamber election compared with that of 1958, by constituency

Valkretsar	Högerpartiet		Centerpartiet		Folkpartiet		Socialdemokraterna		Kommunisterna		Valkretsens sista plats		
	Antal	Ökning el. minskning	Antal	Ökning el. minskning	Antal	Ökning el. minskning	Antal	Ökning el. minskning	Antal	Ökning el. minskning	Tillföll	Parti när- mast i tur	För ändring erforderligt rösttillskott
Stockholms stad	6	- 1	—	—	6	—	11	+ 1	2	—	S	C	519
Stockholms län	3	—	1	—	3	—	7	+ 1	—	—	S	K	25
Uppsala län	1	—	1	—	1	—	2	—	—	—	H	S	4 310
Södermanlands län	1	—	1	—	1	—	4	—	—	—	S	F	7 726
Östergötlands län	2	—	2	+ 1	1	- 1	6	—	—	—	S	F	1 634
Jönköpings län	1	- 1	2	—	2	—	4	+ 1	—	—	C	H	2 842
Kronobergs län	1	—	2	—	—	—	2	—	—	—	C	S	1 963
Kalmar län	1	- 1	2	—	1	+ 1	3	—	—	—	F	S	2 209
Gotlands län	—	- 1	1	—	—	—	2	+ 1	—	—	S	H	161
Blekinge län	1	—	—	—	1	—	3	—	—	—	S	C	739
Kristianstads län	2	—	2	—	1	—	3	—	—	—	H	S	6 441
Malmö m. fl. städers v:s.	4	+ 1	—	—	1	- 1	6	—	—	—	H	S	952
Malmöhus läns valkrets ..	1	—	2	—	1	—	4	—	—	—	S	H	5 380
Hallands län	1	—	2	—	—	—	2	—	—	—	C	F	1 025
Göteborgs stad	2	—	—	—	4	—	5	—	1	—	F	S	16 217
Göteborgs o. Bohus läns landstingsområde	1	—	1	—	2	—	3	—	—	—	S	F	20 486
Älvsborgs läns norra v:s.	1	—	1	—	1	—	3	—	—	—	F	F	6 199
Älvsborgs läns södra v:s.	1	—	1	—	1	—	2	—	—	—	S	S	4 817
Skaraborgs län	1	- 1	2	—	2	+ 1	3	—	—	—	F	H	3 783
Värmlands län	1	- 1	1	—	1	—	6	+ 1	—	—	S	H	1 019
Örebro län	1	—	1	—	2	+ 1	4	- 1	—	—	F	S	3 196
Västmanlands län	1	—	1	—	1	—	4	—	—	—	H	S	11 416
Kopparbergs län	1	—	2	+ 1	1	- 1	5	—	—	—	C	F	3 060
Gävleborgs län	1	—	1	—	1	—	5	—	1	—	S	F	5 499
Västernorrlands län	1	—	2	—	1	—	5	—	—	—	C	S	8 075
Jämtlands län	—	- 1	1	—	1	+ 1	3	—	—	—	F	H	85
Västerbottens län	1	—	1	—	2	—	3	—	—	—	F	S	2 863
Norrbottnens län	1	—	1	—	1	+ 1	4	- 1	1	—	F	S	3 643
Hela riket	39	- 6	34	+ 2	40	+ 2	114	+ 3	5	—	.	.	

valkrets ett mandat till högerpartiet och i två valkretsar ett mandat till centerpartiet. Socialdemokraterna vann i fyra valkretsar ett mandat från högerpartiet och erövrade dessutom det nytillkomna mandatet i Stockholms län men förlorade i två valkretsar ett mandat till folkpartiet. Kommunisternas mandatställning blev oförändrad.

Av de valda är 33 kvinnor, 6 tillhörande högerpartiet, 4 folkpartiet och 23 socialdemokraterna. De valda kvinnor-

nas antal och deras procentuella andel av samtliga mandat inom de olika partierna vid de tre senaste andrakammarvalen framgår av sammanställningen överst på nästa sida.

De kvinnliga ledamöterna i andra kammaren är starkast representerade inom socialdemokratiska partiet, och deras andel av samtliga mandat har ökats även vid 1960 års val. Kvinnliga representanter valdes i 22 valkretsar. Det största antalet uppvisar Stock-

Partier	Valda kvinnliga riksdagsledamöter			I % av samtliga mandat för resp. parti		
	Antal			1956	1958	1960
Högerpartiet	6	7	6	14,3	15,6	15,4
Centerpartiet	—	—	—	—	—	—
Folkpartiet	5	4	4	8,6	10,5	10,0
Socialdemokraterna	18	20	23	17,0	18,0	20,2
Kommunisterna	—	—	—	—	—	—
Samtliga	29	31	33	12,6	13,4	14,2

holms stad och Stockholms län med vardera 4 kvinnliga ledamöter.

Belysande för partiernas tävlan är uppgifterna i de sista kolumnerna av tab. Q. De visar vilket rösttillskott som minst hade erfordrats för att den sista platsen i varje valkrets skulle ha erövrats av ett annat parti än det, som besatte den. Lägst är talen för Stockholms län, Jämtlands län och Gotlands län. Endast 25 röster ytterligare skulle ha givit kommunisterna sista platsen i Stockholms län på bekostnad av socialdemokraterna, medan i Jämtlands län ytterligare 85 högerpartiröster hade tillfört detta parti sista mandatet, som nu tillföll folkpartiet, och i Gotlands län ytterligare 161 högerpartiröster skulle ha behövts för att åt partiet bevara det mandat, som erövrades av socialdemokraterna.

En jämförelse mellan partiernas andelar av väljarkåren och storleken av deras representation i kammaren har gjorts här nedan.

Andel av	H	C	F	S	K	Ö	S:a
väljarkåren	16,5	13,6	17,5	47,8	4,5	0,1	100
kammaren	16,8	14,7	17,2	49,1	2,2	—	100

Av jämförelsen framgår, att framförallt socialdemokraterna och centerpartiet i här angiven mening är överrepresenterade, medan kommunisterna är underrepresenterade.

Ett mera rättvisande resultat skulle ha uppnåtts, om hela riket utgjort en valkrets och platserna sålunda kunnat fördelas proportionellt mellan partierna

efter rikssiffrorna. En sådan tänkt fördelning avseende vart och ett av de fyra senaste valen har i nedanstående tablå jämförts med den, som erhålles med valkretsarna bibehållna. Talen uttrycker vinster och förluster på grund av valkretsindelningen:

Partier	1952	1956	1958	1960
Högerpartiet	— 2	+ 3	± 0	+ 1
Centerpartiet	+ 1	— 3	+ 3	+ 2
Folkpartiet	+ 2	+ 3	— 4	— 1
Socialdemokraterna ...	+ 4	+ 3	+ 4	+ 3
Kommunisterna	— 5	— 6	— 3	— 5

En jämförelse mellan rikresultaten och det faktiska valresultatet vid 1960 års andrakammarval visar, att den tillämpade fördelningsregeln gynnat det största partiet, socialdemokraterna, med 3 ledamöter mer än proportionellt. Högerpartiet är överrepresenterat med 1 och centerpartiet med 2 ledamöter. Folkpartiet och kommunisterna är underrepresenterade med 1 resp. 5 ledamöter.

Av de påvisade orsakerna till platsfördelningens ojämnhet måste följa, att antalet väljare, som står bakom varje representant, blir ganska olika inom skilda partier. Följande tal erhålles:

Partier	År 1958	År 1960
Högerpartiet	16 674	18 061
Centerpartiet	15 211	17 030
Folkpartiet	18 421	18 604
Socialdemokraterna ...	16 006	17 833
Kommunisterna	25 864	38 112
Samtliga	16 642	18 337

Kommunisterna behövde sålunda mer än dubbelt så många röster för vart och ett av sina mandat som något av de övriga partierna.

Tab. R. Andra kammarens ledamöter fördelade efter antalet bevistade riksdagar

Members of the Second Chamber, by number of sessions attended

Bevistade riksdagar	Antal ledamöter						Bevistade riksdagar	Antal ledamöter					
	Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Samtliga		Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Samtliga
48	—	—	—	1	—	1	11	—	3	2	4	—	9
42	—	—	—	1	—	1	10	1	1	2	1	—	5
31	1	—	—	3	1	5	9	4	1	6	14	—	25
30	1	—	—	—	—	1	8	—	—	1	1	—	2
27	—	1	—	1	1	3	7	—	1	1	1	—	3
26	—	—	1	—	—	1	6	2	1	2	—	—	5
22	—	—	1	—	—	1	5	9	4	2	20	1	36
21	1	—	2	8	—	11	4	1	1	1	3	—	6
20	—	1	—	1	—	2	3	4	8	—	5	—	17
19	—	—	—	1	—	1	2	1	—	4	3	—	8
18	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—	4	—	5
17	3	2	1	2	2	10	0	2	6	5	16	—	29
16	—	1	—	—	—	1							
15	1	1	1	1	—	4	Summa	39	34	40	114	5	232
14	2	—	—	2	—	4	I medeltal år 1961	9,3	7,5	9,3	9,6	19,4	9,4
13	3	1	7	19	—	30	» » » 1959	8,5	10,6	10,3	11,6	17,4	11,0
12	2	—	1	2	—	5							

Andra kammarens sammansättning vid riksdagens vårsession år 1961

Till grund för den följande framställningen om andra kammarens sammansättning ligger dels uppgifterna i tab. 3 i del I, dels den förteckning över ledamöterna, som offentliggjordes genom kammarens kansli.

I fråga om partiställningen hänvisas till närmast föregående kapitel. Med avseende på personomsättningen på grund av valen finner man, att av kammarens 232 ledamöter 189 eller 81,5 % blivit omedelbart omvalda, medan återstoden nyvalts. Omsättningen har varit större vid det senaste valet än vid det närmast föregående valet. Av de 43 nyvalda hade 15 förut innehaft mandat i riksdagen. Nyvalda blev för högerpartiet 2, för centerpartiet 8, för folkpartiet 13 samt för socialdemokraterna 20, medan samtliga kommunister omvaldes. Av de ny-

valda har 2 centerpartister, 9 folkpartister och 4 socialdemokrater förut tillhört riksdagen.

Med hänsyn till antalet förut bevistade riksdagar fördelade sig kammarens ledamöter år 1961 på sätt tab. R utvisar. Medeltalet bevistade riksdagar var lägre än år 1959. Medeltalet har stigit för högerpartiet och kommunisterna men sjunkit för centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna.

Vid fördelning av kammarledamöterna på landsbygd och städer efter bopingsort framträder för städerna relativt sett en ökning med 5,4 procentenheter, såsom framgår av tablån överst på sid. 44.

Städerna har sedan gammalt en större representation i förhållande till folkmängden än landsbygden. Städernas

Tab. S. Yrkesfördelningen bland andra kammarens ledamöter

Members of the Second Chamber, by occupation

Yrkesgrupper	År 1961						År 1959
	Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Samtliga	
<i>Jordbruk med binäringar</i>							
Godsägare och godsarrendatorer	4	2	—	—	—	6	5
Hemmansägare, trädgårdsmästare m. fl.	8	19	3	6	—	36	46
Förvaltningspersonal	2	2	—	—	—	4	2
Jordbruks- och skogsarbetare	—	—	—	6	—	6	8
Fiskare	—	—	1	2	—	3	3
<i>Industri, samfärdsel och handel m. m.</i>							
Fabriksidkare, grosshandlare, direktörer m. fl.	8	3	7	—	—	18	14
Hantverkare m. fl.	1	—	—	4	—	5	2
Handlande	—	—	1	—	—	1	3
Kontors- och förvaltningspersonal	1	1	4	12	—	18	11
Arbetspersonal	—	—	3	21	—	24	25
<i>Offentliga tjänster m. m.</i>							
Tjänstemän av högre grad	2	—	7	15	—	24	29
Tjänstemän av lägre grad	—	—	—	6	1	7	17
Officerare	1	—	—	—	—	1	1
Professorer och andra lärare än vid folkskola	3	2	3	4	—	12	10
Folkskollärare	1	—	2	3	—	6	8
Präster	1	—	2	1	—	4	5
Läkare	—	—	1	1	—	2	2
Advokater	—	—	1	1	—	2	1
Tidningsmän och skriftställare	3	—	4	2	3	12	9
Förtroendemen inom fackliga och politiska organisationer	1	5	1	18	1	26	19
<i>Ospeificerad verksamhet</i>							
Gifta kvinnor utan särskilt yrke	3	—	—	12	—	15	11
Summa	39	34	40	114	5	232	231

Tab. T. Åldersfördelningen bland andra kammarens ledamöter

Members of the Second Chamber, by age

Partier	Åldersår					Summa
	30—39	40—49	50—59	60—69	70—79	
Högerpartiet	—	12	18	9	—	39
Centerpartiet	4	12	11	7	—	34
Folkpartiet	2	10	13	15	—	40
Socialdemokraterna	8	37	54	15	—	114
Kommunisterna	—	—	2	2	1	5
Hela kammaren år 1961	14	71	98	48	1	232
” ” ” 1959	16	63	101	47	4	231

Partier	Bosatta på landsbygden		Bosatta i stad	
	Antal	%	Antal	%
Högerpartiet	15	38,5	24	61,5
Centerpartiet	29	85,3	5	14,7
Folkpartiet	8	20,0	32	80,0
Socialdemokraterna	41	36,0	73	64,0
Kommunisterna	—	—	5	100,0
Samtliga år 1961	93	40,1	139	59,9
» » 1959	105	45,5	126	54,5
» » 1957	101	43,7	130	56,3
» » 1953	102	44,3	128	55,7

folkmängd utgjorde vid 1961 års ingång 51,5 % av rikets, medan de i stad bosatta andrakammarledamöterna uppgick till 59,9 % av samtliga. Med undantag för centerpartiet är flertalet av partiernas representanter bosatta i städerna.

Den i *tab. S* meddelade yrkesfördelningen av andra kammarens ledamöter har verkställts efter samma grunder som motsvarande fördelning av förstakammarledamöterna (se *tab. D*). Uppgifter rörande varje ledamots yrke vid tidpunkten för valet lämnas därjämte i *tab. 3* i del I. Den största huvudgruppen bildar liksom tidigare offentliga tjänster m. m. med 96 ledamöter. Gruppen jordbruk med binäringar, som tidigare var den näst största, har genom 1960 års

val passerats av gruppen industri, samfärdsel och handel m. m. Av nuvarande statsråd hade sju och av förutvarande fem plats i andra kammaren.

I 1961 års andra kammare utgör antalet kvinnor 33, varav 15 är gifta utan yrkesarbete. Totalantalet åren 1959 och 1957 var resp. 31 och 29.

I fråga om åldersfördelningen bland andra kammarens ledamöter vid början av år 1961 lämnas uppgifter i *tab. T*. Medelåldern ställer sig för de olika partierna efter de senare årens val som följer:

Partier	1953	1957	1959	1961
Högerpartiet	52,8	51,7	51,7	53,4
Centerpartiet	54,5	55,5	53,3	50,7
Folkpartiet	51,2	53,1	54,8	54,8
Socialdemokraterna ..	52,4	51,7	52,3	51,4
Kommunisterna.....	52,4	55,8	59,6	61,6
Samtliga	52,4	52,5	52,9	52,4

Medelåldern för andra kammarens samtliga ledamöter uppgår för år 1961 till 52,4 år och har under senare år hållit sig tämligen konstant. Centerpartiets och socialdemokraternas representanter har numera den lägsta medelåldern, medan den högsta finnes hos kommunisterna.

Urvalsundersökningen

Undersökningen har till uppgift att på grundval av ett stickprovsmässigt urval av i röstlängderna upptagna personer belysa valdeltagandet bland män och kvinnor inom olika ålders-, civilstånds-, yrkes- och inkomstgrupper. Det är första gången som uppgifter om inkomsten medtagits i statistiken över riksdagsmannavalen; tidigare har det dock förekommit i statistiken över folkomröstningen i tjänstepensionsfrågan år 1957.

Inkomstdata grundar sig på av taxe-

ringsnämndernas ordförande lämnade uppgifter till inkomststatistiken avseende inkomst enligt 1960 års taxeringar.

Urvalet. Urvalet vid 1960 års valstatistik har verkställts i röstlängderna för samtliga valdistrikt och omfattar alla i röstlängd upptagna personer, som är födda den 15 i en månad. Vid tidigare undersökningar av denna art, såsom 1956 års och 1958 års urvalsundersökningar, användes olika förfaringssätt för

	I urvalsunder- sökningen ingå- ende personer	Förväntat antal	Differens Absoluta tal	%
Röstberättigade	163 319	163 357	— 38	— 0,0
därav: män	80 456	80 345	+ 91	+ 0,1
kvinnor	82 883	83 012	— 129	— 0,2
Icke röstberättigade	4 961	4 960	— 1	— 0,0
I valet deltagande	141 399	140 340	+ 1 059	+ 0,8
därav: män	70 493	69 955	+ 538	+ 0,8
kvinnor	70 906	70 385	+ 521	+ 0,7

landsbygd och för städer. På landsbygden användes en form av area-sampling med tvåstegsurval, medan i städerna företogs ett systematiskt urval av inbördes lika stora enheter.

Hur urvalet utfallit belyses av ovanstående sammanställning.

Urvalet omfattar 168 280 personer, vilket motsvarar 3,28 % av samtliga i röstlängd upptagna. Som framgår av ovanstående tabell är skillnaden mellan observerat och förväntat antal röstberättigade obetydlig. Även vid uppdelning av de röstberättigade efter ålder är representativiteten mycket god. Samtliga åldersgrupper ingår med exakt motsvarande procentandelar som i hela befolkningen. Skillnaden mellan observerat och förväntat antal valdeltagare är jämförelsevis obetydlig.

Antalet deltagare i valet angivet i procent av antalet röstberättigade utgjorde:

	I urvalet	I totalma- teriallet
Män	87,6	87,1
Kvinnor	85,5	84,8
Båda könen	86,6	85,9

I fråga om valdeltagandet är skillnaderna relativt obetydliga.

Beträffande principerna för yrkesgrupperingen hänvisas till redogörelsen för riksdagsmannavalen åren 1953—1956 (sid. 64 och 65).

Valdeltagandet inom olika yrkesgrupper samt efter kön och ålder. Valdeltaga-

andet inom olika yrkesgrupper framgår av tab. 4. För såväl män som kvinnor var liksom vid tidigare val valdeltagandet påfallande lågt bland de självständiga yrkeslösa. De förvärvsarbetande inom jordbruk med binärningar uppvisar något lägre valdeltagande än de förvärvsarbetande inom övriga näringsgrenar.

Särskiljes kvinnorna efter familjeställning, finner man, att de gifta kvinnorna har den högsta röstfrekvensen medan gruppen övriga familjemedlemmar bland kvinnorna uppvisar det lägsta valdeltagandet. Detta var genomgående högre än vid 1958 års val.

En jämförelse gällande röstfrekvensen efter yrkesställning mellan olika grupper inom den förvärvsarbetande befolkningen och dennas familjemedlemmar ger vid handen, såsom framgår av följande sammanställning, att tjänstemännen visar det livligaste valdeltagandet och arbetarna det lägsta, medan företagarna intar en mellanställning. Vid 1958 års val var röstfrekvensen genomgående lägre både inom jordbruk med binärningar och övriga näringsgrenar.

Valdeltagandet inom de särskilda yrkesgrupperna utvisar rätt betydande skilljaktigheter. Bland grupper med hög röstfrekvens märks högre tjänstemän i offentlig och enskild tjänst, företagare och företagsledare samt folkskollärare. Detta gäller såväl män som kvinnor.

Det lägsta valdeltagandet bland män-

	Valdeltagande i % av röstberättigade									
	Män		Kvinnor Yrkes- utövare		Husmödrar (hustrur)		Övriga familje- medlemmar		Samtliga	
	1958	1960	1958	1960	1958	1960	1958	1960	1958	1960
<i>Jordbruk med binärningar</i>										
Företagare	84,4	90,4	60,9	70,7	84,7	91,3	53,2	58,7	78,9	86,2
Tjänstemän	85,3	91,4	..	..	84,2	91,1	46,4	..	82,6	89,2
Arbetare	71,6	81,3	66,6	81,7	76,7	87,9	49,4	53,9	72,5	84,2
<i>Övriga näringar</i>										
Företagare	83,3	91,1	75,6	86,7	84,7	92,7	53,5	75,2	81,4	90,6
Tjänstemän	84,2	91,6	76,9	87,8	85,9	93,7	63,9	74,0	80,2	89,9
Arbetare	79,2	87,6	69,1	81,7	82,1	91,2	53,3	65,2	76,5	87,0
<i>Samtliga näringar</i>										
Företagare	84,3	90,6	69,9	80,3	84,5	91,9	54,6	62,9	78,9	88,1
Tjänstemän	85,5	91,6	76,9	87,8	85,8	93,6	63,4	73,7	82,6	89,9
Arbetare	71,6	86,8	69,1	81,7	81,6	90,9	52,5	63,3	72,5	86,8

nen uppvisar sjöfolk — både fartygsbefäl och sjömän.

Kvinnornas röstfrekvens inom olika yrkesgrupper är vanligen lägre än männens. Undantag härifrån utgör kvinnorna inom sjöfolksgrupperna. Bland de kvinnliga väljarna företer gruppen arbetare i husligt arbete lågt valdeltagande.

Hur valdeltagandet inom större yrkesgrupper varierar med *åldern* redovisas i tab. 3. För flertalet yrkesgrupper framgår av här föreliggande siffror, i likhet med år 1958, att valdeltagandet håller sig relativt oförändrat i mellanåldrarna och på en nivå, som något överträffar gruppens genomsnittstal.

Valdeltagandet inom olika åldersgrupper. Ålderssuppgifterna, som grundar sig på anteckningar i röstlängderna om födelseår, avser antalet vid valårets ingång fyllda åldersår. Födelseåret 1938 svarar sålunda mot en ålder av 21 år, födelseåret 1937 mot 22 år o. s. v. En sammanfattning av valdeltagandet inom olika åldersgrupper lämnas i tab. 2 och 3. Därjämte omfattar bearbetningen fördelning efter ålder av röstberättigade

och i valet deltagande inom olika civilstånd på landsbygden och i städerna. Resultatet härav framgår av tab. 5. Utöver vad som tidigare anförts om röstfrekvensens variationer med åldern meddelas här några på dessa tabeller grundade iakttagelser.

Av en jämförelse mellan röstfrekvenserna för könen framgår, att kvinnorna i åldrarna under 45 år visar högre valdeltagande än männen. I högre åldrar har de senare däremot ett betydligt livligare valdeltagande.

Sitt maximum når valdeltagandet bland männen i åldern 50—54 år och är endast obetydligt mindre i de närmast följande åldersgrupperna upp till 75 år (i gruppen 70—74 år 85,6 %); därefter faller frekvensen hastigt. För kvinnorna ligger det maximala valdeltagandet i åldersgrupperna 40—44 år, och frekvens-talen visar en tydligt fallande tendens redan fr. o. m. åldersgruppen 65—69 år. De två yngsta åldersklasserna av de röstberättigade uppvisar liksom vid tidigare val relativt låg röstfrekvens. Denna överträffar dock väsentligt tidigare

vals. Vid 1960 års val var valdeltagandet bland männen i åldrarna 21 och 22 år resp. 78,1 och 79,2 %, bland kvinnorna resp. 79,0 och 80,7 %.

Väljarmassans ålderssammansättning kommer till synes, om man beräknar median- och kvartiltal för vardera könet. Nedre kvartilen, medianen och övre kvartilen betecknar i detta fall de åldersgränser, som underskrides av resp. en fjärdedel, hälften och tre fjärdedelar av hela antalet väljare. I detta avseende föreligger ingen nämnvärd skillnad mellan könen, såsom framgår av följande tablå.

	Valdeltagare			
	År 1958		År 1960	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Nedre kvartilen, år	35,8	35,7	35,5	35,4
Medianen, »	46,7	46,8	46,8	46,8
Övre kvartilen, »	58,6	58,7	58,8	59,0

Vid en jämförelse mellan siffrorna för olika civilstånd framgår, att såväl gifta män som gifta kvinnor inom alla åldersgrupper i allmänhet visar ett avsevärt högre valdeltagande än de ogifta och förut gifta. Skillnaden är minst i de yngsta åldersklasserna men ökas kraftigt med stigande ålder. I de högre åldrarna företer i allmänhet de ogifta något lägre valdeltagande än de förut gifta.

Valdeltagandet inom olika inkomstklasser. I tab. 6 har fördelning skett efter inkomst, kön och civilstånd inom tre större åldersgrupper.

Ett tydligt samband mellan röstfre-

kvens och inkomst gör sig märkbart såtillvida, att den förra snabbt stiger med inkomsten och når maximum bland inkomsttagare med 30 000 kronors inkomst och däröver. Medan röstfrekvensen i den lägsta inkomstklassen utgjorde endast 71,8 % för män och 69,5 % för kvinnor, steg den för inkomsttagare i skiktet 10 000—19 999 kronor till 92,1 resp. 92,3 % och i den högsta inkomstklassen till över 96 %.

Med hänsyn till åldern har uppdelning skett i åldersgrupperna 21—29 år, 30—59 år och 60 år och mer. Det positiva sambandet mellan valdeltagande och inkomst återfinnes i regel i alla tre åldersgrupperna bland såväl kvinnor som män, vilket närmare belyses av nedanstående tablå.

Röstande inför röstmottagare fördelade på yrkes- och åldersgrupper. Länsstyrelserna verkställer inprickning av de poströstande i längderna på sätt, som avviker från förfarandet vid röstning på valdagen i det egna valdistriktet. På grund härav har det varit möjligt att vid bearbetningen av röstlängderna undersöka yrkes- och åldersfördelningen bland de poströstande och därigenom belysa omfattningen av röstning inför röstmottagare bland olika yrkes- och åldersgrupper.

Det är framför allt tjänstemännen som förhållandevis flitigt utnyttjat denna möjlighet att delta i valet. Sålunda röstade 7,7 % av samtliga i valet deltagande tjänstemän inför röstmottagare,

Inkomstklasser	Åldersår					
	21—29		30—59		60—∞	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
0—2 999.....	74,7	74,2	73,0	77,8	69,3	61,9
3 000—9 999.....	78,7	80,4	85,3	86,2	86,8	81,0
10 000—19 999.....	86,2	88,6	93,2	93,2	93,3	91,6
20 000—29 999.....	92,9	93,3	95,0	94,8	93,6	93,9
30 000—∞.....	89,8	94,2	96,3	96,9	96,5	94,7

medan detta var förhållandet med endast 2,4 % bland arbetarna.

Mycket hög frekvens uppvisar högre tjänstemän, av vilka ungefär var sjunde tjänsteman röstat inför röstmottagare. Särskilt lågt frekvenstal finner man för företagarna inom jordbruk med binäringer eller 0,9 %; motsvarande relativ-

tal för företagarna inom övriga näringsgrenar är avsevärt högre eller 3,4 %. Även frekvenstalet för röstande inför röstmottagare bland självständiga yrkeslösa är jämförelsevis högt (5,3 %).

I fråga om åldersfördelningen föreligger i jämförelse med 1958 års val en relativ ökning av de yngsta väljarna.

Intervjuundersökningen

De undersökningsresultat, som här redovisas, bygger på intervjuer utförda i samband med 1960 års andrakammarval. Undersökningen har utförts i syfte att komplettera den bild av valet, som de på bearbetning av röstlängderna byggda redogörelserna ger.

Den väsentliga fördelen med intervju-metoden är, att man genom frågor till ett för valmanskåren representativt urval av individer kan få upplysningar om de intervjuades partisympatier och att sådana upplysningar kan kombineras med andra uppgifter, t. ex. beträffande sociala bakgrundsfaktorer såsom yrke, kön, civilstånd, inkomst m. m. Därigenom kan skillnader med avseende på partiernas relativa styrkeförhållanden inom olika befolkningsgrupper på ett mera direkt sätt belysas. Vidare har i undersökningen medtagits ett antal frågor beträffande programverksamheten i radio och television inför valet, om partiernas propagandabroschyrer samt om vissa andra propagandamedel, varigenom det blivit möjligt att sammanställa uppgifter om intresset för den inför valet förekommande propagandan inom skilda befolkningsgrupper. Slutligen lämnas också en redogörelse för ett antal intervjufrågor, vilken avser att ge en bild av informationsnivån inom val-

manskåren beträffande dels vissa allmänna politiska förhållanden, dels partiernas ståndpunkter i bestämda sakfrågor. Det ligger i sakens natur, att undersökningen i sistnämnda del måst begränsas till ett fåtal av tänkbara frågor.

Till omnämmandet av intervju-metodens förtjänster bör emellertid också fogas en allmän erinran om dess svagheter. Missuppfattning av frågorna, felaktiga svar eller svarsvägran och oriktig markering av svaren utgör exempel på med metoden förbundna felkällor, som man icke alls eller i väsentligt mindre grad har anledning att räkna med beträffande redogörelser baserade på röstlängderna. Vissa felkällor liksom resultatet av vissa kontroller behandlas närmare i det följande.

Undersökningsplanen. Vid undersökningsplanens fastställande har det gällt att i görligaste mån beakta flera, delvis motstridande önskemål av betydelse för undersökningens målsättning. Å ena sidan syntes det, för att få intervju-svar beträffande individernas definitiva röstning liksom beträffande deras intresse för propagandaverksamheten i valkampanjens slutskede, önskvärt att förlägga intervjuerna till tiden omedelbart efter valet. Å andra sidan bedömdes det också va-

ra av värde att genom intervjuerna erhålla upplysningar om individernas åsikter, kunskaper och intresse under själva valkampanjen. På grund härav utformades undersökningen så, att urvalet av intervjupersoner delades i två lika stora grupper. Den ena av dessa grupper, i fortsättningen benämnd *A-urvalet*, intervjuades *före valet*, medan den andra gruppen, *B-urvalet*, intervjuades *efter valet*. Intervjuerna gjordes av statistiska centralbyråns utredningsinstituts lokalombud vid besök hos intervjupersonerna. För att få ytterligare uppgifter, främst beträffande *A-urvalets* definitiva röstning, fullföljdes undersökningen genom att ett kort brevformulär omedelbart efter valet utsändes till *A-urvalet*.

Tidsplanen för fältarbetet var följande. Den första etappen, omfattande intervjuer med individerna i *A-urvalet*, påbörjades den 29 augusti. Intervjuerna pågick ända fram till den 17 september, men 83 % av intervjuerna ägde rum före den 12 september. Undersökningens andra etapp, vilken innefattade intervjuer med individerna i *B-urvalet* och utsändande av brevformulär till individerna i *A-urvalet*, började den 20 september. Av intervjuerna med *B-urvalet* utfördes 93 % före den 9 oktober, medan återstoden utfördes under den närmast därefter följande tiden.

Undersökningen har utförts av statistiska centralbyråns utredningsinstitut i samarbete med Göteborgs universitets statsvetenskapliga institution. Arbetsfördelningen har inneburit, att utredningsinstitutet verkställt urvalet av intervjupersoner och utfört fältarbetet med intervjuer. Statsvetenskapliga institutionen har haft ansvaret för undersökningens planläggning, för intervjuformuläret samt för undersökningsmaterialets bearbetning och redovisning.

Det kan nämnas att statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet utfört undersökningar av liknande slag som den föreliggande vid 1954 års kommunalval, 1956 års andrakammarval och 1957 års folkomröstning i pensionsfrågan, varvid institutionen liksom vid 1960 års undersökning samarbetat med statistiska centralbyråns utredningsinstitut. Undersökningen vid 1957 års folkomröstning utfördes på uppdrag av författningsutredningen och har redovisats i »Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957» av Bo Särivik (SOU 1959:10). På några punkter har i det följande jämförelser gjorts med undersökningen vid 1956 års andrakammarval.

Urvalet. Urvalet av personer för intervjuerna har verkställts på ett sådant sätt, att det skall vara representativt för de röstberättigade upp till 80 års ålder (födda 1880—1938) vid 1960 års andrakammarval. Anledningen till att en högsta åldersgräns har satts är, att det visat sig särskilt svårt att genomföra intervjuer bland de äldsta inom valmanskåren och att därjämte deras valdeltagande erfarenhetsmässigt är lågt. Ehuru det inte särskilt anmärkes i de följande tabellrubrikerna och kommentarerna gäller alltså genomgående, att resultaten avser de röstberättigade under den angivna åldersgränsen (c:a 97 % av samtliga röstberättigade).

Urvalet har gjorts som ett tvåstegsurval med utnyttjande av statistiska centralbyråns basurvalsområden. Såsom urvalsram har 1960 års mantalslängder begagnats, varvid individer utanför den undersökta populationen utsorterats. Genom kommunala myndigheters försorg har därefter i röstlängderna kontrollerats, att de för urvalet uttagna individer-

Kön	A-urvalet			B-urvalet			Hela urvalet			Totalbefolkningen i motsvarande ålder		
	Gifta	Icke gifta	Summa	Gifta	Icke gifta	Summa	Gifta	Icke gifta	Summa	Gifta	Icke gifta	Summa
Män	34	14	48	36	12	48	35	13	48	35	14	49
Kvinnor	36	16	52	37	15	52	37	15	52	35	16	51
Summa	70	30	100	73	27	100	72	28	100	70	30	100

na var röstberättigade; icke röstberättigade har uteslutits. Samtliga i urvalet ingående personers adresser har vidare kontrollerats av postanstalterna. Sedan slutligen ett antal personer, som avlidit men kvarstått i röstlängderna, uteslutits, omfattade urvalet 1 598 individer. I överensstämmelse med undersökningsplanen delades detta urval i två lika stora delar, A-urvalet och B-urvalet.

I några väsentliga avseenden har det ur undersökningssynpunkt befunnits betydelsefullt att komplettera den information om individerna i urvalet, som erhöles genom mantalslängder och genom intervjusvar. Röstlängderna för 1958 års kommunalval samt röstlängderna för 1960 års andrakammarval har sålunda begagnats för att få uppgift om vilka individer i urvalet, som deltog i ifrågavarande val. När de intervjuade i tabellerna uppdelas i röstande och icke röstande, grundar sig uppdelningen alltså icke på intervjusvar utan på anteckningar i röstlängderna. Därjämte har 1960 års inkomsttaxeringslängd utnyttjats för information om intervjupersonernas inkomster; beträffande gifta intervjupersoner medtogs också uppgift om makens/makans inkomst. Några intervjufrågor rörande inkomsterna har däremot icke ställts.

Urvalets sammansättning med avseende på kön, civilstånd och ålder redovisas i tablåer på sid. 50—51. I dessa har icke medtagits individer i urvalet, som

av olika anledningar icke blivit intervjuade. Eftersom ett av undersökningssyftena var att göra vissa jämförelser mellan A-urvalet och B-urvalet inbördes, anges fördelningarna dels för vart och ett av dessa urval, dels för hela urvalet. Till jämförelse anföres också samma slag av uppgifter beträffande befolkningen i hela riket i motsvarande åldersklasser.

Bortfallet under fältarbetet. Under fältarbetet kunde intervjuer icke genomföras med samtliga i förväg uttagna individer i urvalet, och ett visst bortfall uppkom alltså. I sammanställningen nederst på sid. 51 redovisas bortfallets storlek samt de olika anledningarna till bortfallet; hänsyn till den ytterligare förlust av information, som uppstått genom att en del av individerna i A-urvalet icke besvarat de efter valet utsända brevformulären, har icke tagits i denna tabell.

Eftersom icke-röstning var vanligare inom bortfallet än bland de intervjuade, är bortfallet lägre än det nedan angivna, om man ser endast till den del av urvalet, som deltog i valet: för röstande i hela urvalet är bortfallet 6,5 %.

Under undersökningens första etapp, d. v. s. före valet, uppkom i fråga om A-urvalet ett något större bortfall än det nedan i tabellen angivna. En grupp på 21 individer (2,6 % av A-urvalet) kunde nämligen icke intervjuas före valet men intervjuades i stället under den andra

Åldersår ¹	A-urvalet	B-urvalet	Hela urvalet	Totalbefolkningen i motsvarande åldersklasser
21—29.....	19	18	18	16
30—39.....	18	21	20	22
40—49.....	23	22	22	22
50—59.....	21	18	20	19
60—69.....	12	14	13	13
70—79.....	7	7	7	8
Summa	100	100	100	100
Antal intervjupersoner.....	729	737	1 466	.

¹ Åldern kalenderåret före valet.

etappen. Denna kategori är icke medtagen i tabeller, som avser jämförelser mellan intervjuade före resp. efter valet, men ingår däremot i alla redovisningar avseende urvalet i dess helhet.

Som nämnts fullföljdes undersökningen för A-urvalets del med ett brevformulär under den andra undersöknings-etappen. Intervjupersoner, som inte besvarade brevformuläret, kontaktades personligen genom utredningsinstitutets lokalombud. I vissa fall medförde kontakten att intervjupersonerna själva fyllde i brevformuläret och sände in det, i andra fall ställde lokalombudet brevformulärets frågor muntligt vid besök hos intervjupersonen eller vid telefonsamtal. I nedanstående tabell redovisas hur denna del av undersökningen genomfördes:

	Procentuell fördelning
Brevformuläret insänt utan personlig kontakt	81
Brevformuläret insänt efter personlig kontakt	6
Brevformulärets frågor besvarade vid intervju.....	9
Ej svar.....	4
Summa	100

Bortfallsanledning

	Bortfallet i procent av antalet individer i resp. urval		
	A-urvalet	B-urvalet	Hela urvalet
Intervjupersonens vistelse utomlands, på sjukhus eller i fängelse....	1,3	2,1	1,7
Intervjupersonens sjukdom eller ålderdomssvaghet	1,5	0,9	1,2
Vägran att intervjuas	4,1	3,5	3,8
Intervjupersonen ej anträffad	1,5	1,0	1,3
Summa bortfall	8,4	7,5	8,0

Eftersom brevformuläret endast kompletterade intervjun före valet, berör förlusten av information från de icke svarande endast ett fåtal frågor.

Valdeltagandet. Av de intervjuade i urvalet deltog 90,3 % i 1960 års val. Valdeltagandet var alltså högre än inom valmanskåren i dess helhet, där det uppgick till 85,9 %. Differensen — 4,4 % — är till en del betingad av urvalets karaktär. I intervjuurvalet ingår icke väljare, som uppnått 80 år eller mera, och denna åldersklass har ett jämförelsevis lågt valdeltagande. Här till kommer att röstlängderna innehåller ett antal personer, vilka avlidit under den tid som förflyter från det att röstlängderna börjar tryckas och fram till valdagen. Tillsammans medför dessa båda omständigheter, att det i den allmänna valstatistiken redovisade valdeltagandet kan förväntas bli omkring 1,5 % lägre än i urvalet.

Den återstående differensen mellan de intervjuade i urvalet och valmanskåren synes bero på faktorer, som sammanhänger med själva undersökningsförfarandet.

	Procentuell fördelning						Uppgift saknas	Summa
	H	C	F	S	K	Övr.		
Intervjuurvalet	13,7	14,7	16,0	50,0	2,0	0,0	3,6	100
Valmanskåren	16,5	13,6	17,5	47,8	4,5	0,1		100

¹ Personer, som vägrade att lämna uppgift om sin röstning.

randet. Ett antal av de i urvalet ingående individerna blev såsom nämnts icke intervjuade, och just inom detta bortfall är valdeltagandet väsentligt lägre än bland de intervjuade, vilket alltså förklarar ytterligare en del av skillnaden mellan de intervjuade och valmanskåren. Därtill kommer emellertid att den hälft av urvalet, som intervjuades före valet, visar ett högre valdeltagande än den urvalsdelen, som intervjuades efter valet. Skillnaden ifråga om valdeltagande mellan de båda delarna av urvalet uppgår till 4 procentenheter. Intervjuerna såsom sådana synes därför ha medfört ett något ökat valdeltagande bland dem som intervjuades före valet.

Framhållas må att de valundersökningar, som tidigare företagits av statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet, pekat i samma riktning, d. v. s. givit ett högre valdeltagande bland de intervjuade än inom valmanskåren i dess helhet. Före denna undersökning verkställdes därför en detaljerad jämförelse mellan valdeltagandet inom valmanskåren i hela riket och samtliga röstberättigade bosatta i undersökningens basområden för det senaste valet (1958 års kommunalval). Därvid framkom ingen skillnad ifråga om valdeltagande. Skillnaden mellan intervjuurvalet och hela valmanskåren beror därför icke på att basurvalets områden avviker från riket med avseende på valdeltagande.

Partifördelningen. I ovanstående tablånges de röstandes procentuella fördelning på partier i intervjuurvalet samt i

valmanskåren. Uppgifterna för intervjuurvalet grundar sig för A-urvalet på svar i brevformulär efter valet och för B-urvalet på personliga intervjuer, som också ägde rum efter valet. För ett litet antal individer i A-urvalet, vilka inte lämnade någon uppgift om sin röstning genom brevformulär, har dock svar beträffande deras röstningsavsikt vid intervjun före valet utnyttjats.

Som framgår av tabellen föreligger vissa avvikelser mellan partifördelningen i intervjuurvalet och i valmanskåren. En fullständig överensstämmelse mellan de båda fördelningarna är självfallet utesluten redan av det skälet att uppgift om röstning saknas för 3,6 % av intervjuurvalet. Det kan synas vara ett rimligt — men icke bevisbart — antagande, att rösterna inom nämnda kategori främst har kommit de partier till del, som är underrepresenterade i urvalet. Det socialdemokratiska partiets andel är överskattad i urvalet. Motsvarande tendens till överskattning av socialdemokraternas andel har framträtt i statsvetenskapliga institutionens föregående undersökningar liksom också tendensen till underskattning av det kommunistiska partiets andel. De båda avvikelserna med inbördes motsatt tendens är i denna undersökning liksom i tidigare av ungefär samma storlek.

Precisionen i redovisade procental. I föregående avsnitt har några felkällor, främst betingade av brister i intervjuemetoden, diskuterats. Därjämte måste emellertid beaktas, att urvalet av intervjuerpersoner, liksom varje annat stickprov, kan

föväntas uppvisa av slumpen bestämda avvikelser från den representerade populationen. På intervjuurvalet grundade procentsiffror skall alltså uppfattas såsom skattningar av de sanna värdena för hela den undersökta populationen, d. v. s. de värden, som skulle ha erhållits, om uppgifter varit tillgängliga för samtliga individer i populationen. Precisionen i de redovisade procentsiffrorna kan bedömas med ledning av konfidensintervallen för desamma. För varje på intervjuurvalet grundad procentsiffra kan sålunda anges en övre och en nedre gräns för ett konfidensintervall, inom vilket det sanna värdet med en viss grad av säkerhet (konfidensnivå) ligger.

För den föreliggande undersökningen har statistiska centralbyråns utredningsinstitut utfört beräkningar beträffande konfidensintervall. Såsom konfidensnivå har valts 95 procent, vilket innebär att det sanna värdet med 95 procents säkerhet ligger inom det angivna konfidensintervallet för en viss procentsiffra. Konfidensintervallens storlek betingas dels av procentsiffrans egen storlek, dels av antalet individer, som procentsiffran grundar sig på. I följande tablå redovisas konfidensintervall vid procenttalen 10, 20 och 50 för grupper med jämna 100-tal individer samt för 1 466 individer, d. v. s. hela antalet i urvalet. (Konfidensintervallet för en viss procentsiffra, p , är lika med konfidensintervallet för $(100-p)$ procent. Det angivna intervallet för 20 procent gäller t. ex. även för 80 procent.) Uppgifterna torde kunna användas för en ungefärlig bedömning av konfidensintervall för i materialet förekommande grupper liksom för andra procenttal.

Som framgår av tabellen gäller att ju större antal individer en procentsiffra grundar sig på, desto mindre blir kon-

Antal individer	Konfidensintervall vid:		
	10 (90) %	20 (80) %	50 %
100	± 6	± 8	± 12
200	± 4	± 6	± 8
300	± 4	± 5	± 7
400	± 3	± 4	± 6
500	± 3	± 4	± 5
600	± 2	± 3	± 5
700	± 2	± 3	± 4
1 466	± 2	± 2	± 3

fidensintervallet. Vidare är konfidensintervallet för en grupp med givet antal individer störst då procenttalet är 50 och avtager sedan med stigande eller sjunkande procentsiffror. Ett exempel torde klargöra tabellens användning: Om 20 procent inom en grupp bestående av 700 individer i intervjuurvalet har en viss egenskap, ligger det för hela populationen sanna värdet med 95 procents säkerhet inom intervallet 20 ± 3 , d. v. s. 17—23 procent, detta givetvis med det förbehållet att icke andra felkällor än de som är betingade av slumpen påverkat urvalets sammansättning. Det må slutligen framhållas, att de i tabellen angivna konfidensintervallen icke kan användas för att avgöra, om skillnader mellan procentfördelningar, avseende olika undergrupper i urvalet, är statistiskt säkerställda.

Undersökningsresultaten. I flertalet av de tabeller, i vilka undersökningsresultaten redovisas, har de intervjuade fördelats med hänsyn till sin röstning vid 1960 års andrakammarval, varvid de som enligt röstlängderna ej deltog i valet upptages som en särskild kategori. I sådana fall då formuleringen av intervjufrågorna har särskilt intresse för bedömningen av resultaten anges frågetexten under tabellrubriken eller i tabellen.

Tab. U visar röstfördelning och valdeltagande inom intervjuurvalet med uppdelning efter kön och civilstånd. De mest framträdande skillnaderna förelig-

Tab. U. Intervjupersonerna inom olika köns- och civilståndsgrupper efter valdeltagande och partisympati

The interviewed persons by different groups classed according to sex and civil status, by participation in the election and party affiliation

Kön Civilstånd	Väljarnas partisympati						Icke rös- tande	Summa	Antal inter- vjuper- soner
	H	C	F	S	K	Uppgift saknas			
<i>Män</i>									
Gifta	14	12	16	47	3	2	6	100	514
Icke gifta	11	19	8	37	2	4	19	100	191
<i>Kvinnor</i>									
Gifta	11	13	14	52	0	3	7	100	535
Icke gifta	15	12	18	32	2	5	16	100	226
Samtliga	12	13	15	45	2	3	10	100	1 466

ger mellan gifta och icke gifta. En jämförelse mellan andelen röstande i hela urvalet på å ena sidan högerpartiet, centerpartiet och folkpartiet och å andra sidan det socialdemokratiska partiet visar, att socialdemokraterna har en starkare ställning bland de gifta än bland de icke gifta.

Tab. V och X belyser valdeltagande och partifördelning inom skilda åldersgrupper. Om man bortser från de förskjutningar, som framkallas av det lägre valdeltagandet inom de yngsta och äldsta åldrarna (se tab. V), föreligger endast måttliga skillnader mellan åldersgrupperna. Anslutningen till det social-

demokratiska partiet synes dock sjunka med stigande ålder (tab. X).

Till grund för intervjuundersökningens yrkesgruppsindelning har legat samma klassificeringssystem, som begagnas i urvalsundersökningen. På grund av att intervjuurvalet omfattar ett betydligt mindre antal individer har emellertid ett flertal av de i urvalsundersökningen förekommande yrkesgrupperna sammanförts till större grupper. Vid klassificeringen av intervjumaterialet har icke blott röstlängdernas yrkesuppgifter utan även den kompletterande information, som erhållits vid intervjuerna, utnyttjats. Vid bearbetningen har

Tab. V. Intervjupersonerna inom olika åldersgrupper efter valdeltagande och partisympati

The interviewed persons in different age groups by participation in the election and party affiliation

Åldersår	Väljarnas partisympati						Icke rös- tande	Summa	Antal inter- vjuper- soner
	H	C	F	S	K	Uppgift saknas			
21—29.....	10	10	13	49	0	2	16	100	270
30—39.....	9	14	12	55	2	1	7	100	291
40—49.....	13	14	15	48	2	3	5	100	328
50—59.....	15	14	17	40	2	5	7	100	285
60—79.....	14	14	16	34	2	6	14	100	292
Samtliga	12	13	15	45	2	3	10	100	1 466

Tab. X. Röstande inom olika åldersgrupper efter partisympati

Voters in different age groups according to party affiliation

Åldersår	Väljarnas partisympati						Summa	Antal intervjupersoner
	H	C	F	S	K	Uppgift saknas		
21—29.....	12	12	15	58	0	3	100	226
30—39.....	10	15	12	59	2	2	100	272
40—49.....	14	14	16	51	2	3	100	311
50—59.....	16	15	18	43	3	5	100	265
60—79.....	16	16	19	39	3	7	100	250

icke yrkesverksamma gifta kvinnor förts till makens yrkesgrupp. Även övriga icke yrkesverksamma har hänförts till yrkesgrupper. Sälunda har pensionärer klassificerats med hänsyn till tidigare yrke, familjemedlemmar utan eget yrke förts till hushållsföreståndarens yrkesgrupp, änkor utan eget yrke till den avlidne mannens yrkesgrupp och slutligen ett mindre antal individer till den grupp, som varit närmast tillämplig. Någon motsvarighet till urvalsundersökningens grupp av »självständiga yrkeslösa» finnes alltså icke.

Beträffande yrkesgruppernas sammanställning i övrigt må nämnas följande. *Större företagare, företagsledare m. fl.* innefattar personer med titlar såsom direktör och disponent och även vissa fria yrkesutövare såsom advokater, praktiserande läkare och apotekare. Gruppen *högre tjänstemän* består främst av tjänstemän i statlig och kommunal tjänst med befattningar, som erfordrar universitets- eller högskoleutbildning, samt tjänstemän i enskild tjänst med titlar såsom kontorschef, kamrerare och civilingenjör. Till gruppen *mindre företagare (utom jordbrukare)* har förts hantverkare, detaljhandlare och andra näringsidkare av småföretagaretyp. Gruppen *lägre tjänstemän, affärsanställda m. fl.* består av tjänstemän i statlig och kommunal

tjänst i lägre befattning, såsom förvaltningspersonal i tjänster, som inte erfordrar universitets- eller högskoleutbildning, samt kontorspersonal i enskild tjänst. Till denna grupp har också förts verkmästare och förmän samt även butiksanställda. Till *jordbruksarbetare m. fl.* har förts alla arbetare inom jordbruk och binäringar, alltså även skogs- och flottningsarbetare. Gruppen *övriga arbetare* innefattar alla andra arbetare och även de lägsta befattningshavarna i statlig och kommunal tjänst. *Jordbrukare* består av ägare och brukare av jordbruk samt jordbrukares hemmavarande söner m. fl.

För att öka överskådligheten och undvika redovisning av alltför små undergrupper har sammanläggningar av de ovan angivna yrkesgrupperna gjorts i efterföljande tabeller. Gruppen *större företagare, företagsledare m. fl.* har sammanförts med *högre tjänstemän* i tab. Z, AD, AE och AH. *Mindre företagare (utom jordbrukare)* samt *lägre tjänstemän, affärsanställda m. fl.* redovisas gemensamt liksom *samtliga arbetare* i tab. AD, AE och AH. I tab. Å har en annan sammanläggning befunnits lämplig: samtliga företagare, inkl. jordbrukare, har där förts till en grupp, medan de båda tjänstemannagrupperna redovisas gemensamt liksom samtliga arbetare.

Tab. Y. Röstande på högerpartiet, centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna samt icke röstande efter yrkesgrupper

Voters for the Conservative, Centre, Liberal and Social Democratic Party, and non-voters by occupational groups

Yrkesgrupper	Väljarnas partisympati				Icke röstande
	H	C	F	S	
Större företagare, företagsledare m. fl. ..	5	1	3	0	1
Högre tjänstemän....	20	1	5	1	1
Jordbrukare	15	57	4	2	6
Mindre företagare (utom jordbrukare)	20	11	19	3	11
Lägre tjänstemän, affärsanställda m. fl.	30	9	43	20	24
Arbetare inom jordbruk med binäringar	1	8	3	5	8
Övriga arbetare.....	9	13	23	69	49
Summa	100	100	100	100	100
Antal intervjupersoner	181	194	212	663	142

Tab. Y ger en bild av hur de röstande på de fyra största partierna samt de icke röstande fördelar sig på yrkesgrupper, och i tab. Z redovisas partifördelning och valdeltagande inom större yrkesgrupper. Inom gruppen större företagare, företagsledare m. fl. samt högre tjänstemän är anslutningen till högerpartiet jämförelsevis starkast. Folkpartiet upp-

visar inte i någon yrkesgrupp en lika stor koncentration av väljare men har uppenbarligen sitt starkaste stöd inom företagar- och tjänstemannagrupperna. Centerpartiet har den utan jämförelse största anslutningen bland jordbrukarna, medan socialdemokratiska partiet har en motsvarande ställning bland arbetarna.

Tab. A och Å anger partifördelning och valdeltagande inom inkomstklasser. Uppgifter beträffande de intervjuades inkomster har hämtats från 1960 års inkomsttaxeringslängder. I tabellerna har gifta, samtaxerade makar fördelats på inkomstklasser med hänsyn till familjeinkomst, d. v. s. makarnas sammanlagda inkomster, medan övriga fördelats med hänsyn till egen inkomst. Som framgår av tab. Å är andelen röstande på högerpartiet och folkpartiet högst inom grupper med inkomster på 20 000 kr. eller mera, medan centerpartiet har sitt starkaste stöd bland inkomstigare med under 10 000 kr. inkomst. För det socialdemokratiska partiet framträder en tendens till att partiet vinner störst anslutning bland röstberättigade med inkomster mellan 10 000 och 20 000 kr. Valdeltagandet är som synes svagast i den

Tab. Z. Röstande fördelade på partier samt icke röstande inom olika yrkesgrupper

Voters by party affiliation and non-voters in different occupational groups

Yrkesgrupper	Väljarnas partisympati						Icke röstande	Summa	Antal intervjupersoner
	H	C	F	S	K	Uppgift saknas			
Större företagare, företagsledare m. fl., högre tjänstemän.....	57	4	21	9	—	5	4	100	80
Jordbrukare	16	66	5	6	1	1	5	100	168
Mindre företagare (utom jordbrukare)	25	15	29	16	1	4	10	100	143
Lägre tjänstemän, affärsanställda m. fl.	16	5	27	38	1	3	10	100	341
Arbetare inom jordbruk med binäringar	3	21	9	46	3	2	16	100	76
Övriga arbetare.....	2	4	7	69	3	4	11	100	658

Tab. Å. Röstande fördelade på partier samt icke röstande inom olika inkomstklasser

Voters according to party affiliation and non-voters in different income classes

Inkomstklasser	Väljarnas partisynpat						Icke röstande	Summa	Antal intervjupersoner
	H	C	F	S	K	Uppgift saknas			
0— 2 999 kr.	11	15	16	28	2	8	20	100	137
3 000— 9 999 »	10	25	12	37	1	2	13	100	439
10 000—19 999 »	8	8	13	58	2	3	8	100	666
20 000—29 999 »	24	4	22	43	2	2	3	100	160
30 000 kr. o. däröver	53	5	25	11	—	3	3	100	64

lågsta inkomstklassen och stiger med ökande inkomst. De påvisade tendenserna framträder dock även om den procentuella fördelningen på partier beräknas endast för de i valet deltagande.

Beträffande tab. Å bör det observeras, att gruppen företagare här också innefattar jordbrukare, vilka främst återfinnes i de två lägsta inkomstklasserna. Vidare är antalet individer i flera undergrupper litet, vilket försvårar bestämda slutsatser beträffande dessa. I materialet framträder dock, att centerpartiet har starkast ställning bland företagare i de båda lägre inkomstklasserna, medan den högsta röstandelen för höger-

partiet föreligger bland tjänstemän och företagare i den högsta inkomstklassen. Med den i tabellen företagna uppdelningen efter yrkesställning föreligger för folkpartiets del jämförelsevis små olikheter mellan inkomstklasserna. En genomgående tendens i materialet är att folkpartiet oberoende av inkomstförhållanden vinner svagare anslutning bland arbetarna än bland företagare och tjänstemän. Inom arbetsgrupperna är det socialdemokratiska partiet jämförelsevis starkast bland röstberättigade med 10 000 kr. inkomst och däröver. Vidare tyder materialet på att socialdemokraterna inom gruppen tjänstemän och af-

Tab. Å. Röstande fördelade på partier samt icke röstande efter inkomst och yrkesställning

Voters according to party affiliation and non-voters by income and occupational status

Inkomstklasser Yrkesställning	Väljarnas partisynpat						Icke röstande	Summa	Antal intervjupersoner
	H	C	F	S	K	Uppgift saknas			
<i>0—9 999 kr.</i>									
Företagare	17	45	13	11	1	3	10	100	190
Tjänstemän m. fl.	14	13	24	25	—	3	21	100	102
Arbetare	3	10	9	55	2	5	16	100	284
<i>10 000—19 999 kr.</i>									
Företagare	19	42	22	9	—	2	6	100	98
Tjänstemän m. fl.	16	2	24	48	1	3	6	100	163
Arbetare	1	3	7	74	4	3	8	100	405
<i>20 000 kr. o. däröver</i>									
Företagare	48	14	23	11	—	4	—	100	44
Tjänstemän m. fl.	37	3	28	24	1	3	4	100	135
Arbetare	4	—	7	82	5	—	2	100	45

Tab. Ö. Röstande fördelade på partier samt icke röstande i städerna och på landsbygden samt bland jordbruksbefolkning och övrig landsbygdsbefolkning

Voters according to party affiliation and non-voters in urban and rural areas, in the agricultural population and the rest of the rural population

Ortstyp	Väljarnas partisympati						Icke röst-tande	Summa	Antal inter-vjuper-soner
	H	C	F	S	K	Uppgift saknas			
Storstäder ¹	17	3	19	43	3	4	11	100	280
Övriga städer.....	12	6	14	53	1	3	11	100	500
Landsbygd.....	10	23	13	41	1	3	9	100	686
Därav:									
Jordbruksbefolkning	17	64	5	7	1	1	5	100	155
Övrig landsbygdsbe-folkning.....	8	11	15	50	2	4	10	100	531

¹ Stockholm, Göteborg och Malmö.

färsanställda har det starkaste stödet i inkomstklassen 10 000—20 000 kr.

I tab. Ö anges fördelningen på partier och procentandelen icke röstande med uppdelning efter ortstyp. I tabellen bildar Stockholm, Göteborg och Malmö kategorien »storstäder», medan andra områden uppdelats i »övriga städer» och »landsbygd». För landsbygdens del har därutöver särskilt angivits motsvarande fördelningar för jordbrukare och för övriga röstberättigade.

Tab. AA och AB belyser förändringar ifråga om valdeltagande och partisympati mellan kommunalvalet 1958 och andrakammarvalet 1960. Uppgifterna beträffande valdeltagande grundar sig på röstlängderna vid resp. val, medan fördelningen på partier grundar sig på intervju-svar. Ett mindre antal intervju-personer, som lämnat uppgift om sin röstning vid 1960 års val men inte beträffande 1958 års kommunalval, har i tabellen fördelats med hänsyn till sina svar beträffande 1958 års andrakammarval. Övriga röstande, för vilka uppgift om partisympati saknas, har utslutits i dessa båda tabeller. Till komplettering av tabellerna må nämnas, att

Tab. AA. Partiernas väljare samt icke röstande vid 1960 års andrakammarval fördelade med hänsyn till röstning vid 1958 års kommunalval

Those voting for the different parties and the non-voters in the 1960 Second Chamber election distributed by voting in the 1958 municipal elections

Röstning vid 1958 års kommunalval	Röstning vid 1960 års andrakammarval					
	H	C	F	S	K	Icke röst-tande
H.....	80	6	11	0	—	4
C.....	1	75	0	1	—	5
F.....	4	3	72	2	—	5
S.....	1	3	3	80	12	19
K.....	—	—	—	0	76	2
Icke röstande....	10	11	13	13	12	59
Ej röstberättigade	4	2	1	4	—	6
Summa	100	100	100	100	100	100
Antal intervju-personer.....	174	185	197	648	26	136

69 % deltog i båda valen och röstade oförändrat på samma parti. Av de röstberättigade övergick 6 % från ett parti till ett annat mellan de båda valen; siffran torde böra betraktas som en uppskattning i underkant, eftersom det kan tänkas att just de som var ovilliga att besvara frågorna om partival i särskilt

Tab. AB. Partiernas väljare samt icke röstande vid 1958 års kommunalval fördelade med hänsyn till röstning vid 1960 års andrakammarval

Those voting for the different parties and the non-voters in the 1958 municipal elections distributed by voting in the 1960 Second Chamber election

Röstning vid 1958 års kommunalval	Röstning vid 1960 års andrakammarval						Summa	Antal intervju-personer
	H	C	F	S	K	Icke röstande		
H.....	77	7	12	1	—	3	100	179
C.....	1	91	1	3	—	4	100	152
F.....	4	3	82	6	0	5	100	172
S.....	0	1	1	93	0	5	100	556
K.....	—	—	—	8	84	8	100	24
Icke röstande	8	9	11	37	1	34	100	233
Ej röstberättigade ..	14	8	6	56	—	16	100	50

stor utsträckning hade gått över från ett parti till ett annat. Ökningen av valdeltagandet medförde att en icke obetydlig del av valmanskåren, som icke röstade vid kommunalvalet 1958, deltog i 1960 års val. Därtill kommer en mindre kategori röstberättigade, som röstade 1958 men avstod från att rösta vid 1960 års val. Tillsammans utgör de båda kategorierna 15 % av de röstberättigade. Återstående 10 % utgöres av personer, som icke röstade vid något av valen eller icke var röstberättigade vid 1958 års kommunalval.

Tab. AC och AD belyser radions och televisionens roll under valrörelsen. Inför 1960 års andrakammarval sändes tolv program med anknytning till valdebatten i radio och television. De fem första programmen sändes enbart i television och var utformade så, att partierna vid var sitt program fick tillfälle att presentera sina ståndpunkter. Programserien hade den för samtliga program gemensamma rubriken »Detta är vår politik». I tab. AC anges för varje program i serien vilket parti som presenterades vid ifrågavarande tillfälle. De följande sju programmen samsändes i radio och television. Dessa sändningar

inleddes med en fempartidiskussion om den ekonomiska politiken. Därefter följde fem program, utformade som frågestunder med partiernas ledare (i tab. AC anges den intervjuade partiledarens partitillhörighet vid resp. program). Såsom sista program före valet sändes en allmän politisk debatt mellan de fem partiernas ledare.

I tab. AC anges för vart och ett av de tolv programmen procentandelen lyssnande på resp. radio- och televisionssändningar samt summan av dessa procentandelar dels för de fyra största partiernas väljare, dels för samtliga röstberättigade. Tabellens uppgifter grundar sig för de fem första programmen på intervjuer, som utfördes omedelbart efter den nämnda programseriens avslutning (med intervjupersonerna i A-urvalet). Beträffande de sju följande programmen hänför sig däremot uppgifterna till svar, som erhållits genom intervjuer och brevformulär efter valet.

Tab. AD avser att belysa omfattningen av lyssnandet på programmen inför 1960 års andrakammarval i radio och television inom skilda kategorier av röstberättigade. Urvalet har därför uppdelats med hänsyn till såväl kön som

Tab. AC. Lyssnande på radions och televisionens program inför 1960 års andrakammarval

Extent of listening to and viewing the radio and television electoral programmes before the 1960 Second Chamber election

Program	Andel lyssnande i procent av röstande på:												Andel i % av samtliga		
	H			C			F			S					
	Radio	TV	S:a	Radio	TV	S:a	Radio	TV	S:a	Radio	TV	S:a	Radio	TV	S:a
»Detta är vår politik» — presentationsprogram i TV:															
C ^(22/8)	.	28	28	.	33	33	.	21	21	.	30	30	.	28	28
F ^(23/8)	.	33	33	.	29	29	.	26	26	.	33	33	.	30	30
H ^(24/8)	.	31	31	.	28	28	.	21	21	.	30	30	.	27	27
K ^(25/8)	.	33	33	.	33	33	.	20	20	.	32	32	.	29	29
S ^(26/8)	.	33	33	.	30	30	.	22	22	.	41	41	.	33	33
Debatt om den ekonomiska politiken ^(4/8)	16	26	42	16	26	42	11	18	29	12	29	41	13	25	38
Intervjuer med partiledarna:															
K ^(11/8)	17	36	53	17	34	51	18	30	48	17	42	59	17	37	54
S ^(12/8)	22	40	62	20	35	55	24	33	57	23	47	70	23	40	63
F ^(13/8)	18	33	51	20	33	53	26	42	68	20	40	60	20	37	57
H ^(14/8)	25	45	70	22	33	55	25	32	57	21	41	62	22	37	59
C ^(15/8)	20	33	53	29	38	67	22	35	57	19	41	60	22	37	59
Partiledardebatt ^(16/8) ..	24	46	70	26	46	72	27	40	67	25	50	75	26	44	70

åldersklasser och yrkesgrupper. Varje kategori har procentfördelats efter antalet hörda program, varvid tv-ägare och icke tv-ägare redovisas dels var för sig, dels tillsammans. Såsom tv-ägare har räknats intervjupersoner, som uppgivit sig ha televisionsapparat i familjen; denna kategori utgör 42 % av urvalet. Anmärkas bör, att även icke tv-ägare i betydande utsträckning nåddes av televisionssändningarna. Av icke tv-ägare uppgav sig 43 % ha hört minst ett program i televisionssändning. Som framgår av tabellen har tv-ägarna inom samtliga undersökta väljarkategorier lyssnat på flera program än de som inte själva hade televisionsapparat i hemmet. Till en del betingas givetvis detta förhål-

lande av att inte alla program sändes i radio.

Efter valet tillfrågades intervjupersonerna genom intervjuer resp. brevformulär, om de läst något av partiernas tryckta propaganda i form av broschyrer eller liknande skrifter och vilka partiers propagandamaterial de i så fall läst.

I tab. AE har undersökningsresultaten beträffande nämnda propagandaform sammanställts. Urvalet har uppdelats efter kön, ålder och yrke, och varje kategori har procentfördelats med hänsyn till hur många partiernas broschyrer, som de intervjuade uppgav sig ha läst. Som framgår av tabellen, har något mer än 50 % av de röstberättigade i urvalet inte läst något av broschyrpropagandan. Om-

Tab. AD. Antal hörda radio- och televisionsprogram av politisk karaktär inför valet 1960 bland män och kvinnor inom åldersklasser samt inom yrkesgrupper

The number of political broadcasts heard and television programmes seen prior to the 1960 election by men and women, in age groups and occupational groups

Antal helt eller delvis hörda program	Kön		Åldersår				Yrkesgrupper			
	Män	Kvinnor	21-29	30-44	45-59	60-79	Större företagare m. fl., högre tjänstemän	Jordbrukare	Mindre företagare, lägre tjänstemän, affärsanställda m. fl.	Arbetare
<i>TV-ägare</i>										
0	4	3	5	6	1	2	3	2	4	4
1-3.....	9	11	10	14	9	5	20	2	12	9
4-6.....	18	18	26	17	17	10	22	8	19	18
7-12	69	68	59	63	73	83	55	88	65	69
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal intervju-personer	291	316	104	229	194	80	40	49	244	274
<i>Icke TV-ägare</i>										
0	15	26	18	19	18	28	21	18	27	19
1-3.....	26	29	40	31	27	16	20	30	27	28
4-6.....	29	28	27	31	28	27	31	28	27	29
7-12	30	17	15	19	27	29	28	24	19	24
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal intervju-personer	400	431	161	198	267	205	39	118	233	441
<i>Samtliga</i>										
0	11	16	13	12	11	21	11	13	15	13
1-3.....	19	22	28	22	20	13	20	22	19	21
4-6.....	24	24	27	24	23	22	27	22	23	24
7-12	46	38	32	42	46	44	42	43	43	42
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal intervju-personer	691	747	265	427	461	285	79	167	477	715

kring 10 % har läst någon broschyr från ett av partierna, medan omkring en tredjedel har läst broschyrer från flera partier. Vid jämförelser mellan de undersökta kategorierna av röstberättigade inbördes framträder endast små eller måttliga skillnader.

Av tab. AF framgår i vilken utsträckning partiernas broschyrer lästes bland röstande på högerpartiet, centerpartiet,

folkpartiet och socialdemokraterna. Tabellens siffror anger procentandelar av antalet röstande på resp. parti. Den nedersta raden anger hur stor andel i procent, som läst minst en broschyr. Summan av procentalen överstiger 100 på grund av att en del av de intervjuade läst broschyrer från flera partier. En genomgående tendens i tabellen är att väljarna läser broschyrer från det egna partiet i

Tab. AE. Läsning av de politiska partiernas propagandabroschyrer inför valet bland män och kvinnor inom åldersklasser samt inom yrkesgrupper

The reading of electioneering propaganda prior to the election by men and women, in age groups and occupational groups

Läst broschyr från	Kön		Åldersår				Yrkesgrupper			
	Män	Kvinnor	21-29	30-44	45-59	60-79	Större företagare m. fl., högre tjänstemän	Jordbrukare	Mindre företagare, lägre tjänstemän, affärsanställda m. fl.	Arbetare
inget parti	51	59	52	60	55	49	56	58	59	52
1 parti	9	10	11	9	11	9	7	7	8	12
2-3 partier ..	17	17	20	14	16	18	19	17	18	15
4 el. fl. partier	23	14	17	17	18	24	18	18	15	21
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal intervju-personer	691	747	265	427	461	285	79	167	477	715

större utsträckning än från andra partier.

Efter valet tillfrågades intervjupersonerna också om de deltagit i något valmöte. Undersökningsresultaten redovisas här tillsammans med motsvarande uppgifter från 1956 års andrakammarval, vilka hämtats från Göteborgs universitets statsvetenskapliga institutions intervjuundersökning vid ifrågavarande val.

Tab. AF. Läsning av de politiska partiernas propagandabroschyrer inför valet bland partiernas väljare

The reading of electioneering propaganda prior to the election by those voting for the different parties

Läst broschyr från	Väljarnas partisympati			
	H	C	F	S
H	45	24	28	29
C	27	40	22	25
F	34	27	39	31
S	27	27	29	46
K	1	—	—	0
Andel i % som läst minst 1 broschyr	49	43	43	49

Röstande på

Andel i % som deltog i valmöte
1960 1956

Högerpartiet	6	12
Centerpartiet	6	29
Folkpartiet	5	15
Socialdemokraterna	9	19
Samtliga röstberättigade	7	16

Sambandet mellan röstning och tidningsval belyses i tab. AG. I tabellen har medtagits röstande på de fyra största partierna vid 1960 års andrakammarval. För varje parti anges hur stora andelar i procent av antalet röstande på resp. parti, som dagligen läser tidningar, företrädande skilda politiska partier. Eftersom en del av de intervjuade läser flera tidningar, som företräder olika partier, överstiger summan av procenttalen i vägrät led 100. Procentfördelningarna i tabellen bör ses mot bakgrunden av att partifördelningen inom valmansskären avviker starkt från den samlade dagspressupplagens fördelning på tidningar företrädande skilda politiska meningsriktningar. Under första halvåret 1960 föll 22,5 % av dagspressens sam-

Tab. AG. Läsning av tidningar företrädande skilda partier bland partiernas väljare

The reading of newspapers representing various parties by those voting for the parties

Väljarnas partisympati	Andel i % av röstande på resp. parti som läser tidning företrädande:				Antal intervju-personer
	H	C	F	S	
H.....	66	7	56	19	181
C.....	44	25	54	15	194
F.....	28	6	80	18	212
S.....	24	5	55	55	663

manlagda nettoupplaga på högertidningar och 3,8 % på tidningar företrädande centerpartiet, medan folkpartipressens andel utgjorde 45,9 % och den socialdemokratiska pressens 22,5 % (TS-boken 1961). En följd härav är att alla partiets anhängare i valmansskåren i betydande utsträckning läser tidningar, som är förespråkare för andra meningsriktningar än den de själva röstar på. Icke desto mindre visar tabellen, att samtliga tidningskategorier läses i större utsträckning bland politiska sympatisörer än bland röstande på andra partier.

I undersökningens eftervalsetapp ombads de intervjuade att jämföra vissa propagandamedel med hänsyn till deras upplysningsvärde; frågan ingick såväl i intervjuerna med B-urvalet som i brevformuläret till A-urvalet. En intervjufråga med praktiskt taget samma formulering ingick i statsvetenskapliga institutionens vid Göteborgs universitet undersökning i samband med 1956 års andra kammarval, dock med den avvikelser att televisionen icke förekom såsom svarsalternativ i denna tidigare undersökning. I tab. AH anges svarsfördelningarna i procent vid båda undersökningstillfällena. Urvalet vid 1960 års undersökning har uppdelats såväl med hänsyn till yrkesgrupp som kön, medan 1956

års undersökningsmaterial endast uppdelats efter kön. En jämförelse mellan de båda undersökningarna vittnar om att televisionen nu ersatt radion som det mest uppskattade av de jämförda propagandamedlen och att radio och television tillsammans uppvisar en högre procentandel 1960 än vad radion ensam uppnådde vid 1956 års val. Televisionen synes inför 1960 års val ha tillmätts störst betydelse bland mindre företagare, tjänstemän och arbetare, medan dagspressen oftast nämnes som det bästa medlet att få upplysningar om valet inom gruppen större företagare m. fl. och högre tjänstemän. En intervjufråga av här behandlat slag kan, vilket bör understrykas, endast återspegla de intervjuades egna bedömningar, och dess användbarhet hänför sig främst till möjligheten att jämföra resultat från olika tidpunkter eller olika kategorier av intervjuade.

I intervjuundersökningen ingick nio frågor avseende politisk information. Resultatet av en bearbetning av detta material framlägges i tab. AI. Frågorna ställdes till A-urvalet vid intervjuer före valet och till B-urvalet vid intervjuer efter valet. Tidsskillnaden medför, att intervjupersonerna i B-urvalet genomgående, där säkerställda skillnader föreligger, är bättre informerade än de intervjuade i A-urvalet. En viss höjning av informationsnivån synes sålunda ha inträtt under valrörelsen. I tabellen anges för varje fråga andelen korrekta svar i procent av samtliga män resp. kvinnor i A-urvalet och B-urvalet tagna var för sig. Storleken av förändringarna i informationsnivån framgår alltså av tabellen, varvid dock bör observeras att förskjutningar på några få procentenheter icke bör tolkas som uttryck för att någon reell ändring uppkommit.

Tab. AH. De röstberättigades bedömning av skilda propagandamedel vid 1960 och 1956 års val

The opinion held by the voters on various electioneering methods used in the 1960 and 1956 elections

Frågeformulering: Anser Ni för egen del att Ni fick upplysningar om valet på det bästa och klaraste sättet genom: Radio, TV, tidningar, valbroschyrer eller valmöten? (I brevformuläret användes en något avvikande formulering.)

Upplysningar på bästa och klaraste sättet genom	1960						1956	
	Större företagare m. fl., högre tjänstemän	Jordbrukare	Mindre företagare, lägre tjänstemän, affärsanställda m. fl.	Arbetare	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
TV	32	33	41	42	39	42	.	.
Radio	9	21	14	17	14	19	47	48
Både radio och TV	1	1	1	2	1	1	.	.
Tidningar	38	19	21	17	25	15	35	24
Både radio eller TV och tidningar....	10	4	4	3	5	2	7	6
Valbroschyrer	3	2	2	3	3	3	1	1
Valmöten	—	2	2	1	1	1	1	2
Andra svar o. svars-kombinationer än ovanstående	2		3	5	4	4	5	8
Vet inte	5	13	12	10	8	13	4	11
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal intervju-personer	79	167	477	715	691	747	602	516

De fem första frågorna i tabellen kan sägas gälla information om politiska förhållanden och institutioner av särskilt omedelbar betydelse för valhandlingen: kännedom om ledande politiker och lokala partikandidater, om vilket slag av representanter som väljes vid de allmänna valen och om vilket parti, som haft ansvaret för regeringspolitiken under tiden fram till valet. De följande fyra frågorna berör däremot bestämda partiers ståndpunkter i enskilda sakfrågor. Ehuru det kan invändas att valet av ämnen för sistnämnda frågor måst bli i viss mån godtyckligt, torde det med skäl kunna hävdas att de samtliga berör områden, som spelade en mycket framträdande roll i den politiska debatten inför 1960 års andrakammarval.

Några detaljmärkningar till vissa enskilda frågor må också göras. Intervjufråga 1 i tabellen framställdes i den formen, att ett kartongblad med fotografier av de i riksdagen representerade partiernas ledare visades för de intervjuade, vilka ombads att identifiera partiledarna. I tabellen anges den procentandel, som igenkände samtliga partiledare. Fråga 5 ställdes till alla intervjuade utom dem, som helt vägrade eller var ur stånd att ange någon som helst partisynpat; nämnda kategori utgör 6 % av de intervjuade och har uteslutits ur materialet vid procentberäkningen. Vid förvalsintervjuer med personer, som tvekade om sin röstning, och vid eftervalsintervjuer med personer, som icke deltagit i valet, ställdes frågan i en form,

Tab. AI. Politisk information bland män och kvinnor

Political information among men and women

Frågornas formulering	Urval	Andel korrekta svar i %	
		Män	Kvinnor
1 »Först skulle jag be Er se på de här fotografierna, som föreställer de fem partiledarna. Vilka kommer Ni ihåg namnet på?»	A	67	36
	B	74	49
2 »Vi har i regel allmänna val här i landet vartannat år, men det finns olika slags val. Vilket slags val är (var) det i år?».....	A	87	62
	B	95	80
3 »Vilket eller vilka partier är med i den nuvarande regeringen?»	A	79	59
	B	78	69
4 »Vilka väljer riksdagsmän till riksdagens första kammare?»....	A	44	16
	B	43	13
5 »Känner Ni till namnet på någon av dem, som står (stod) på Ert partis valsedel i den här valkretsen vid valet i år?».....	A	29	16
	B	60	46
6 »Känner Ni till vilket eller vilka av partierna, som röstade för att man skulle införa allmän omsättningsskatt?»	A	88	75
	B	90	79
7 »Är det något eller några av partierna, som vill avskaffa den allmänna tjänstepensionen nu sedan den blivit beslutad?»	A	53	30
	B	66	42
8 »Känner Ni till vilket eller vilka av partierna, som vill, att barnbidraget till första barnet skall avskaffas?».....	A	80	57
	B	89	73
9 »Känner Ni till vilket eller vilka av partierna, som sagt, att riksdagen inte har hållit sitt löfte och att man borde ha höjt folkpensionerna mera redan i år?»	A	31	11
	B	38	15
Antal intervjupersoner	A	338	370
	B	357	380

som något avviker från den i tabellen återgivna. Frågan gällde i sådana fall kandidater för partier, som de intervjuade närmast sympatiserade med. De intervjuades svar kontrollerades med hjälp av partiernas valsedlar. Ett korrekt namn har ansetts vara tillfyllest. Vid fråga 6 har icke endast svaret »socialdemokraterna» utan även svaret »socialdemokraterna och kommunisterna» betraktats som korrekt, beroende på att det visat sig svårt att fastställa innebörden av ett antal svar innehållande omnämnanden av kommunisternas ställningstagande. Vid fråga 7 har såväl »högerpartiet och centerpartiet» som enbart ett av dessa partier behandlats som tillfredsställande svar. Vid fråga 8 är endast svaret »högerpartiet» korrekt, me-

dan för fråga 9 samtliga de tre svarstyperna »centerpartiet», »kommunisterna» och »centerpartiet och kommunisterna» ansetts vara korrekta.

Resultaten av fråga 5 beträffande partiernas kandidater har också bearbetats med hänsyn till de röstandes partisympatier. Som framgår av nedanstående sammanställning av resultaten, var de röstande inom samtliga partier väsentligt bättre informerade om partikandidaterna efter valet än före valet.

Röstande på	Andel i procent av röstande på resp. partier som kände till namnet på minst en kandidat vid valet	
	Intervjuade före valet	Intervjuade efter valet
Högerpartiet	38	64
Centerpartiet	32	75
Folkpartiet	26	57
Socialdemokraterna ..	17	47

Kandidatnomineringen vid andrakammarvalen 1960

På därom av författningsutredningen gjord framställning har Kungl. Maj:t uppdragit åt statistiska centralbyrån att införskaffa och i den valstatistiska berättelsen publicera upplysningar från de politiska partierna angående deras vid 1960 års andrakammarval tillämpade nomineringsförfarande.

Statistiska centralbyrån vände sig i augusti 1960 till partiernas riksorganisationer med anhållan att de skulle medverka till att från valkretsorganisationerna inhämta vissa upplysningar angående nomineringsförfarandet. Härvid användes en särskild enkätblankett, som återges i bilaga 1. De begärda uppgifterna ansluter sig till de uppgifter, författningsutredningen förut inhämtat angående nomineringsförfarandet vid andrakammarvalen 1952 och lämnat redogörelse för (SOU 1958: 6). Därjämte erhöles från de centrala partikanslierna dels 1960 års valsedlar, dels uppgifter angående antalet valkretsorganisationer och medlemmar.

Partiernas medlemsantal valkretsvis framgår av tab. A J. Sammanlagda antalet registrerade medlemmar i de fem partierna utgjorde i runt tal 1 429 000, motsvarande över en fjärdedel av de röstberättigade. Mer än hälften (56 %) av de partianslutna tillhörde socialdemokraterna, 19 % centerpartiet, 17 % högerpartiet, 6 % folkpartiet och 2 % kommunisterna.

Totalantalet politiska lokalföreningar utgjorde 12 425. I genomsnitt fanns alltså en lokalorganisation per 115 inskrivna medlemmar. Medlemstätheten är emellertid mycket olika i partiernas lokalorganisationer, vilket framgår av följande uppställning.

Partier	Inskrivna medlemmar per lokalorganisation
Socialdemokraterna	298
Högerpartiet	108
Folkpartiet	69
Centerpartiet	49
Kommunisterna	37

Följande översikt avser att belysa kandidatnomineringen till andrakammarvalen 1960 i jämförelse med andrakammarvalen 1952. Överallt där hänvisning sker till förhållandena sistnämnda år har jämförelsematerialet således hämtats från författningsutredningens ovan nämnda redogörelse.

Vid undersökningen 1952 kunde följande nomineringsskeden särskiljas. I ett inledande skede gavs enskilda och partiinstanser genom en *förnominering* tillfälle påverka kandidatvalet. En *beredning* vidtog av de inkomna förslagen, varefter slutgiltigt *fastställande* skedde.

Tab. AK ger huvuddragen i förnomineringen vid 1960 års val. Hos högerpartiet skedde förnomineringen i huvudsak genom två parallella och i samma utsträckning använda förfaranden, nämligen genom förslag från lokalavdelningar och genom förslag från dessa kombinerat med förslag från enskilda personer. Hos centerpartiet dominerades förnomineringen av förslag framförda vid centrala nomineringsmöten, hos socialdemokraterna och kommunisterna av förslag från arbetarkommunerna. Folkpartiets förnominering var i fråga om olika nomineringsförfaranden mera differentierad än övriga partiers. Det mest använda förfarandet var emellertid att enskild medlem och lokalavdelning sände in nomineringsförslag.

Förfarandet vid beredningen av kan-

Tab. AJ. Partiernas medlemsantal den 1/I 1960

Number of members of the political parties

Valkretsar	Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna	Samtliga	I % av de röstberättigade vid valet 1960
Stockholms stad	22 546	543	8 151	² 104 526	3 326	² 139 092	24,8
Stockholms län	16 737	6 173	3 957	38 389	1 492	66 748	23,9
Uppsala län	5 222	6 644	2 437	21 116	141	35 560	32,0
Södermanlands län	7 071	10 074	2 666	41 028	165	61 004	41,0
Östergötlands län	13 880	13 070	3 602	61 775	833	93 110	38,7
Jönköpings län	10 417	15 887	5 229	18 888	583	51 004	26,9
Kronobergs län	6 775	13 323	1 784	10 737	605	33 224	30,8
Kalmar län	13 986	17 284	2 123	23 055	622	57 070	35,6
Gotlands län	2 130	7 055	1 308	5 347	8	15 848	44,6
Blekinge län	5 724	5 509	1 836	19 931	330	33 330	34,3
Kristianstads län	9 880	16 438	4 676	24 228	238	55 460	32,0
Malmö m. fl. städers valkrets	15 586	545	1 656	89 268	377	107 432	42,6
Malmöhus läns valkrets	9 285	23 708	3 202	32 174	65	68 434	40,2
Hallands län	6 123	18 206	1 657	17 014	160	43 160	37,8
Göteborgs stad	6 669	312	3 118	43 210	3 294	56 603	20,8
Göteborgs och Bohus läns landstingsområde	7 039	10 624	3 042	15 503	420	36 628	25,3
Älvsborgs läns norra valkrets	6 136	10 110	3 435	21 277	278	41 236	30,5
Älvsborgs läns södra valkrets	12 248	8 740	2 961	17 564	297	41 810	36,2
Skaraborgs län	11 709	13 827	4 007	10 968	336	40 847	24,2
Värmlands län	9 222	8 992	4 017	18 028	933	41 192	20,8
Örebro län	7 014	8 225	3 880	30 095	893	50 057	28,5
Västmanlands län	5 635	9 309	2 665	17 102	564	35 275	24,4
Kopparbergs län	5 966	7 695	3 129	24 231	603	41 624	22,1
Gävleborgs län	5 392	10 527	3 297	23 680	1 692	44 588	22,5
Västernorrlands län	6 059	12 435	2 809	27 694	1 226	50 223	26,4
Jämtlands län	4 808	5 738	2 382	8 352	204	21 484	23,2
Västerbottens län	7 104	6 049	6 233	18 124	294	37 804	24,8
Norrbottens län	6 805	3 000	2 315	12 802	4 189	29 111	18,6
Hela riket år 1960	247 118	270 042	91 524	796 106	24 168	1 428 958	28,7
» » » ¹ 1952	152 010	123 129	96 916	739 474	34 156	1 145 685	23,8

¹ 1952 års uppgifter hämtade ur SOU nr 6 år 1958. — ² Sjöfolkets riksförbund, 380 medlemmar, inräknat i Stockholms stad.

didatförslagen belyses närmare i tab. AK. Förslagsberedningen vid 1960 års val genomfördes således för högerpartiets och centerpartiets del huvudsakligen och inom folkpartiet delvis genom provvalsförfarande. Detta får hos dessa partier formen av ett försöksförfarande för att få fram förslag på lämpliga kandidater, vilket dock kan ändras i samband med det slutgiltiga fastställandet av valsedlarna. Provvalen kombinerades i många fall även med övriga tillvägagångssätt, på

sätt som ej klart framgått av materialet. Folkpartiets förslagsberedning skedde i ungefär lika utsträckning enbart genom styrelserna och vid direkta omröstningar bland medlemmarna. Hos socialdemokraterna och kommunisterna utgjorde styrelserna de huvudsakliga beredande organen. Provval förekom enligt enkätsvaren inom högerpartiet i samtliga valkretsar. Inom centerpartiet var det endast Göteborgs stads och Ängermanlands kretsorganisationer, som ej hade

Tab. AK. Partiernas förfarande vid förnominering, beredning av förslag till kandidater och fastställande av valseklar inför val till andra kammaren år 1960 valkretsvis

The procedure followed by the political parties at the nomination of candidates, the preparation of proposals for candidates and the drawing up of voting papers for the 1960 election to the Second Chamber, by constituencies

Förfarande	Högerpartiet	Centerpartiet	Folkpartiet	Socialdemokraterna	Kommunisterna
<i>A. Förnominering: Förslag från (genom)</i>					
a. enskild medlem	¹ 16	—	² 13	³ 9	⁴ 4
b. lokalavdelning	⁵ 12	3	10	18	20
c. regionala eller centrala nomineringsmöten	—	25	⁶ 4	1	3
d. av styrelses valberedning uppgjort preliminärt förslag	—	—	1	—	—
Summa valkretsar	28	28	28	28	⁷ 27
<i>B. Beredning av förslag genom</i>					
a. enbart styrelse (motsv.).....	4	¹⁰ 1 ¹ / ₂	12	23	16
b. direkt omröstning bland medlemmar ..	⁸ 15	1	⁹ 10 ¹ / ₂	—	—
c. omröstning inom eller yttrande av lokalavdelning	⁹ 8	¹⁰ 25 ¹ / ₂	¹¹ 4 ¹ / ₂	1	8
d. representantskap	1	—	1	4	3
Summa valkretsar	28	¹⁰ 28	¹¹ 28	28	⁷ 27
<i>C. Fastställande av valseklarna genom</i>					
a. beslut av ombudsmöte	¹² 21	27	¹³ 24	26	27
b. direkt omröstning bland medlemmarna	—	—	—	1	—
c. beslut av allmänt medlemsmöte	5	1	2	1	—
d. beslut av förbundsstyrelse.....	2	—	2	—	—
Summa valkretsar	28	28	28	28	⁷ 27

¹ Därav 13 kombinerade med övriga förfaranden (10 a+b, 1 a+c, 2 a+b+c). — ² Därav 12 d:o (6 a+b, 4 a+c, 2 a+b+c). — ³ Samtliga kombinerade med övriga förfaranden (4 a+b, 5 a+b+c). — ⁴ D:o (2 a+b, 1 a+b+c, 1 a+b+d). — ⁵ Därav 1 a+c. — ⁶ Därav 1 c+d. — ⁷ Uppgifter för Gotlands län ej meddelade. — ⁸ Därav 2 i kombination med förfarande c. — ⁹ Därav 1

i kombination med förfarande d. — ¹⁰ Inom Västernorrlands läns valkrets har använts förfarande a i Ångermanland och förfarande c i valkretsen i övrigt. — ¹¹ Inom fyrstadskretsen har använts förfarande b i Malmö stad och förfarande c i valkretsen i övrigt. — ¹² Därav 1 i kombination med förfarande b och 1 med förfarande c. — ¹³ Därav 1 i kombination med förfarande d.

provval. Folkpartiet anordnade provval i 18 valkretsar. Inom socialdemokratiska partiet förekom ej provval av beredande karaktär. Kommunistiska partiet har uppgivit att provval anordnades inom 9 valkretsar men har ej lämnat några upplysningar om antalet deltagare.

I de 19 valkretsar, för vilka högerpartiet lämnat uppgift om antalet deltagare, var detta 36 884 eller 17,8 % av medlemmarna i dessa valkretsar. I 26 valkretsar inom centerpartiet har uppgi-

vits 73 673 deltagare motsvarande 27,3 % av medlemmarna och i 10 valkretsar inom folkpartiet 5 740 deltagare utgörande 16,5 % av medlemsantalet.

Det dominerande tillvägagångssättet för fastställande av valseklarna vid andrakammarvalen 1960 bestod i att beslut fattades vid ombudsmöten. Fastställande vid allmänna medlemsmöten förekom i viss utsträckning inom samtliga partier med undantag för kommunistiska partiet. I någon omfattning

skedde fastställande genom beslut av förbundsstyrelse.

Inom socialdemokratiska partiet finnes enligt stadgarna en möjlighet att slutgiltigt fastställa valsedlarna genom provval. Sådant provval förekom endast i ett fall, nämligen i Stockholms stad.

Antal valsedelstyper och kandidater inom olika partier. Partierna företer en väsentlig olikhet inbördes vid nomineringen av kandidater till andrakammarvalen, nämligen i fråga om uppställandet av en eller flera valsedelstyper i varje valkrets. Detta belyses närmare av *tab. AL*. Höger- och centerpartierna uppställde mer än det dubbla antalet valsedelstyper och folkpartiet det tredubbla antalet jämfört med socialdemokrater och kommunister. Sammanlagt användes vid valen 301 valsedelstyper, vilket innebar en minskning med 41 jämfört med valen 1952. Högerpartiet minskade antalet valsedelstyper med 40, centerpartiet med 7 och kommunisterna med 4, medan folkpartiet ökade antalet med 8 och socialdemokraterna med 2.

Valsedlarna upptog sammanlagt 3 574 kandidater, vilket översteg antalet kandidater 1952 med 460. Fyra av partierna ökade antalet nominerade kandidater,

folkpartiet med 193, centerpartiet med 169, högerpartiet med 83 och socialdemokraterna med 25. Kommunisterna däremot minskade antalet kandidater med 10.

I vissa valkretsar har flera valsedelstyper använts. Största antalet valsedelstyper förekom i Göteborgs och Bohus län med 24. Av dessa kom 14 på folkpartiet. Endast inom Göteborgs stad hade samtliga partier en enda valsedelstyp.

Antalet kvinnliga kandidater ökade inom samtliga partier utom kommunistiska partiet. Som framgår av nedanstående tablå hade de kvinnliga kandidaterna både 1960 och 1952 en mindre andel av de valbara platserna än av det totala antalet platser på valsedlarna.

Mot en andel av cirka 17 % kvinnor på valsedlarna de båda jämförda åren svarade endast 14 % kvinnor 1960 och 12 % 1952 bland de valda riksdagsledamöterna. Den ökning av andelen kvinnor bland de valda som ägt rum kom i första hand på socialdemokraterna och därefter på högerpartiet, medan andelen kvinnor minskade inom folkpartiet och kommunistiska partiet. Centerpartiet hade ej någon kvinna på valbar plats vid någotdera valet.

Partier	Valår	Kvinnornas andel av valda och icke valda kandidater					
		Valda			Icke valda		
		Totala antalet	Kvinnor Antal	%	Totala antalet	Kvinnor Antal	%
Högerpartiet	1960	39	6	15,4	923	176	19,1
	1952	31	4	12,9	848	153	18,0
Centerpartiet	1960	34	—	—	778	129	16,6
	1952	26	—	—	617	112	18,2
Folkpartiet.....	1960	40	4	10,0	1 062	163	15,3
	1952	58	8	13,8	852	149	17,5
Socialdemokraterna	1960	114	23	20,2	286	48	16,8
	1952	110	15	13,6	265	41	15,5
Kommunisterna.....	1960	5	—	—	293	45	15,4
	1952	5	1	..	303	45	14,9
Samtliga	1960	232	33	14,2	3 342	561	16,8
	1952	230	28	12,2	2 885	500	17,3

Tab. AL. Antalet av partierna använda valseedelstyper och uppställda kandidater vid andrakammar-
The number of types of voting papers used by the political parties and the candidates nominated for the

Valkretsar	Högerpartiet			Centerpartiet		
	Val- sedels- typer	Kan- didater	Därav kvinn- liga	Val- sedels- typer	Kan- didater	Därav kvinn- liga
Stockholms stad	1	39	9	3	23	3
Stockholms län	2	61	12	2	59	7
Uppsala län	3	28	7	2	20	3
Södermanlands län	2	32	8	3	24	5
Östergötlands län	2	39	7	3	31	4
Jönköpings län	3	34	6	4	48	5
Kronobergs län	1	21	3	1	6	1
Kalmar län	2	27	3	4	34	7
Gotlands län	1	7	2	2	10	2
Blekinge län	1	21	4	3	38	4
Kristianstads län	1	24	4	2	25	6
Malmö m. fl. städers valkrets	1	14	3	1	18	3
Malmöhus läns valkrets	3	79	19	2	46	8
Hallands län	3	19	3	3	19	4
Göteborgs stad	1	24	5	1	12	3
Göteb. o. Bohus läns landstingsområde	6	70	9	2	42	5
Älvsborgs läns norra valkrets	3	30	7	3	27	5
Älvsborgs läns södra valkrets	2	31	5	3	22	4
Skaraborgs län	3	26	5	5	36	5
Värmlands län	2	28	5	3	28	5
Örebro län	3	90	19	4	48	7
Västmanlands län	2	17	4	2	17	3
Kopparbergs län	3	29	5	3	25	4
Gävleborgs län	3	38	7	3	28	3
Västernorrlands län	2	21	3	3	56	10
Jämtlands län	3	19	3	4	25	5
Västerbottens län	4	44	8	4	31	6
Norrbottnens län	4	50	7	1	14	2
Hela riket år 1960	67	962	182	76	812	129
» » » 1952	107	879	157	83	643	112

¹ 1952 års uppgifter hämtade ur SOU nr 6 år 1958.

Kandidaternas yrkesfördelning. Vid den undersökning av yrkestillhörigheten för de vid 1960 års val uppställda kandidaterna som här framlägges har tillvägagångssättet vid författningsutredningens undersökning av 1952 års valseddlar i huvudsak följts.

På grund av de brister i uppgifterna angående yrkestillhörighet, som vidläder de tryckta valseddlarna, har dessa uppgifter underkastats noggrann kontroll. I ett stort antal fall, beträffande vilka tveksamhet rått, har kompletterande uppgifter erhållits från partikanslierna.

Uppslagsböcker och kalendrar har dessutom utnyttjats för komplettering av uppgifterna. Yrkesklassificeringen överensstämmer i stort sett med den vid urvalsundersökningen använda.

Hur kandidaterna vid 1960 års val fördelade sig med hänsyn till yrke framgår av *tab. AM*. Kandidaterna var spridda relativt likformigt över samtliga de uppställda yrkesgrupperna. Den största gruppen var hemmansägare m. fl., vilken grupp var nära dubbelt så stor som den närmast i storleksordning följande, kvinnor utan angivet yrke, och cirka tre

valen 1960

elections to the Second Chamber

Folkpartiet			Socialdemokraterna			Kommunisterna			Samtliga		
Val-sedels-typer	Kan-dida-ter	Därav kvinn-liga	Val-sedels-typer	Kan-dida-ter	Därav kvinn-liga	Val-sedels-typer	Kan-dida-ter	Därav kvinn-liga	Val-sedels-typer	Kan-dida-ter	Därav kvinn-liga
2	39	10	1	25	7	1	25	6	8	151	35
2	57	12	1	16	4	1	15	4	8	208	39
3	28	6	1	14	2	1	7	0	10	97	18
3	31	6	1	21	4	1	9	2	10	117	25
3	38	5	1	13	2	1	13	2	10	134	20
5	47	7	1	12	1	1	11	1	14	152	29
3	21	2	1	12	2	1	10	1	7	70	9
3	25	5	1	9	1	1	8	1	11	103	17
2	24	4	1	6	0	1	5	1	7	52	9
1	21	2	1	7	1	1	7	1	7	94	12
4	38	6	1	10	2	1	10	1	9	107	19
3	61	16	1	20	4	2	13	2	8	126	28
2	48	5	1	10	2	2	11	1	10	194	35
3	43	8	1	15	2	1	7	2	11	103	19
1	14	4	1	14	2	1	14	3	5	78	17
14	182	15	1	27	7	1	9	2	24	330	38
3	38	5	1	23	5	1	8	1	11	126	23
3	27	3	1	7	1	1	7	1	10	94	14
5	45	9	4	22	1	1	9	1	18	138	21
3	25	3	1	11	2	1	14	2	10	106	17
4	38	5	1	16	3	1	14	2	13	206	36
3	27	4	1	9	2	1	9	1	9	79	14
3	27	4	1	11	2	1	11	1	11	103	16
2	20	4	1	12	2	1	11	1	10	109	17
3	47	9	2	25	4	1	10	1	11	159	27
4	27	4	1	9	1	1	7	1	13	87	14
6	36	2	1	14	2	1	14	1	16	139	19
3	28	2	1	10	3	1	10	2	10	112	16
96	1 102	167	32	400	71	30	298	45	301	3 574	594
88	910	157	30	375	56	34	308	46	342	3 115	528

gångar så stor som de därnäst följande grupperna, hantverkare och arbetarpersonal inom industri m. m. En fjärdedel av kandidaterna var sysselsatta inom jordbruksnäringen, medan denna vid samma tid svarade för endast 15,7 % av antalet röstberättigade.

Som framgår av följande tabell rådde

bättre överensstämmelse mellan de valdas och de icke valdas andel i grupper av näringsgrenar år 1960 än år 1952.

Även bland de valda var gruppen hemmansägare den största (15,5 %). Därnäst kom funktionärer inom fackliga och politiska organisationer (10,8 %), arbetarpersonal inom industri (8,6 %),

	1960		1952	
	Valda	Icke valda	Valda	Icke valda
Jordbruk med binäringar	23,3	25,2	27,9	34,6
Övriga näringsgrenar	70,2	65,1	65,5	54,8
Ospecificerad verksamhet (kvinnor utan an-givet yrke).....	6,5	9,7	6,6	10,6

Tab. AM. Kandidaterna till riksdagens andra kammare vid 1960 års val efter yrke

The candidates for the Second Chamber of the Riksdag in the 1960 elections, by occupation

Yrkesgrupper	Kandidater nominerade av			
	Högerpartiet		Centerpartiet	
	Antal	Därav valda	Antal	Därav valda
<i>Jordbruk med binärningar</i>				
1 Godsägare m. fl.	45	4	15	2
2 Hemmansägare m. fl.	153	8	313	19
3 Högre förvaltningspersonal.	20	2	5	1
4 Övriga tjänstemän	20	—	16	1
5 Jordbruks- och skogsarbetare	3	—	13	—
6 Fiskare	17	—	12	—
<i>Övriga näringsgrenar</i>				
7 Industriidkare, grosshandlare, direktörer m. fl.	67	8	14	3
8 Hantverkare	46	1	64	—
9 Handlande	37	—	24	—
10 Övriga företagare	7	—	16	—
11 Högre förvaltningspersonal i enskild tjänst	69	1	21	1
12 Kontorspersonal m. fl.	63	—	29	—
13 Verkmästare och förmän.	16	—	6	—
14 Butikspersonal	2	—	4	—
15 Statsråd	—	—	—	—
16 Tjänstemän i allmän tjänst av högre grad	54	3	18	—
17 Tjänstemän i allmän tjänst av lägre grad.	51	—	21	—
18 Professorer och andra lärare än vid folkskola	52	3	15	2
19 Folkskollärare	58	1	21	—
20 Präster, pastorer	19	1	16	—
21 Läkare, tandläkare, apotekare och veterinärer	24	—	3	—
22 Advokater m. fl.	6	—	5	—
23 Fria yrken, ej annorstädes redovisade.	7	—	4	—
24 Tidningsmän	8	3	13	1
25 Funktionärer inom fackliga och politiska organisationer	5	1	11	4
26 Fartygsbefäl	9	—	—	—
<i>Arbetspersonal</i>				
27 i allmän tjänst (lönegradsplacerade)	6	—	8	—
28 i allmän tjänst (övriga)	3	—	5	—
29 inom industri m. m.	2	—	11	—
30 inom byggnadsfacket	2	—	3	—
31 övriga	3	—	5	—
<i>Osificerad verksamhet</i>				
32 Kvinnor utan angivet yrke	88	3	101	—
Summa	962	39	812	34

tjänstemän i allmän tjänst av högre grad (7,8 %) samt industriidkare, grosshandlare, direktörer m. fl. (7,3 %).

Som framgår av kolumnen för *högerpartiet* återfanns cirka en fjärdedel av 1960 års högerkandidater inom jordbruksnäringen mot cirka en tredjedel

1952. Antalet hemmansägare utgjorde omkring sjättedelen av samtliga högerkandidater mot cirka fjärdedelen 1952. Företagare inom övriga näringsgrenar än jordbruk var likaså en betydande grupp inom högerpartiet med 16,3 % av partiets kandidater.

Folkpartiet						Socialdemokraterna			Kommunisterna			Samtliga kandidater		
Antal	Därav valda	Antal	Därav valda	Antal	Därav valda	Antal	%	Därav valda	Antal	%	Därav valda	Antal	%	Därav valda
8	—	—	—	—	—	68	1,9	6						
135	3	14	6	12	—	627	17,5	36						
3	—	—	—	—	—	28	0,8	3						
15	—	3	—	1	—	55	1,5	1						
2	—	14	6	—	—	32	0,9	6						
43	1	5	2	9	—	86	2,4	3						
62	6	—	—	—	—	143	4,0	17						
94	—	10	2	10	—	224	6,3	3						
71	1	3	—	3	—	138	3,9	1						
17	—	2	2	—	—	42	1,2	2						
62	4	7	2	—	—	159	4,5	8						
69	—	39	6	8	—	208	5,8	6						
19	—	16	3	4	—	61	1,7	3						
3	—	5	1	1	—	15	0,4	1						
—	—	7	7	—	—	7	0,2	7						
45	7	22	8	3	—	142	4,0	18						
72	—	31	6	6	1	181	5,1	7						
56	3	11	4	—	—	134	3,8	12						
77	3	22	3	2	—	180	5,0	7						
18	2	4	1	1	—	58	1,6	4						
14	1	1	1	1	—	43	1,2	2						
7	1	1	1	—	—	19	0,5	2						
4	—	1	—	—	—	16	0,4	—						
18	4	9	2	7	3	55	1,5	13						
10	1	34	18	21	1	81	2,3	25						
11	—	—	—	—	—	20	0,6	—						
24	—	6	1	4	—	48	1,3	1						
3	1	10	2	20	—	41	1,2	3						
40	2	59	18	114	—	226	6,3	20						
5	—	15	—	30	—	55	1,5	—						
15	—	7	—	12	—	42	1,2	—						
80	—	42	12	29	—	349	9,5	15						
1 102	40	400	114	298	5	3 574	100	232						

Inom *centerpartiet* dominerade kandidaterna inom jordbruk med binärningar, men deras andel hade gått ned från 68 % år 1952 till 46 % år 1960. Särskilt påtaglig var minskningen inom gruppen hemmansägare. Hantverkarna ökade däremot

från 1,5 % till 7,9 %, kontorspersonal m. fl. från 0,3 % till 3,6 %, arbetarpersonal inom andra näringsgrenar än jordbruk från 0,7 % till 3,9 % och handlande från 0,3 % till 3,0 %.

Folkpartiets kandidater var tämligen

jämmt fördelade på de olika yrkesgrupperna. Hemmansägarna, som även 1952 utgjorde den största gruppen, 18,2 %, hade 1960 gått ned till 12,3 %. Gruppen hantverkare ökade från 6,2 % 1952 till 8,5 % 1960. Samtidigt ökade arbetarpersonalen sin andel från 4,0 % till 8,1 % och kontorspersonal m. fl. från 3,5 % till 6,3 %. Kvinnor utan angivet yrke minskade något till 7,3 %, likaså industriidkare, grosshandlare, direktörer från 7,2 % till 5,6 % och fiskare från 5,6 % till 3,9 %.

Även *socialdemokraternas* kandidater föredro 1960 liksom 1952 en jämn fördelning över de olika yrkesgrupperna. Den största gruppen var arbetarpersonal, som utgjorde 27,8 %. Gruppen kontorspersonal m. fl. ökade från 4,3 % till 9,8 %. Vidare ökade gruppen folkskol-

lärare från 3,5 % till 5,5 %. Däremot minskade grupperna funktionärer inom fackliga och politiska organisationer från 11,7 % till 8,5 %, hemmansägare från 6,7 % till 3,5 % och tidningsmän från 5,1 % till 2,3 %.

Det *kommunistiska partiets* kandidater dominerades vid 1960 års val liksom vid 1952 års val av gruppen arbetarpersonal. Inom denna grupp, som utgjorde 60,4 % vid det senaste valet, var den största undergruppen arbetarpersonal inom industri m. m. med 38,3 %.

Sammanfattningsvis kan sägas, att gruppen hemmansägare uppvisade minskning av sin andel bland kandidaterna. Grupper som hos flertalet partier ökade sin andel var hantverkare, kontorspersonal, tjänstemän i allmän tjänst av lägre grad och arbetarpersonal.

TABELLER

Tab. 1. Valen till första kammaren åren 1959—1960

Elections to the First Chamber

De valdas namn, yrke och rösttal m. m.

Anm. Uppgifterna avser de ordinarie valen. — Beteckningarna H (högerpartiet), C (centerpartiet), F (folkpartiet), S (socialdemokraterna), K (kommunisterna) anger det parti, väljarna och de valda representerade vid tiden för valet. — * utmärker, att ledamot blivit omvald för samma valkrets. — I betecknar ledamot, som tidigare till-

hört första kammaren, II ledamot, som antingen vid valtillfället tillhörde eller tidigare tillhört andra kammaren. — Med rösttalet för den valde avses det antal valseدلar, å vilka hans namn, med bortseende från sådana namn, som redan erhållit placering, står främst. — Yrkesuppgiften hänför sig till tidpunkten för valet.

Valår; valkretsar; partibeteckningar; de valdas namn; yrke och parti	Röst-tal	Valår; valkretsar; partibeteckningar; de valdas namn; yrke och parti	Röst-tal
År 1959 (Mandattid 1960—1967)			
Kalmar läns norra och södra landstingsområden samt Gotlands län			
Arbetarepartiet-Socialdemokraterna (S)	34	Stefanson, R. Stig, optikermästare ... F	31
Fram till val (19 C + 4 F).....	23	Snygg, J. Gustaf E., förste uppsyningsman*	39
Högerpartiet (H)	18	Carlsson, C. Eric, lantbrukare	31
Pettersson, A. Georg, skyddsassistent* S	34	År 1960 (Mandattid 1961—1968)	
Larsson, Nils H. Teodor, lantbrukare* C	23	Malmöhus län med Malmö stad och Hälsingborgs stad	
Schött Lars E., häradskrivare .... H	18	Arbetarepartiet-Socialdemokraterna (S)	75
Pettersson, G. A. Bertil, ombudsman* S	34	Samlingslistan (39 H + 15 C + 13 F) ..	67
Svanström, K. Ivan H., lantbrukare C	23	Ahlkvist, K. Emil, f. d. cementgjutare bankofullmäktig*	75
Hellebladh, J. Arvid, kommunalkamrer*	34	Hagberg, Erik R., f. d. direktör, riksgäldsfullmäktig* II	67
Skaraborgs län			
Arbetarepartiet-Socialdemokraterna (S)	21	Holmqvist, Eric B., sekreterare .... S	75
Centerpartiet (C)	14	Arvidson John-Arvid, lantbrukare* .. H	67
Högerpartiet (H)	13	Lange, N. Gunnar, statsråd*	75
Folkpartiet (F)	12	Larsson, I. Thorsten, lantbrukare* .. C	67
Andersson, A. G. Birger, redaktör, riksgäldsfullmäktig*	21	Mårtensson, Alvar G. G., telearbetare* S	75
Pettersson, Harald A. J., lantbrukare C	14	Edström Gunnar O., överläkare* .... F	67
Virgin, G. Ivar, kapten	13	Svensson, Axel E., f. d. ombudsman* S	75
Nord, Josef lantbrukare*	12	Jacobsson, Gösta, direktör	67
Ericsson, John A., förutv. statsråd, direktör*II	21	Carlqvist, Ingeborg H., fru*	75
Kopparbergs län			
Arbetarepartiet-Socialdemokraterna (S)	39	Gorthon, Stig N., skeppsredare	67
För frihet och trygghet (11 H + 10 C + 10 F)	31	Gävleborgs län med Gävle stad	
Damström, Karl A., järnbruksarbetare*	39	Arbetarepartiet-Socialdemokraterna (41 S + 4 K)	45
Gezelius, L. E. Birger, advokat*II .... H	31	Till val (8 H + 9 C + 9 F)	26
Persson, G. V. Einar, f. d. skogsarbetare* S	39	Sandler, Rickard J., f. d. landshövding*II	45
		Hilding, Per, redaktör	26
		Jonsson, Jon N., hemmansägare* II ... S	45
		Möller, Yngve A., chefredaktör	45
		Andersson, Axel Emanuel, lantbrukare*	C
		Svedberg, Erik D., hemmansägare* .. S	45

Tab. 2. Röstberättigade och i valet deltagande efter kön, ålder och yrkesställning vid valen till andra kammaren år 1960¹

Persons entitled to vote and voters by sex, age and occupational status at the elections to the Second Chamber

Kön Åldersår	Företagare			Tjänstemän			Arbetare			Självst. yrkeslösa			Totalt		
	Röst-berätt.	Valdeltagare		Röst-berätt.	Valdeltagare		Röst-berätt.	Valdeltagare		Röst-berätt.	Valdeltagare		Röst-berätt.	Valdeltagare	
		Antal	%		Antal	%		Antal	%		Antal	%		Antal	%
Män															
21	63	53	84,1	339	281	82,9	987	743	75,3	125	105	84,0	1 514	1 182	78,1
22	52	43	82,7	348	289	83,0	960	743	77,4	100	81	81,0	1 460	1 156	79,2
23—24	101	84	83,2	666	559	83,9	1 745	1 340	76,8	155	136	87,7	2 667	2 119	79,5
25—29	473	417	88,2	2 082	1 872	89,9	4 026	3 322	82,5	167	137	82,0	6 748	5 748	85,2
30—34	866	807	93,2	2 368	2 162	91,3	4 160	3 590	86,3	80	47	58,8	7 474	6 606	88,4
35—39	1 458	1 361	93,3	2 656	2 465	92,8	4 559	3 992	87,6	70	36	51,4	8 743	7 854	89,8
40—44	1 739	1 622	93,3	2 467	2 302	93,3	4 154	3 692	88,9	56	20	35,7	8 416	7 636	90,7
45—49	2 124	1 958	92,2	2 149	1 988	92,5	4 550	4 070	89,5	81	47	58,0	8 904	8 063	90,6
50—54	2 132	1 961	92,0	1 796	1 671	93,0	4 292	3 878	90,4	148	93	62,8	8 368	7 603	90,9
55—59	1 992	1 835	92,1	1 426	1 324	92,8	3 500	3 134	89,5	248	177	71,4	7 166	6 470	90,3
60—64	1 731	1 601	92,5	1 033	966	93,5	2 620	2 363	90,2	707	575	81,3	6 091	5 505	90,4
65—69	1 247	1 101	88,3	550	510	92,7	1 422	1 248	87,8	1 552	1 357	87,4	4 771	4 216	88,4
70—74	826	705	85,4	202	182	90,1	516	446	86,4	2 182	1 858	85,2	3 726	3 191	85,6
75— ^m	734	537	73,2	112	91	81,3	288	216	75,0	3 254	2 300	70,7	4 888	3 144	71,6
Samtliga	15 538	14 085	90,6	18 194	16 662	91,6	37 779	32 777	86,8	8 925	6 969	78,1	80 436	70 493	87,6
Kvinnor															
21	104	82	78,8	746	605	81,1	525	404	77,0	101	75	74,3	1 476	1 166	79,0
22	75	59	78,7	744	617	82,9	516	408	79,1	100	74	74,0	1 435	1 158	80,7
23—24	185	160	86,5	1 420	1 176	82,8	927	746	80,5	131	110	84,0	2 663	2 192	82,3
25—29	638	570	89,3	3 262	2 862	87,7	2 766	2 348	84,9	181	131	72,4	6 847	5 911	86,3
30—34	1 023	945	92,4	3 241	2 942	90,8	3 022	2 693	89,1	157	113	72,0	7 443	6 693	89,9
35—39	1 437	1 334	92,8	3 466	3 195	92,2	3 664	3 267	89,2	232	163	70,3	8 799	7 959	90,5
40—44	1 639	1 526	93,1	2 882	2 677	92,9	3 466	3 143	90,7	257	185	72,0	8 244	7 531	91,4
45—49	1 914	1 758	91,8	2 668	2 446	91,7	3 702	3 302	89,2	385	287	74,5	8 669	7 793	89,9
50—54	1 880	1 716	91,3	2 350	2 169	92,3	3 645	3 252	89,2	561	439	78,3	8 436	7 576	89,8
55—59	1 640	1 477	90,1	1 681	1 564	93,0	3 037	2 691	88,6	966	771	79,8	7 324	6 503	88,8
60—64	1 334	1 165	87,3	1 089	1 003	92,1	2 063	1 791	86,8	1 809	1 488	82,3	6 295	5 447	86,5
65—69	1 032	885	85,8	528	473	89,6	1 288	1 067	82,8	2 658	2 197	82,7	5 506	4 622	83,9
70—74	628	474	75,5	219	192	87,7	603	459	76,1	2 892	2 253	77,9	4 342	3 378	77,8
75— ^m	673	356	52,9	261	162	62,1	530	263	49,6	3 940	2 196	55,7	5 404	2 977	55,1
Samtliga	14 202	12 507	88,1	24 557	22 083	89,9	29 754	25 834	86,8	14 370	10 482	72,9	82 883	70 906	85,5

¹ Siffrorna grundar sig på ett urval och avser endast omkring 1/30 av antalet i röstlängd upptagna personer.

Tab. 3. Röstberättigade och i valet deltagande efter kön och ålder inom större yrkesgrupper med fördelning på näringsgren vid valen till andra kammaren år 1960¹
Persons entitled to vote and voters by sex and age within major occupational groups at the elections to the Second Chamber

Åldersår	Röstberättigade		I valet deltagande				Röstberättigade		I valet deltagande			
	Män	Kvinnor	Män		Kvinnor		Män	Kvinnor	Män		Kvinnor	
			Antal	%	Antal	%			Antal	%	Antal	%
Jordbruk med binäringar												
<i>Företagare</i>						<i>Tjänstemän</i>						
21—29	303	520	259	85,5	443	85,2	177	60	164	92,7	48	80,0
30—39	1 164	1 246	1 093	93,9	1 146	92,0	177	134	161	91,0	123	91,8
40—49	2 121	1 870	1 984	93,5	1 730	92,5	138	125	122	88,4	116	92,8
50—59	2 438	2 025	2 248	92,2	1 815	89,6	104	104	99	95,2	98	94,2
60—69	2 067	1 521	1 868	90,4	1 300	83,5	44	30	42	..	23	..
70— ^o	1 182	966	930	78,7	587	60,8	13	21	9	..	15	..
Samtliga	9 275	8 148	8 382	90,4	7 021	86,2	653	474	597	91,4	423	89,2
<i>Arbetare</i>						<i>Samtliga förvärsarbetande inom jordbruk med binäringar</i>						
21—29	1 156	346	901	77,9	288	83,2	1 636	926	1 324	80,9	779	84,1
30—39	1 120	448	914	81,6	402	89,7	2 461	1 828	2 168	88,1	1 671	91,4
40—49	1 021	418	846	82,9	361	86,4	3 280	2 413	2 952	90,0	2 207	91,5
50—59	976	419	809	82,9	366	87,4	3 518	2 548	3 156	89,7	2 279	89,4
60—69	637	264	530	83,2	220	83,3	2 748	1 815	2 440	88,8	1 543	85,0
70— ^o	211	147	163	77,3	83	56,5	1 406	1 134	1 102	78,4	685	60,4
Samtliga	5 121	2 042	4 163	81,3	1 720	84,2	15 049	10 664	13 142	87,3	9 164	85,9
Övriga näringsgrenar												
<i>Företagare och företagsledare, ej annorstädes redovisade</i>						<i>Hantverkare</i>						
21—29	85	78	77	90,6	72	92,3	108	149	94	87,0	134	89,9
30—39	205	192	191	93,2	185	96,4	408	410	377	92,4	381	92,9
40—49	271	209	263	97,0	206	98,6	680	669	619	91,0	608	90,9
50—59	210	154	200	95,2	149	96,8	699	598	641	91,7	542	90,6
60—69	103	78	97	94,2	76	97,4	399	325	357	89,5	288	88,6
70— ^o	47	19	41	..	16	..	161	117	138	85,7	85	72,6
Samtliga	921	730	869	94,4	704	96,4	2 455	2 268	2 226	90,7	2 038	89,9
<i>Detaljhandlare</i>						<i>Övriga företagare inkl. utövare av fria yrken</i>						
21—29	79	102	65	82,3	89	87,3	114	153	102	89,5	133	86,9
30—39	227	297	216	95,2	273	91,9	320	315	291	90,9	294	93,3
40—49	438	447	407	92,9	415	92,8	353	358	307	87,0	325	90,8
50—59	433	446	402	92,8	419	93,9	344	297	305	88,7	268	90,2
60—69	239	228	225	94,1	208	91,2	170	214	155	91,2	178	83,2
70— ^o	73	92	59	80,8	67	72,8	97	107	74	76,3	75	70,1
Samtliga	1 489	1 612	1 374	92,3	1 471	91,3	1 398	1 444	1 234	88,3	1 273	88,2
<i>Högre tjänstemän i offentlig och enskild tjänst</i>						<i>Kontorspersonal m. fl.</i>						
21—29	273	226	250	91,6	208	92,0	1 624	2 266	1 434	88,3	1 971	87,0
30—39	607	539	573	94,4	509	91,4	2 371	2 541	2 174	91,7	2 346	92,3
40—49	632	538	612	96,8	516	95,9	1 788	1 795	1 653	92,4	1 668	92,9
50—59	484	363	465	96,1	351	93,4	1 002	1 058	910	90,8	963	91,0
60—69	231	168	218	94,4	160	95,2	516	503	473	91,7	466	92,6
70— ^o	53	45	46	86,8	36	..	109	149	94	86,2	104	69,8
Samtliga	2 280	1 884	2 164	94,9	1 780	94,5	7 410	8 312	6 738	90,9	7 518	90,4

¹ Siffrorna grundar sig på ett urval och avser endast omkring 1/30 av antalet i röstlängd upptagna personer.

TAB. 3 (forts.). RÖSTBERÄTTIGADE OCH I VALET DELTAGANDE EFTER KÖN OCH ÅLDER INOM STÖRRE YRKESGRUPPER MED FÖRDELNING PÅ NÄRINGSRENN VID VALEN TILL ANDRA KAMMAREN ÅR 1960

Åldersår	Röstberättigade		I valet deltagande				Röstberättigade		I valet deltagande			
	Män	Kvinnor	Män		Kvinnor		Män	Kvinnor	Män		Kvinnor	
			Antal	%	Antal	%			Antal	%	Antal	%
	<i>Verkmästare och förmän inom industrin</i>						<i>Butikspersonal</i>					
21—29	132	115	116	87,9	102	88,7	405	1 071	354	87,4	905	84,5
30—39	418	412	391	93,5	386	93,7	298	835	271	90,9	755	90,4
40—49	748	580	696	93,0	547	94,3	207	738	194	93,7	675	91,5
50—59	690	437	647	93,8	413	94,5	131	521	125	95,4	474	91,0
60—69	314	151	296	94,3	141	93,4	48	175	45	..	156	89,1
70—	38	39	34	..	32	..	7	40	6	..	29	..
Samtliga	2 340	1 734	2 180	93,2	1 621	93,5	1 096	3 380	995	90,8	2 994	88,6
	<i>Övriga tjänstemän i offentlig och enskild tjänst</i>						<i>Arbetare i huslig tjänst</i>					
21—29	824	2 434	683	82,9	2 026	83,2	1	444	—	..	313	70,5
30—39	1 153	2 246	1 057	91,7	2 018	89,8	1	381	1	..	294	77,2
40—49	1 103	1 774	1 013	91,8	1 601	90,2	—	482	—	..	381	79,0
50—59	811	1 543	749	92,4	1 434	92,9	1	659	1	..	513	77,8
60—69	430	590	402	93,5	530	89,8	—	578	—	..	409	70,8
70—	94	186	84	89,4	138	74,2	1	214	1	..	128	59,8
Samtliga	4 415	8 773	3 988	90,3	7 747	88,3	4	2 758	3	..	2 038	73,9
	<i>Övriga arbetare</i>						<i>Samtliga förrärsarbetande inom andra näringsgrenar än jordbruk med binärningar</i>					
21—29	6 561	3 944	5 247	80,0	3 305	83,8	10 206	10 982	8 422	82,5	9 258	84,3
30—39	7 598	5 857	6 667	87,7	5 264	89,9	13 606	14 025	12 209	89,7	12 705	90,6
40—49	7 683	6 268	6 916	90,0	5 703	91,0	13 903	13 858	12 680	91,2	12 645	91,2
50—59	6 815	5 604	6 202	91,0	5 064	90,4	11 620	11 685	10 647	91,6	10 590	90,6
60—69	3 405	2 509	3 081	90,5	2 229	88,8	5 855	5 519	5 349	91,4	4 841	87,7
70—	592	772	498	84,1	511	66,2	1 272	1 780	1 075	84,5	1 221	68,6
Samtliga	32 654	24 954	28 611	87,6	22 076	88,5	56 462	57 849	50 382	89,2	51 260	88,6

Tab. 4. Röstberättigade och i valet deltagande inom olika yrkesgrupper och näringsgrenar efter kön, civilstånd och familjeställning vid valet till andra kammaren år 1960¹

Näringsgrenar Yrkesgrupper	Män									
	Gifva			Icke gifva			Samtliga			
	Röst- berätt.	Valdeltagare		Röst- berätt.	Valdeltagare		Röst- berätt.	Valdeltagare		
		Antal	%		Antal	%		Antal	%	
1 Förrävarbetande befolkning och dennas familjemedlemmar	52 344	48 672	93,0	19 167	14 852	77,5	71 511	63 524	88,8	
2 Jordbruk med binärningar	9 582	8 870	92,6	5 467	4 272	78,1	15 049	13 142	87,3	
3 Godsägare m. fl.	60	59	98,3	14	11	..	74	70	94,6	
4 Hemmansägare m. fl.	6 406	6 030	94,1	2 025	1 669	82,4	8 431	7 699	91,3	
5 Övriga företagare inom jordbruk med binärningar	547	467	85,4	223	146	65,5	770	613	79,6	
6 Förmän (rättare m. fl.)	201	189	94,0	37	30	..	238	219	92,0	
7 Övriga tjänstemän inom jordbruk med binärningar	343	319	93,0	72	59	81,9	415	378	91,1	
8 Lantbrukares hemmavarande söner m. fl.	40	36	..	269	225	87,4	309	271	87,7	
9 Jordbruksarbetare	963	871	90,4	1 600	1 231	76,9	2 563	2 102	82,0	
10 Övriga arbetare	1 022	899	88,0	1 227	891	72,6	2 249	1 790	79,6	
11 Övriga näringsgrenar	42 762	39 802	93,1	13 700	10 580	77,2	56 462	50 382	89,2	
12 Företagare och företagsledare, ej annorstädes redovisade	805	768	95,4	116	101	87,1	921	869	94,4	
13 Hantverkare	2 070	1 931	93,3	385	295	76,6	2 455	2 226	90,7	
14 Detaljhandlare	1 242	1 182	95,2	247	192	77,7	1 489	1 374	92,3	
15 Utövare av fria yrken	327	297	90,8	98	79	80,6	425	376	88,5	
16 Övriga företagare	837	750	89,6	136	108	79,4	973	858	88,2	
17 Högre tjänstemän i offentlig tjänst ..	1 411	1 356	96,1	231	199	86,1	1 642	1 555	94,7	
18 Övriga tjänstemän i offentlig tjänst ..	1 012	948	93,7	221	184	83,3	1 233	1 132	91,8	
19 Högre tjänstemän i enskild tjänst ..	562	540	96,1	76	69	90,8	638	609	95,5	
20 Kontorspersonal m. fl.	5 825	5 431	93,2	1 585	1 307	82,5	7 410	6 738	90,9	
21 Verkmästare och förmän i industrin ..	2 092	1 975	94,4	248	205	82,7	2 340	2 180	93,2	
22 Butikspersonal	763	710	93,1	333	285	85,6	1 096	995	90,8	
23 Folkskollärare	462	444	96,1	119	108	90,8	581	552	95,0	
24 Fartygsbefäl	110	74	67,3	33	17	..	143	91	63,6	
25 Övriga tjänstemän	2 062	1 917	93,0	396	296	74,7	2 458	2 213	90,0	
26 Arbetare inom handel	62	57	91,9	35	33	..	97	90	92,8	
27 Sjömän m. fl. inom handelsflottan ..	60	41	68,3	194	61	31,4	254	102	40,2	
28 Arbetare i husligt arbete	1	1	..	3	2	..	4	3	..	
29 Övriga arbetare	23 059	21 380	92,7	9 244	7 039	76,1	32 303	28 419	88,0	
30 Självständiga yrkeslösa och deras familjemedlemmar	4 881	4 251	87,1	4 044	2 718	67,2	8 925	6 969	78,1	
31 Samtliga yrkesgrupper	57 225	52 923	92,5	23 211	17 570	75,7	80 436	70 493	87,6	

¹ Siffrorna grundar sig på ett urval och avser endast omkring 1/30 av antalet i röstlängd upptagna personer.

Persons entitled to vote and voters in different occupational groups by sex, civil status and marital status at the elections to the Second Chamber

Kvinnor

Yrkesutövare			Därav gifta			Hustrur utan särskilt yrke			Övriga familjemedlemmar			Samtliga			
Röstberätt.	Valdeltagare		Röstberätt.	Valdeltagare		Röstberätt.	Valdeltagare		Röstberätt.	Valdeltagare		Röstberätt.	Valdeltagare		
	Antal	%		Antal	%		Antal	%		Antal	%		Antal	%	Antal
25 245	21 404	84,8	10 949	10 155	92,7	40 548	37 239	91,8	2 720	1 781	65,5	68 513	60 424	88,2	1
1 034	743	71,9	151	137	90,7	8 691	7 875	90,6	939	546	58,1	10 664	9 164	85,9	2
7	5	..	2	1	..	49	48	..	7	6	..	63	59	93,7	3
718	523	72,8	113	99	87,6	5 970	5 477	91,7	636	377	59,3	7 324	6 377	87,1	4
208	132	63,5	21	18	..	501	428	85,4	52	25	48,1	761	585	76,9	5
1	1	..	1	1	..	145	136	93,8	7	3	..	153	140	91,5	6
7	6	..	4	4	..	281	252	89,7	33	25	..	321	283	88,2	7
1	1	..	—	—	..	18	18	..	1	—	..	20	19	..	8
82	67	81,7	9	13	..	847	756	89,3	106	55	51,9	1 035	878	84,8	9
10	8	..	1	1	..	880	760	86,4	97	55	56,7	987	823	83,4	10
24 211	20 661	85,3	10 798	10 018	92,8	31 857	29 364	92,2	1 781	1 235	69,3	57 849	51 260	88,6	11
30	27	..	10	10	..	670	650	97,0	30	27	..	730	704	96,4	12
468	405	86,5	232	214	92,2	1 708	1 569	91,9	92	64	69,6	2 268	2 038	89,9	13
514	463	90,1	210	199	94,8	1 048	971	92,7	50	37	74,0	1 612	1 471	91,3	14
142	121	85,2	77	70	90,9	249	232	93,2	20	17	..	411	370	90,0	15
241	194	80,5	76	68	89,5	750	678	90,4	42	31	..	1 033	903	87,4	16
344	328	95,3	184	177	96,2	986	950	96,3	38	31	..	1 368	1 309	95,7	17
2 267	1 997	88,1	1 068	992	92,9	774	731	94,4	55	40	72,7	3 096	2 768	89,4	18
174	160	92,0	99	94	94,9	336	310	92,3	6	1	..	516	471	91,3	19
3 925	3 472	88,5	1 906	1 789	93,9	4 142	3 866	93,3	245	180	73,5	8 312	7 518	90,4	20
14	12	..	3	3	..	1 685	1 585	94,1	35	24	..	1 734	1 621	93,5	21
2 855	2 514	88,1	1 556	1 442	92,7	461	429	93,1	64	51	79,7	3 380	2 994	88,6	22
1 293	1 213	93,8	760	733	96,4	264	245	92,8	33	22	..	1 590	1 480	93,1	23
—	—	..	—	—	..	93	80	86,0	7	4	..	100	84	84,0	24
2 427	1 975	81,4	1 092	982	89,9	1 471	1 370	93,1	89	70	78,7	3 987	3 415	85,7	25
48	40	..	23	22	..	31	30	..	2	2	..	81	72	88,9	26
4	3	..	—	—	..	40	28	..	8	5	..	52	36	69,2	27
2 718	2 013	74,1	257	222	86,4	3	2	..	37	23	..	2 758	2 038	73,9	28
6 747	5 724	84,8	3 245	3 001	92,5	17 146	15 638	91,2	928	606	65,3	24 821	21 968	88,5	29
9 453	6 411	67,8	530	469	88,5	4 473	3 790	84,7	444	281	63,3	14 370	10 482	72,9	30
34 698	27 815	80,2	11 479	10 624	92,6	45 021	41 029	91,1	3 164	2 062	65,2	82 883	70 906	85,5	31

Tab. 5. Röstberättigade och i valet deltagande efter kön och ålder inom olika civilståndsggrupper vid valen till andra kammaren år 1960¹

Persons entitled to vote and voters by sex, age and marital status at the elections to the Second Chamber

Kön Åldersår	Ogifta		Gifta			Förut gifta			Samtliga			
	Röst-berätt.	Valdeltagare		Röst-berätt.	Valdeltagare		Röst-berätt.	Valdeltagare		Röst-berätt.	Valdeltagare	
		Antal	%		Antal	%		Antal	%		Antal	%
Landsbygden												
<i>Män</i>												
21	699	535	76,5	60	49	81,7	—	—	—	759	584	76,9
22	592	456	77,0	113	98	86,7	1	1	..	706	555	78,6
23—24	925	702	75,9	324	281	86,7	2	2	..	1 251	985	78,7
25—29	1 439	1 142	79,4	1 694	1 525	90,0	29	22	..	3 162	2 689	85,0
30—34	1 007	810	80,4	2 384	2 215	92,9	44	29	..	3 435	3 054	88,9
35—39	884	695	78,6	3 078	2 895	94,1	69	48	69,6	4 031	3 638	90,3
40—44	741	582	78,5	3 194	3 022	94,6	80	63	78,8	4 015	3 667	91,3
45—49	798	627	78,6	3 478	3 290	94,6	131	99	75,6	4 407	4 016	91,1
50—54	794	636	80,1	3 461	3 259	94,2	168	133	79,2	4 423	4 028	91,1
55—59	661	521	78,8	3 007	2 815	93,6	203	166	81,8	3 871	3 502	90,5
60—64	518	393	75,9	2 537	2 393	94,3	294	249	84,7	3 349	3 035	90,6
65—69	416	307	73,8	1 885	1 737	92,1	388	326	84,0	2 689	2 370	88,1
70—74	327	232	70,9	1 319	1 191	90,3	465	382	82,2	2 111	1 805	85,5
75— ω	367	199	54,2	1 161	952	82,0	1 103	704	63,8	2 631	1 855	70,5
Samtliga	10 168	7 837	77,1	27 695	25 722	92,9	2 977	2 224	74,7	40 840	35 783	87,6
<i>Kvinnor</i>												
21	386	296	76,7	229	191	83,4	2	1	..	617	488	79,1
22	306	234	76,5	288	253	87,8	2	1	..	596	488	81,9
23—24	439	318	72,4	714	627	87,8	4	3	..	1 157	948	81,9
25—29	543	400	73,7	2 375	2 133	89,8	32	23	..	2 950	2 556	86,6
30—34	369	297	80,5	2 917	2 705	92,7	74	53	71,6	3 360	3 055	90,9
35—39	339	260	76,7	3 305	3 067	92,8	103	79	76,7	3 747	3 406	90,9
40—44	293	226	77,1	3 294	3 069	93,2	145	111	76,6	3 732	3 406	91,3
45—49	411	303	73,7	3 368	3 137	93,1	208	176	84,6	3 987	3 616	90,7
50—54	486	370	76,1	3 147	2 921	92,8	293	244	83,3	3 926	3 535	90,0
55—59	597	443	74,2	2 615	2 400	91,8	398	330	82,9	3 610	3 173	87,9
60—64	557	402	72,2	1 950	1 783	91,4	559	437	78,2	3 066	2 622	85,5
65—69	481	327	68,0	1 430	1 294	90,5	798	604	75,7	2 709	2 225	82,1
70—74	402	240	59,7	928	785	84,6	848	587	69,2	2 178	1 612	74,0
75— ω	537	221	41,2	643	465	72,3	1 589	700	44,1	2 769	1 386	50,1
Samtliga	6 146	4 337	70,6	27 203	24 830	91,3	5 055	3 349	66,3	38 404	32 516	84,7
<i>Båda könen</i>												
21	1 085	831	76,6	289	240	83,0	2	1	..	1 376	1 072	77,9
22	898	690	76,8	401	351	87,5	3	2	..	1 302	1 043	80,1
23—24	1 364	1 020	74,8	1 038	908	87,5	6	5	..	2 408	1 933	80,3
25—29	1 932	1 542	77,8	4 069	3 658	89,9	61	45	73,8	6 112	5 245	85,8
30—34	1 376	1 107	80,5	5 301	4 920	92,8	118	82	69,5	6 795	6 109	89,9
35—39	1 223	955	78,1	6 383	5 962	93,4	172	127	73,8	7 778	7 044	90,6
40—44	1 034	808	78,1	6 488	6 091	93,9	225	174	77,3	7 747	7 073	91,3
45—49	1 209	930	76,9	6 846	6 427	93,9	339	275	81,1	8 394	7 632	90,9
50—54	1 280	1 006	78,6	6 608	6 180	93,5	461	377	81,8	8 349	7 563	90,6
55—59	1 258	964	76,6	5 622	5 215	92,8	601	496	82,5	7 481	6 675	89,2
60—64	1 075	795	74,0	4 487	4 176	93,1	853	686	80,4	6 415	5 657	88,2
65—69	897	634	70,7	3 315	3 031	91,4	1 186	930	78,4	5 398	4 595	85,1
70—74	729	472	64,7	2 247	1 976	87,9	1 313	969	73,8	4 289	3 417	79,7
75— ω	904	420	46,5	1 804	1 417	78,5	2 692	1 404	52,2	5 400	3 241	60,0
Samtliga	16 314	12 174	74,6	54 898	50 552	92,1	8 032	5 573	69,4	79 244	68 299	86,2

¹ Siffrorna grundar sig på ett urval och avser endast $\frac{1}{30}$ av antalet i röstlängd upptagna personer.

TAB. 5 (forts.). RÖSTBERÄTTIGADE OCH I VALET DELTAGANDE EFTER KÖN OCH ÅLDER INOM OLIKA CIVILTÄNDSGRUPPER VID VALEN TILL ANDRA KAMMAREN ÅR 1960

Kön Åldersår	Ogifta			Gifva			Förut gifva			Samtliga		
	Röst-berätt.	Valdeltagare		Röst-berätt.	Valdeltagare		Röst-berätt.	Valdeltagare		Röst-berätt.	Valdeltagare	
		Antal	%		Antal	%		Antal	%		Antal	%
Städerna												
<i>Män</i>												
21	631	494	78,3	123	103	83,7	1	1	..	755	598	79,2
22	584	461	78,9	168	138	82,1	2	2	..	754	601	79,7
23—24	860	653	75,9	549	476	86,7	7	5	..	1 416	1 134	80,1
25—29	1 220	948	77,7	2 304	2 072	89,9	62	39	62,9	3 586	3 059	85,3
30—34	755	549	72,7	3 153	2 911	92,3	131	92	70,2	4 039	3 552	87,9
35—39	631	453	71,8	3 861	3 612	93,6	220	151	68,6	4 712	4 216	89,5
40—44	457	334	73,1	3 721	3 470	93,3	223	165	74,0	4 401	3 969	90,2
45—49	431	314	72,9	3 790	3 543	93,5	276	190	68,8	4 497	4 047	90,0
50—54	379	289	76,3	3 284	3 072	93,5	282	214	75,9	3 945	3 575	90,6
55—59	316	248	78,5	2 700	2 509	92,9	279	211	75,6	3 295	2 968	90,1
60—64	244	182	74,6	2 258	2 094	92,7	240	194	80,8	2 742	2 470	90,1
65—69	187	140	74,9	1 614	1 485	92,0	281	221	78,6	2 082	1 846	88,7
70—74	138	89	64,5	1 122	1 003	89,4	355	294	82,8	1 615	1 386	85,8
75— ω	167	92	55,1	883	713	80,7	707	484	68,5	1 757	1 289	73,4
Samtliga	7 000	5 246	74,9	29 530	27 201	92,1	3 066	2 263	73,8	39 596	34 710	87,7
<i>Kvinnor</i>												
21	549	418	76,1	305	256	83,9	5	4	..	859	678	78,9
22	466	348	74,7	366	317	86,6	7	5	..	839	670	79,9
23—24	592	445	75,2	897	787	87,7	17	12	..	1 506	1 244	82,6
25—29	765	563	73,6	3 013	2 705	89,8	119	87	73,1	3 897	3 355	86,1
30—34	502	382	76,1	3 396	3 119	91,8	185	137	74,1	4 083	3 638	89,1
35—39	486	379	78,0	4 247	3 940	92,8	319	234	73,4	5 052	4 553	90,1
40—44	483	404	83,6	3 660	3 423	93,5	369	298	80,8	4 512	4 125	91,4
45—49	570	464	81,4	3 604	3 321	92,1	508	392	77,2	4 632	4 177	89,2
50—54	673	546	81,1	3 237	2 995	92,5	600	500	83,3	4 510	4 041	89,6
55—59	664	558	84,0	2 414	2 238	92,7	636	534	84,0	3 711	3 330	89,7
60—64	680	557	81,9	1 730	1 590	91,9	819	678	82,8	3 229	2 825	87,5
65—69	584	472	80,8	1 282	1 166	91,0	931	759	81,5	2 797	2 397	85,7
70—74	470	369	78,5	680	611	89,9	1 014	786	77,5	2 164	1 766	81,6
75— ω	617	343	55,6	466	355	76,2	1 552	893	57,5	2 635	1 591	60,4
Samtliga	8 101	6 248	77,1	29 297	26 823	91,6	7 081	5 319	75,1	44 479	38 390	86,3
<i>Båda könen</i>												
21	1 180	912	77,3	428	359	83,9	6	5	..	1 614	1 276	79,1
22	1 050	809	77,0	534	455	85,2	9	7	..	1 593	1 271	79,8
23—24	1 452	1 098	75,6	1 446	1 263	87,3	24	17	..	2 922	2 378	81,4
25—29	1 985	1 511	76,1	5 317	4 777	89,8	181	126	69,6	7 483	6 414	85,7
30—34	1 257	931	74,1	6 549	6 030	92,1	316	229	72,5	8 122	7 190	88,5
35—39	1 117	832	74,5	8 108	7 552	93,1	539	385	71,4	9 764	8 769	89,8
40—44	940	738	78,5	7 381	6 893	93,4	592	463	78,2	8 913	8 094	90,8
45—49	1 001	778	77,7	7 394	6 864	92,8	784	582	74,2	9 179	8 224	89,6
50—54	1 052	835	79,4	6 521	6 067	93,0	882	714	81,0	8 455	7 616	90,1
55—59	980	806	82,2	5 114	4 747	92,8	915	745	81,4	7 009	6 293	89,9
60—64	924	739	80,0	3 988	3 684	92,4	1 059	872	82,3	5 971	5 295	88,7
65—69	771	612	79,4	2 896	2 651	91,5	1 212	980	80,9	4 879	4 243	87,0
70—74	608	458	75,3	1 802	1 614	89,6	1 369	1 080	78,9	3 779	3 152	83,4
75— ω	784	435	55,5	1 349	1 068	79,2	2 259	1 377	61,0	4 392	2 880	65,6
Samtliga	15 101	11 494	76,1	58 827	54 024	91,8	10 147	7 582	74,7	84 075	73 100	86,9

Tab. 6. Röstberättigade och i valet deltagande efter inkomst (för samboende gifta familjeinkomst), kön, ålder och civilstånd vid valen till andra kammaren år 1960¹

Persons entitled to vote and voters by income (for husband and wife living together family income), sex, age and marital status at the elections to the Second Chamber

Kön	21—29 år			30—59 år			60—ω år			Samtliga		
	Röstberätt.	Valdeltagare		Röstberätt.	Valdeltagare		Röstberätt.	Valdeltagare		Röstberätt.	Valdeltagare	
		Antal	%		Antal	%		Antal	%		Antal	%
Män												
<i>Icke gifta</i>												
0—2 999 kr	1 584	1 139	71,9	2 071	1 189	57,4	2 792	1 715	61,4	6 447	4 043	62,7
3 000—9 999 »	2 962	2 291	77,3	3 837	2 980	77,7	2 608	2 073	79,5	9 407	7 344	78,1
10 000—19 999 »	2 415	1 954	80,9	3 685	3 125	84,8	639	551	86,2	6 739	5 630	83,5
20 000—29 999 »	83	71	85,5	279	247	88,5	94	89	94,7	456	407	89,3
30 000—ω »	10	8	..	88	78	88,6	64	60	93,8	162	146	90,1
<i>Gifta</i>												
0—2 999 kr	512	427	83,3	2 477	2 132	86,1	1 644	1 357	82,5	4 633	3 916	84,5
3 000—9 999 »	843	705	83,6	6 097	5 492	90,1	6 093	5 479	89,9	13 033	11 676	89,6
10 000—19 999 »	3 310	2 983	90,1	21 486	20 329	94,6	3 715	3 511	94,5	28 511	26 823	94,1
20 000—29 999 »	592	556	93,9	6 433	6 131	95,3	817	727	89,0	7 842	7 414	94,5
30 000—ω »	78	71	91,0	2 618	2 529	96,6	510	494	96,9	3 206	3 094	96,5
<i>Samtliga</i>												
0—2 999 kr	2 096	1 566	74,7	4 548	3 321	73,0	4 436	3 072	69,3	11 080	7 959	71,8
3 000—9 999 »	3 805	2 996	78,7	9 934	8 472	85,3	8 701	7 552	86,8	22 440	19 020	84,8
10 000—19 999 »	5 725	4 937	86,2	25 171	23 454	93,2	4 354	4 062	93,3	35 250	32 453	92,1
20 000—29 999 »	675	627	92,9	6 712	6 378	95,0	911	816	89,6	8 298	7 821	94,3
30 000—ω »	88	79	89,8	2 706	2 607	96,3	574	554	96,5	3 368	3 240	96,2
Kvinnor												
<i>Icke gifta</i>												
0—2 999 kr	1 295	889	68,6	3 269	2 283	69,8	6 487	3 762	58,0	11 051	6 934	62,7
3 000—9 999 »	2 413	1 838	76,2	4 078	3 327	81,6	4 984	3 757	75,4	11 475	8 922	77,8
10 000—19 999 »	516	422	81,8	2 156	1 918	89,0	796	702	88,2	3 468	3 042	87,7
20 000—29 999 »	8	7	..	167	154	92,2	108	97	89,8	283	258	91,2
30 000—ω »	2	2	..	41	38	..	63	57	90,5	106	97	91,5
<i>Gifta</i>												
0—2 999 kr	875	722	82,5	2 704	2 364	87,4	1 292	1 050	81,3	4 871	4 136	84,9
3 000—9 999 »	1 602	1 391	86,8	7 380	6 549	88,7	4 682	4 076	87,1	13 664	12 016	87,9
10 000—19 999 »	4 432	3 961	89,4	20 365	19 066	93,6	2 431	2 253	92,7	27 228	25 280	92,8
20 000—29 999 »	1 072	1 001	93,4	6 215	5 893	94,8	464	440	94,8	7 751	7 334	94,6
30 000—ω »	206	194	94,2	2 540	2 463	97,0	240	230	95,8	2 986	2 887	96,7
<i>Samtliga</i>												
0—2 999 kr	2 170	1 611	74,2	5 973	4 647	77,8	7 779	4 812	61,9	15 922	11 070	69,5
3 000—9 999 »	4 015	3 229	80,4	11 458	9 876	86,2	9 666	7 833	81,0	25 139	20 938	83,3
10 000—19 999 »	4 948	4 383	88,6	22 521	20 984	93,2	3 227	2 955	91,6	30 696	28 322	92,3
20 000—29 999 »	1 080	1 008	93,3	6 382	6 047	94,8	572	537	93,9	8 034	7 592	94,5
30 000—ω »	208	196	94,2	2 581	2 501	96,9	303	287	94,7	3 092	2 984	96,5
Båda könen												
<i>Samtliga</i>												
0—2 999 kr	4 266	3 177	74,5	10 521	7 968	75,7	12 215	7 884	64,5	27 002	19 029	70,5
3 000—9 999 »	7 820	6 225	79,6	21 392	18 348	85,8	18 367	15 385	83,8	47 579	39 958	84,0
10 000—19 999 »	10 673	9 320	87,3	47 692	44 438	93,2	7 581	7 017	92,6	65 946	60 775	92,2
20 000—29 999 »	1 755	1 635	93,2	13 094	12 425	94,9	1 483	1 353	91,2	16 332	15 413	94,4
30 000—ω »	296	275	92,9	5 287	5 108	96,6	877	841	95,9	6 460	6 224	96,3

¹ Siffrorna grundar sig på ett urval och avser endast omkring 1/30 av antalet i röstlängd upptagna personer.

Kungl. Statistiska Centralbyrån
Fack, Stockholm 27

Uppgifter om nomineringsförfarandet vid 1960 års andrakammarval
(partiernas valkretsorganisationer)

Parti: ..... Valkretsorganisation: .....

Statistiska centralbyrån avser att i samband med 1960 års valstatistik försöksvis publicera en kortfattad redogörelse för de politiska partiernas nomineringsförfarande. Den skall bygga dels på vissa uppgifter, som de centrala partikanslierna i Stockholm lämnar beträffande partiernas medlemsantal m. m., dels på valkretsorganisationernas uppgifter i anslutning till detta frågeformulär.

Blanketten förutsätter — jfr Lars Sköld: Kandidatnominering vid andrakammarval (SOU 1958: 6) — att nomineringsförfarandet trots de skiftande förhållandena alltid kan indelas i tre moment: 1) förnominering, 2) beredning av inkomna förslag och 3) fastställande av valseدلarna. Svar skall alltså lämnas under vart och ett av dessa tre moment genom förkryssning av lämplig ruta och eventuellt ifyllande av ytterligare uppgift.

Under moment 1) a—d skall kryss sättas endast för den vanligaste formen för förnominering eller, om två former är ungefär lika vanliga, kryss sättas för båda; moment 1) c avser möten inom större områden än lokalavdelningar. Under 3) bör ej annat än undantagsvis förekomma att mer än en ruta förkryssas.

Blanketten skall snarast möjligt ifyllas och insändas till partikansliet. Så snart valseدلarna blivit tryckta insändes dessutom f. v. b. till statistiska centralbyrån 3 st exemplar av de av partiet inom valkretsen använda (fastställda och godkända) valsedelstyperna till partikansliet.

Sätt kryss i
tillämpliga
rutor

1) *Förnominering genom förslag*

- a. insända direkt från enskild medlem
- b. insända från lokalavdelningar
- c. framförda vid regionala eller centrala nomineringsmöten
- d. (i annan form, hur?) .....

2) *Beredning av inkomna förslag genom*

- e. enbart styrelse eller motsvarande (t. ex. valberedning)
- f. (efter beredning) direkt omröstning bland medlemmarna antal deltagare ..
- g. (efter beredning) omröstning inom eller yttrande av lokalavdelningar
antal deltagare (personligen närvarande) .....
- h. (annan anordning, hur?) .....

3) *Fastställande av valseدلarna genom*

- i. beslut av ombudsmöte
- j. omröstning
antal deltagare .....
- k. beslut av allmänt medlemsmöte
- l. (annan form, hur?) .....

Särskilda kommentarer .....
 .....
 .....

..... den 1960

Officiella statistiska publikationer utgivna intill den 21 augusti 1961

Nedanstående publikationer utdelas till svenska myndigheter av de olika ämbetsverk, som utger dem. Statistiska centralbyrån distribuerar sålunda inom landet endast sina egna publikationer. Till utlandet sänder centralbyrån även övriga här förtecknade publikationer *utom följande, som distribueras av respektive utgivare: alla socialstyrelsens publikationer, Arbetsmarknadsstatistik, Jordbruks-ekonomiska meddelanden, Kommersiella meddelanden, Konjunkturläget, Meddelanden från konjunkturinstitutet och Riksräkenskapsverkets årsbok.* Försäljning sker genom Nordiska bokhandelns förlag, Stockholm.

Om en publikation förut offentliggjorts såsom en särskild avdelning i serien Bidrag till Sveriges officiella statistik, angives publikationens littera i nämnda serie.

Allmänna statistiska publikationer

Utg. av statistiska centralbyrån.

Historisk statistik för Sverige.

1. Befolkning 1720—1950. Sthlm 1955.

2. Väderlek, lantmäteri, jordbruk, skogsbruk, fiske t. o. m. år 1955. Sthlm 1959.

—Statistiska översiktstabeller utöver i del 1 och 2 publicerade t. o. m. år 1950. Sthlm 1960.

Statistisk tidskrift, Ny följd: årg. 1 (1952)—9 (1960), 10 (1961): 1—7.

Forts. på Statistisk tidskrift: bd 1 (1860—1862) —3 (1866—1869), årg. 1870—1913.

Statistisk årsbok för Sverige: årg. 1 (1914)—47 (1960).

Årsbok för Sveriges kommuner: årg. 1 (1918)—44 (1961).

Sveriges officiella statistik

Folkmängden och dess förändringar

Alla berättelser utg. av statistiska centralbyrån. Befolkningsrörelsen: 1911—1959.

Litt. A.

Befolkningsrörelsen. Översikt för åren: 1901/1910, 1911/1920, 1921/1930, 1931/1940, 1941/1950.

Litt. A.

Dödlighets- och livslängdstabeller för årtiondet: 1901/1910, 1911/1920, 1921/1930, 1931/1940, 1941/1950.

Dödsorsaker: 1911—1959.

Folkmängden inom administrativa områden den 31 december: 1910—1960.

Litt. A.

Folkräkningen den 31 december: 1910: 1—4; 1920: 1—5; 1930: 1—9; 1940: 1—3; 1945: 1; 2: 1—3; 3: 1—3; 4—6; 7: 1—2; 8: 1—2; 9; 10: 1—2; 11; 1950: 1—8.

Litt. A.

Särskilda folkräkningen 1935/36: 1—8.

Ut- och invandring: 1911—1938.

Allmänna ekonomiska förhållanden

1951 års företagsräkning, av kommerskollegium. 1931 års företagsräkning = Statistiska meddelanden. Ser. A. Bd 4: 10.

Jordbruk med binärningar

Alla berättelser utg. av statistiska centralbyrån. Arealinventeringen, kreatursräkningen och trädgårdsinventeringen den 1 juni 1943.

Arealinventeringen och kreatursräkningen den 1 juni 1945.

Fiske: 1914—1959.

Jordbruk och boskapsskötsel: 1913—1937, 1940—1959.

Litt. N.

Jordbrukarnas tillgångar och skulder den 31 december 1952.

Jordbrukets skuldsättning år 1933 = Statistiska meddelanden. Ser. A. Bd 5: 3.

Jordbruksräkningen: 1927, 1932, 1937, 1944, 1951, 1956.

Mejerihantering: 1913—1939.

Årsväxten: 1911—1960.

Litt. N.

Skogshushållning

Domänverket, av domänstyrelsen: 1911—1959.

1911—1921 med titel: Kungl. domänstyrelsens förvaltning.

Det enskilda skogsbruket, av skogsstyrelsen: 1942—1950.

Fortsättes av: Skogsstatistisk årsbok: 1951—1958.

Skogsstatistisk årsbok, av skogsstyrelsen: 1951—1958.

Forts. på: Det enskilda skogsbruket: 1942—1950.

Fast egendom

Fast egendom år 1910, av statistiska centralbyrån.

Lantmäteri

Lantmäteri, av lantmäteristyrelsen: 1911—1950.

Litt. O.

Industri och bergshantering

Berättelserna utg. av kommerskollegium, där ej annat angives.

Bergshantering: 1911—1958.

Litt. C.

Industri: 1911—1958.

Litt. D.

Läder-, hår- och gummivaruindustrien. Specialundersökning. Sthlm 1915.

Statens vattenfallsverk, av vattenfallsstyrelsen: 1920—1959.

Sveriges bergshantering år 1913. Specialundersökning.

Sveriges monterade vattenkraft. Specialundersökning. Sthlm 1919.

Sveriges utbyggda vattenkraft år 1930. Specialundersökning.

Sågverksdriften i Sverige år 1953. 1953 års sågverksinventering.

Textil- och beklädnadsindustrien. Specialundersökning. Sthlm 1914.

Handel

Alla berättelser utg. av kommerskollegium.

Handel: 1911—1958, 1959: 1.

Litt. F.

Kvartalsstatistik över handeln. I. Införsel: 1961: Jan./mars.

Kvartalsstatistik över handeln. II. Utförsel: 1961: Jan./mars.

Månadsstatistik över handeln: 1954—1960, 1961: 1—5.

1913—1953 = Statistiska meddelanden. Ser. C.

Transport- och kommunikationsväsen
Allmän järnvägsstatistik, av järnvägsstyrelsen: 1911—1952.

Litt. L.

Lotsverket, av lotsstyrelsen: 1911—1953.

Litt. T.

Postverket, av generalpoststyrelsen: 1911—1959.

Litt. M.

Sjöfart, av kommerskollegium: 1911—1958.

Litt. E.

Sveriges järnvägar, av järnvägsstyrelsen: 1911—1959.

1911—1952 med titel: Statens järnvägar. Litt. L. Telefon, telegraf och radio, av telestyrelsen (telegrafstyrelsen): 1911—1958/1959.

1911—1943 med titel: Telefon och telegraf.

Televerket, av telestyrelsen: 1959/1960.

Vagnslastgodstrafiken & statens järnvägar. Bihang till järnvägsstyrelsens berättelse om statens järnvägar: 1913, 1916, 1919, 1924, 1929, 1934, 1937.

Litt. L.

Väg- och vattenbyggnadsverket 1911—1939, 1944/1947, av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

1911—1939 med titel: Allmänna väg- och vattenbyggnader.

Vägfrikolyckor, av statistiska centralbyrån: 1936—1959.

1936—1938 med titel: Olyckor vid trafik med motorfordon. 1935 = Statistiska meddelanden. Ser. A. Bd 5: 2.

Bankväsen

Allmän sparbanksstatistik, av statistiska centralbyrån: 1911—1950, 1955.

Utgives från 1950 endast de år som slutar på 0 och 5. Litt. Y.

Postsparbanken, av styrelsen för postsparbanken: 1911—1922.

Litt. Y.

Uppgifter om bankerna, av bank- och fondinspektionen: 1954—1960, 1961: jan.—juni.

1912—1953 = Statistiska meddelanden. Ser. E.

Försäkringsväsen

Allmänna pensionsförsäkringen, av pensionsstyrelsen: 1915—1936.

1915—1917 med titel: Kungl. pensionsstyrelsen. Fortsättes av: Folkpensioneringen: 1937—1939/1950.

Allmänna sjukkassor, av pensionsstyrelsen: 1911/1912—1928/1930, 1938 jämte översikter för åren 1933—1937; 1939—1951; av riks-försäkringsanstalten: 1952—1959.

1911/1912—1928/1930 med titel: Registrerade sjukkassor. 1938—1954 med titel: Erkända sjuk-kassor.

Enskilda försäkringsanstalter, av försäkringsinspektionen: 1912—1959.

Folkpensioneringen, av pensionsstyrelsen: 1937—1939/1950.

1939/1950 med titel: Folkpensioneringen jämte sjukkas-seväsendet m. m. Forts. på: Allmänna pensionsförsäkringen: 1915—1936.

Olycksfall i arbete, av socialstyrelsen: 1910/1912—1917; av riks-försäkringsanstalten: 1918—1954. Fortsättes av: Yrkesskador: 1955—1958.

Olycksfall i arbete, reviderat sammandrag, av riks-försäkringsanstalten: 1918/1922, 1923/1928, 1929/1933, 1934/1938, 1939/1943.

Riks-försäkringsanstalten, av anstalten: 1911—1959. Understödsföreningar andra än arbetslöshetskassor, av försäkringsinspektionen: 1956—1959.

Yrkesskador, av riks-försäkringsanstalten: 1955—1958.

Forts. på: Olycksfall i arbete: 1910/1912—1954

Arbetsmarknad samt arbets- och löneförhållanden

Berättelserna utg. av socialstyrelsen, där ej annat anges.

Anställnings- och avlöningsförhållandena för lägre personal i allmän tjänst. Sthlm 1931.

Arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk: 1911—1928.

Arbets- och löneförhållandena för affärsanställda i Sverige. Sthlm 1925.

Arbetsförhållandena för hotell- och restaurangpersonalen i Sverige. Sthlm 1922.

Arbetsförhållandena inom det husliga arbetet & landsbygden. Sthlm 1939.

Arbetsförhållandena inom det husliga arbetets område. Sthlm 1936.

Arbetsinställelser i Sverige: 1911—1922.

Fortsättes av: Arbetsinställelser och kollektivavtal samt förlikningsmännens verksamhet: 1923—1938.

Arbetsinställelser och kollektivavtal samt förlikningsmännens verksamhet: 1923—1938.

Forts. på: Arbetsinställelser i Sverige: 1911—1922, och Kollektivavtal i Sverige: 1911—1922.

Arbetslösheten inom fackförbunden samt därmed sammanhängande bestämmelser i förbundsstadgar och kollektivavtal. Sthlm 1931.

Arbetslöshetsräkningen och de lokala arbetslöshetsundersökningarna i Sverige år 1927.

Arbetstiden inom industri och hantverk m. m. i Sverige vid år 1917, av arbetstidskommittén.

Arbetstidens längd vid frisersalonger och badinrättningar i Sverige. Sthlm 1916.

Arbets-tidsförhållandena inom detaljhandeln. Sthlm 1933.

Befattningshavare i statens och de större städernas tjänst. Deras antal och löneförmåner åren 1919—1924.

Hamnarbetaryrket i Sverige. Sthlm 1916.

Inresta utläningar åren 1938 och 1939.

Kollektivavtal i Sverige: 1911—1922.

Fortsättes av: Arbetsinställelser och kollektivavtal samt förlikningsmännens verksamhet: 1923—1938.

Kollektivavtal i Sverige vid årsskiftet 1920/21: 1—2.

Kroppsutvecklingen hos minderåriga industriarbetare i Sverige. Sthlm 1925.

Lantarbetarnas arbets- och löneförhållanden inom olika bygder och å typiska lantegendomar. Sthlm 1915.

Löneförhållandena för försvarsväsendets civila arbetare och med dessa jämförliga arbetargrupper i enskild tjänst. Sthlm 1927.

Löner: 1929—1958, 1959: 1.

1929—1951 med titel: Lönestatistisk årsbok för Sverige.

Löner och levnadskostnader vid statens järnvägsbyggnader och statens vattenfallsverks byggnadsföretag samt inom därmed jämförliga arbetsområden. Sthlm 1924.

Den offentliga arbetsförmedlingen i Sverige: 1902/1912—1913/1922.

Sjömansyrket i Sverige: 1—2. Sthlm 1915—1919.

Skogsarbetarnas levnads- och arbetsförhållanden i Värmland, Dalarna och Norrland. Sthlm 1916. Skogsbygdens arbets- och levnadsvillkor: 1—2. Sthlm 1937—1938.

Statistisk undersökning av statstjänstemännens bisysslor. Sthlm 1928.

Svensk hemindustri: 1—2. Sthlm 1917.

Tjänstemän inom statlig och statsunderstödd verksamhet åren 1954—1957, av statistiska centralbyrån.

Undersökning rörande arbetsförhållandena inom hotell- och restaurangnäringen 1929/30.

Undersökning rörande löneläget och lönevariationerna inom jordbruket 1935—1936.

Undersökning rörande vissa hygieniska förhållanden inom cellulosaindustrin i Sverige. Sthlm 1915.

Undersökningar rörande arbetstidsförhållanden och lönevillkor för privatanställda. Sthlm 1938.

Undersökningar rörande vissa arbetstidsförhållanden inom bagerinäringen samt hotell- och restaurangnäringen. Sthlm 1938.

Priser och konsumtion

Alla berättelser utg. av socialstyrelsen.

Detailpriser och indexberäkningar åren 1913—1930.

Hushållens konsumtion år 1958.

Hushållsbudgeter och livsmedelskonsumtion i städer och tätorter 1940—1942.

Konsumentpriser och indexberäkningar åren 1931—1959.

Levnadskostnaderna i städer och industriorter omkring år 1923.

Levnadskostnaderna i Sverige 1913—1914: 1; 2: 1—8; 3.

Levnadskostnaderna i tätortshushåll år 1948.

Levnadskostnaderna på landsbygden i Sverige vid år 1920.

Levnadskostnaderna på landsbygden år 1951.

Levnadskostnaderna år 1952.

Levnadsvillkor och hushållsvanor i städer och industriorter omkring år 1933.

Livsmedels- och bostadspriser i Sverige under åren 1910—1912.

Livsmedelsförbrukningen inom mindre bemedlade hushåll under krisåren 1914—1918.

Byggnadsverksamhet och bostadsförhållanden

Berättelserna utg. av socialstyrelsen, där ej annat angives.

Allmänna bostadsräkningen år 1920.

Allmänna bostadsräkningen år 1933 och därmed sammanhängande undersökningar.

Bostadsbyggandet, av bostadsstyrelsen: 1949/1950—1958.

Forts. på: Byggnadsverksamheten i Sverige: 1912—1918/1920, 1937—1948.

Bostäder och hushåll. Enligt allmänna bostadsräkningen 1945 och därtill anslutna undersökningar.

Byggnadsverksamheten i Sverige: 1912—1918/1920, 1937—1948.

1912—1918/1920 med titel: Byggnadsverksamheten i rikets stadssamhällen. Fortsättes av: Bostadsbyggandet: 1949/1950—1958.

Hyresräkningen: 1924: 1—2; 1926.

Undersökningar rörande de mindre bemedlades bostadsförhållanden i vissa svenska städer (bostadsbeskrivningar): 1—3. Sthlm 1916—1918.

1912—1914 års allmänna bostadsräkningar: 1; [2]: 1—12.

2 med titel: 1912—1913 års allmänna bostadsräkning.

Ekonomiska och ideella föreningar samt stiftelser

De ideella föreningarna i Sverige och deras ekonomiska förhållanden år 1917, av socialstyrelsen.

Kooperativ verksamhet, av socialstyrelsen: 1908/1910—1949; av kommerskollegium: 1950—1959.

Stiftelser år 1910, av statistiska centralbyrån.

Hälsa- och sjukvård

Allmän hälsa- och sjukvård, av medicinalstyrelsen: 1911—1959.

Litt. K.

Det civila veterinärväsendet, av medicinalstyrelsen: 1916—1945; av veterinärstyrelsen: 1946—1949.

Hälsa- och sjukvård vid armén, av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse: 1911—1930.

Fortsättes av: Hälsa- och sjukvård vid armén samt flygvapnet: 1931—1936.

Hälsa- och sjukvård vid armén och flygvapnet samt veterinärvård vid armén, av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, chefen för flygvapnet och överfältveterinären: 1937—1942.

Forts. på: Hälsa- och sjukvård vid armén samt flygvapnet: 1931—1936. Fortsättes av: Hälsa- och sjukvård vid försvaret och veterinärvård vid armén: 1943—1944.

Hälsa- och sjukvård vid armén samt flygvapnet, av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och flygstyrelsen: 1931—1936.

Forts. på: Hälsa- och sjukvård vid armén: 1911—1930. Fortsättes av: Hälsa- och sjukvård vid armén och flygvapnet samt veterinärvård vid armén: 1937—1942.

Hälsa- och sjukvård vid försvaret, av försvarets sjukvårdsstyrelse: 1945—1958.

Forts. på: Hälsa- och sjukvård vid försvaret och veterinärvård vid armén: 1943—1944.

Hälsa- och sjukvård vid försvaret och veterinärvård vid armén, av försvarets sjukvårdsförvaltning och överfältveterinären: 1943—1944.

Forts. på: Hälsa- och sjukvård vid armén och flygvapnet samt veterinärvård vid armén; 1937—1942, och Hälsa- och sjukvård vid marinerna: 1911/1912—1942. Fortsättes av: Hälsa- och sjukvård vid försvaret: 1945—1958, och Veterinärvård vid armén: 1945—1955.

Hälsa- och sjukvård vid marinerna, av marinöverläkaren: 1911/1912—1942.

Fortsättes av: Hälsa- och sjukvård vid försvaret och veterinärvård vid armén: 1943—1944.

Sinnessjukvården i riket, av medicinalstyrelsen: 1911—1939.

Litt. K.

Veterinärvård vid armén, av överfältveterinären: 1945—1955.

Forts. på: Hälsa- och sjukvård vid försvaret och veterinärvård vid armén: 1943—1944.

Socialvård

Ensamstående mödrars sociala och ekonomiska förhållanden år 1955, av socialstyrelsen.

Fattigvården, av statistiska centralbyrån: 1918—1935; av socialstyrelsen: 1936—1956.

Fortsättes av: Socialhjälp: 1957—1958.

Litt. U.

Samhällets barnavård, av statistiska centralbyrån: 1928, 1931, 1934; av socialstyrelsen: 1937, 1940, 1943, 1946, 1949—1958

Socialhjälpn, av socialstyrelsen: 1957—1958.

Forts. på: Fattigvården: 1918—1956.

Undersökningar angående alkoholens sociala skadeverkningar, av socialstyrelsen. Sthlm 1921.
Ålderdomshemmen och deras vårdtagare år 1950, av socialstyrelsen.

Rättsväsen

Berättelserna utg. av statistiska centralbyrån, där ej annat anges.

Brott som kommit till polisens kännedom: 1959.
Brottsligheten: 1913/1914—1959.

Litt. B.

Domstolarnas och de exekutiva myndigheternas verksamhet: 1913/1914—1917/1918, 1921/1922—1945/1947, 1949/1952—1955/1956.

Litt. B.

Fängvården, av fängvårdsstyrelsen: 1911—1946/1947.

Litt. G.

Konkurser upphörda: 1914/1917, 1918/1920, 1926—1928.

Undervisning

Donationer vid allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk år 1919, av skolöverstyrelsen.

Folkskolorna, av ecklesiastikdepartementet: 1911—1918 1919; av skolöverstyrelsen: 1929/1930, 1914/1915—1915/1916 med titel: Folkskolorna och folkskoleseminiarierna. Litt. P.

Folkskolorna och högre folkskolorna, av skolöverstyrelsen: 1919/1920—1920/1921, 1926/1927.

Det högre skolväsendet, av skolöverstyrelsen: 1927/1928; 1935/1936 jämte översikt för läsåren 1928—1935.

Högre studier, av statistiska centralbyrån: 1956/1957—1958/1959.

De kommunala mellanskolorna, av ecklesiastikdepartementet: 1917/1918—1919/1920.

Forts. på: De kommunala mellanskolorna och privatläroverken läsåret 1916—1917. Företagets av: Statens allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk samt realskol- och studentexamina: 1920/1921—1921/1922.

De kommunala mellanskolorna och privatläroverken läsåret 1916—1917, av ecklesiastikdepartementet.

Företagets av: De kommunala mellanskolorna: 1917/1918—1919/1920, och Privatläroverken: 1917/1918—1919/1920.

Läroutbildningen, av ecklesiastikdepartementet: 1916/1917—1919/1920; av skolöverstyrelsen: 1920/1921—1921/1922, 1927/1928, 1928/1929 t. o. m. 1938/1939.

Privatläroverken, av ecklesiastikdepartementet: 1917/1918—1919/1920.

1918/1919—1919/1920 med titel: Statens normalskola för flickor och privatläroverken. Företagets av: De kommunala mellanskolorna och privatläroverken läsåret 1916—1917. Företagets av: Statens allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk samt realskol- och studentexamina: 1920/1921—1921/1922.

Realskol- och studentexamina år 1919, av ecklesiastikdepartementet.

Företagets av: Statens allmänna läroverk läsåren 1919—1920 samt realskol- och studentexamina år 1920.

Statens allmänna läroverk, av ecklesiastikdepartementet: 1911/1912—1918/1919.

Företagets av: Statens allmänna läroverk läsåret 1919—1920 samt realskol- och studentexamina år 1920. Litt. P.

Statens allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk samt realskol- och studentexamina, av skolöverstyrelsen: 1920/1921—1921/1922.

Företagets av: De kommunala mellanskolorna: 1917/1918—1919/1920, Privatläroverken: 1917/1918—1919/1920, och Statens allmänna läroverk läsåret 1919—1920 samt realskol- och studentexamina år 1920.

Statens allmänna läroverk läsåret 1919—1920 samt realskol- och studentexamina år 1920, av skolöverstyrelsen.

Företagets av: Realskol- och studentexamina år 1919, och Statens allmänna läroverk: 1911/1912—1918/1919. Företagets av: Statens allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk samt realskol- och studentexamina: 1920/1921—1921/1922.

Yrkesundervisningen, av skolöverstyrelsen: 1919/1921—1921/1922, 1928/1929; 1936/1937 jämte översikt för läsåren 1929—1936.

Inkomst och förmögenhet

Alla berättelser utg. av statistiska centralbyrån. Företagets intäkter, kostnader och vinster: 1951—1958.

Skattetaxeringarna: 1922—1943.

Företagets av: Skattetaxeringarna samt fördelningen av inkomst och förmögenhet: taxeringsåren 1944—1960.

Skattetaxeringarna samt fördelningen av inkomst och förmögenhet: taxeringsåren 1944—1960.

1944—1948 med titel: Skattetaxeringarna samt inkomstfördelningen inom yrkesgrupper. Företagets av: Skattetaxeringarna: 1922—1943.

Taxeringen till inkomst- och förmögenhetsskatt: 1917, 1920.

Finanser

Berättelserna utg. av kontrollstyrelsen, där ej annat anges.

Accispliktiga näringar: 1911/1912—1958.

Företagets av: Indirekt beskattning m. m.: 1959. Litt. V.

Indirekt beskattning m. m.: 1959.

Företagets av: Accispliktiga näringar: 1911/1912—1958.

Kommunernas finanser, av statistiska centralbyrån: 1913/1921—1958.

Litt. U.

Rusdrycksförsäljningen m. m.: 1914/1915—1958, 1914/1915—1918 med titel: Brännvinsförsäljningen.

Allmänna val

Alla berättelser utg. av statistiska centralbyrån. Kommunala valen: 1919—1958.

Litt. R.

Landsstingsmannavalen: 1912—1918.

Litt. R.

Riksdagsmannavalen: 1909—1960.

Litt. R.

Statistiska meddelanden

Utg. av statistiska centralbyrån, där ej annat anges. Serien har upphört från 1954.

Ser. A. Tillfälliga statistiska undersökningar.

Band 1:

- 1 Dödlighets- och livslängdstabeller för åren 1816—1910.
- 2 Statens utarrenderade domäner arrendeåret 1910—1911.
- 3 Stadsfullmäktigvalen åren 1911 och 1912 samt den kommunala rösträtten år 1912 i de städer, som icke deltaga i landsting.
- 4—5 Utom äktenskapet födda barn. 1—2. Sthlm 1914—1916.
- 6 Dödligheten i lungsot i Sverige åren 1906—1910.
- 7 Husdjursräkningen sommaren 1915.
- 8 Stadsfullmäktigvalen åren 1913 och 1914.
- 9 Husdjursräkningen den 1 juni 1916.
- 10 Utom äktenskapet födda barn. 3. Sthlm 1917.

Band 2:

- 1 Husdjursräkningen den 1 juni 1917.
- 2 Arealinventeringen den 20 juni 1917, av folkhushållningskommissionen.
- 3 Husdjursräkningen den 1 juni 1918.
- 4 Stadsfullmäktigvalen åren 1915 och 1916.
- 5 Arealinventeringen den 1 juni 1918, av folkhushållningskommissionen.
- 6 Stadsfullmäktigvalen åren 1917 och 1918.

Band 3:

- 1 Statistisk översikt av det svenska näringslivets utveckling åren 1870—1915 med särskild hänsyn till industri, handel och sjöfart, av kommerskollegium.
- 2—3 Arealinventeringen och husdjursräkningen den 1 juni 1919. 1—2.

Band 4:

- 1 Jordbrukskassorna och centralkassorna för jordbrukskredit åren 1916—1923.
- 2 Brödsädsförbrukningen vid vissa mindre jordbruk. Sthlm 1928.
- 3 Undersökning rörande försörjnings- och trolöshetsbrotten åren 1921—1927.
- 4 Undersökning angående mejerihanteringen. Sthlm 1930.
- 5 Svinräkningen den 15 september 1930.
- 6 Inventeringen av vete och råg den 1 februari 1931.
- 7 Svinräkningen den 15 september 1931.
- 8 Kyrkofullmäktigvalen år 1931.
- 9 Svinräkningen den 15 september 1932.
- 10 1931 års företagsräkning, av kommerskollegium.

Band 5:

- 1 Undersökning angående foderförsörjningen åren 1935—1936.
- 2 Olyckor vid trafik med motorfordon år 1935.
- 3 Jordbrukets skuldsättning år 1933.
- 4 Pälsdjursräkningen den 15 september 1937.
- 5 Jordbrukskassorna och centralkassorna för jordbrukskredit åren 1924—1937.
- 6 Undersökning angående skogsavverkningen år 1937.
- 7 Pälstjursräkningen den 30 september 1939.
- 8 Den animaliska produktionen år 1937/1938.

Band 6:

- 1 Priser och taxeringsvärden å jordbruksfastigheter $\frac{1}{4}$ 1938—20, 1944.
- 2 Pälsdjursräkningen den 30 september 1945.

- 3 Brottslighetens utveckling åren 1913—1947.
- 4 Minneskrift med anledning av den svenska befolkningsstatistikens 200-åriga bestånd. Sthlm 1949.

Ser. C. Månadsstatistik över handeln, av kommerskollegium: 1913—1953.
Forts. se serien Sveriges officiella statistik. Handel.

Ser. D. Järnvägsstatistiska meddelanden, av järnvägssstyrelsen: 1912—1953.

Ser. E. Uppgifter om bankerna, av bank- och fondinspektionen: 1912—1953.
Forts. se serien Sveriges officiella statistik. Bankväsen.

Ser. F. Sociala meddelanden, av socialstyrelsen: 1912—1953.

Fortsättes utanför serien under samma titel: se sista avdelningen av denna förteckning.

Andra officiella publikationer med omfattande statistiska uppgifter

För en fullständig förteckning över det officiella trycket se Årsbibliografi över Sveriges offentliga publikationer, av riksdagsbiblioteket.

Arbetsmarknadsstatistik, av arbetsmarknadsstyrelsen: 1953—1960, 1961: 1—7.

Jordbruksekonomiska meddelanden, av statens jordbruksnämnd: årg. 11 (1939)—22 (1960), 23 (1961): 1—6.

Årg. 1—11 med titel: Jordbruksekonomiska uppgifter.

Kommersiella meddelanden, av kommerskollegium: Årg. 1 (1914) 47 (1960), 48 (1961): 1.

Konjunkturläget [kvartalstidskrift], av konjunkturstyrelsen: 1960, 1961: febr., maj.

Meddelanden från konjunkturstyrelsen. Ser. A: 1—32. B: 1—30, 32. Sthlm 1938—1960.

Riksgäldskontoret, årsbok, av kontoret: årg. 1 (1920)—40 (1959/1960).

Riksräkenskapsverkets årsbok, av verket: 1929/1930—1938/1939, 1948, 1950—1960.

Riksstat: 1835—1961/1962 (Riksdagens protokoll. Bihang.)

Sammandrag av till statistiska centralbyrån inkomna årsväxt- och skörderapporter, av statistiska centralbyrån: 1913—1960, 1961: $\frac{15}{5}$.
Litt. N.

Sociala meddelanden, av socialstyrelsen: 1954—1958. Från 1959 uppdelad i två serier med undertitel:

Allmänna häftet: 1959—1960, 1961 1—3.

Statistisk information: 1959—1960, 1961: 1—8.

1912—1953 = Statistiska meddelanden. Ser. F.

Sparbankernas verksamhet, särskilda uppgifter för varje sparbank, av statistiska centralbyrån: 1951—1954, 1956—1959.

1951—1954, 1956—1957 med titel: De särskilda sparbankernas verksamhet. Utgives icke de år som slutar på 0 och 5.

Den svenska statsskulden [månadsuppgift], av riksgäldskontoret: årg. 1 (1941)—20 (1960), 21 (1961): 241—247.

Sveriges riksbank, tillgångar och skulder [vecko-uppgift], av banken: 1912—1960, 1961: $\frac{7}{1}$ — $\frac{31}{1}$.

Sveriges riksbank, årsbok, av banken: årg. 1 (1908)—53 (1960).